

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**LİSE VE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE YAŞLILARA YÖNELİK
AYRIMCILIK ile EMPATİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Sibel TEMİZ

Sivas
Mayıs 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**LİSE ve ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE YAŞLILARA YÖNELİK
AYRIMCILIK ile EMPATİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Sibel TEMİZ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Meral ÖZTÜRK

Sivas
Mayıs 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı
Tezin Başlığı : Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Yaşlılara Yönelik
Ayrımcılık ile Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin
İncelenmesi
Savunma Tarihi : 17.05.2019
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Meral ÖZTÜRK

	Unvanı - Adı Soyadı	İmza
Jüri Başkanı	: Doç. Dr. Özgür SARI	
Üye	: Doç. Dr. Veda Bilican GÖKKAYA	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Meral ÖZTÜRK	

Oy Birliği
Oy Çokluğu

Sibel TEMİZ tarafından hazırlanan Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık ile Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi başlıklı tez, kabul edilmiştir./..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1. Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
2. Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
3. Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
4. Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

29./03/2019

Sibel TEMİZ

TEŞEKKÜR

Bilindiği üzere, tez yazmak zor ve stresli bir süreçtir. Fakat bu yolda sizinle yürüyüp destek olanların varlığı bu sürecin üstesinden gelmeye yardımcı olur. Ben de bu konuda şanslı olanlardandım. Öncelikle bilgi ve birikimleriyle yolumu aydınlatan, bütün sorularımı sabırla cevaplandıran, üzerimden emeğini esirgemeyen sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Meral ÖZTÜRK'e ve kıymetli hocam Prof. Dr. Murat YILDIZ'a,

Motivasyon ve telkinleriyle yanımda olan ve bana bu süreçte destek olan bölüm hocalarım Doç. Dr. Vehbi ÜNAL, Doç. Dr. Veda Bilican GÖKKAYA ve Doç. Dr. Miraç Burak GÖNÜLTAŞ'a,

Tezimin veri toplama aşamasında bana kolaylıklar sağlayan Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi bölüm hocalarına, Sivas Lisesi idareci ve öğretmenlerine ve kendi mezun olduğum lise olan ve bana veri toplama sürecinde oldukça yardımcı olan Selçuk Anadolu Lisesi idareci ve öğretmenlerine,

Tezimin tüm aşamalarında destek ve motivasyonlarını benden esirgemeyen ve ayrıca veri toplama sürecinde benimle birlikte yorulan sevgili Ceren MERCAN'a, bu süreçte tüm içten dilekleri ile yanımda olan ve bana destek olan Sümeyra MUHİT ve Şeyda Nisa Karadağ ERORHAN'a

Hayatımın her aşamasında olduğ gibi tez sürecinde de hep yanımda olan, bana benden çok inanan, motivasyonları sayesinde asla pes etmememi sağlayan sevgili babam Selahaddin TEMİZ'e, annem Hatice TEMİZ'e ve kardeşlerim Feyza, Emre ve Bilal TEMİZ'e teşekkürü bir borç bilirim.

Yaşlılara karşı ayrımcı tutumların olmadığı, empati kurabilme düzeyinin daha yüksek olduğ bir dünya dileğiyle...

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR LİSTESİ	v
TABLolar LİSTESİ	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	xi
GİRİŞ	1
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	1
1. YAŞLILIK VE YAŞLANMA KAVRAMI	1
1.1. Yaşlanma Çeşitleri	2
1.1.1. Kronolojik Yaşlanma.....	3
1.1.2. Biyolojik Yaşlanma	3
1.1.3. Psikolojik Yaşlanma	3
1.1.4. Sosyal Yaşlanma.....	4
1.1.5. Ekonomik Yaşlanma.....	4
1.2. Yaşlılık Kuramları	5
1.2.1. Yaşamdan Geri Çekilme (İlişki Kesme) Kuramı.....	5
1.2.2. Aktivite Kuramı	5
1.2.3. Sosyo-Çevresel Kuram	6
1.2.4. Süreklilik Kuramı	6
1.2.5. Rol Kaybetme Kuramı	7
1.3. Yaşlıların Karşılaştıkları Sorunlar	7
1.3.1. Fiziksel ve Psikolojik Sorunlar	8
1.3.2. Çalışma Hayatından Dışlanma ve Emeklilik.....	11
1.3.3. Barınma Sorunları.....	12
1.3.4. Sosyal Dışlanma ve Yalnızlık Sorunu	12
1.3.5. Yaşlı İhmali ve İstismarı.....	13
2. YAŞLI AYRIMCILIĞI	15
2.1. Yaşlı Ayrımcılığına Neden Olan Faktörler	17
2.1.1. Yaşlılığın Ölüme Yakın Bir Süreç Olarak Düşünülmesi.....	17

2.1.2. Yaşlıların Çoğunun Hasta veya Sakat Olduğunun Düşünülmesi	18
2.1.3. Medyada Gençliğe ve Bedensel Güzelliğe Verilen Önem	18
2.1.4. Yaşlılarda Ekonomik Verimsizlik ve Azalan Gelir Düzeyi.....	19
2.1.5. Kuşaklar Arasındaki Çatışmalar ve Empati Yoksunluğu	19
2.2. Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumların Görüldüğü Alanlar.....	20
2.2.1. Çalışma Yaşamında Yaşlı Ayrımcılığı	20
2.2.2. Sosyal Çevrede Yaşlı Ayrımcılığı	20
2.2.3. Aile Yaşamında Yaşlı Ayrımcılığı	21
2.2.4. Sağlık Hizmetlerinde Yaşlı Ayrımcılığı	21
2.2.5. Cinsel Yaşamda Yaşlı Ayrımcılığı	22
2.3. Yaşlı Ayrımcılığının Sonuçları.....	23
2.3.1. Bağımlı ve Bakıma Muhtaç Olarak Algılanma	23
2.3.2. Muhatap Alınmama	23
2.3.3. Sosyal Hayattan Dışlanma	23
2.3.4. Suistimal Edilme.....	23
2.4. Yaşlı Ayrımcılığı ve Toplumsal Cinsiyet.....	24
3. EMPATİ.....	27
3.1. Kavramsal Olarak Empati ve Tarihçesi.....	27
3.2. Empati ile Karıştırılan Kavramlar	30
3.2.1. Sempatı	30
3.2.2. Özdeşleşme	31
3.2.3. İçtenlik	31
3.2.4. Sezgisel Tanı.....	32
3.3. Empati ile İlgili Yaklaşımlar	32
3.3.1. Çıkarsama Kuramı	32
3.3.2. Rol Oynama Kuramı.....	32
3.3.3. Heyecan Yayılması Olarak Empati.....	33
3.4. Aşamalı Empati Sınıflandırması.....	33
3.4.1. Onlar Basamağı.....	34
3.4.2. Ben Basamağı	34
3.4.3. Sen Basamağı.....	34
3.4.4. Biz Basamağı	35

4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	37
I. BÖLÜM.....	41
ARAŞTIRMA.....	41
1.1. Araştırmanın Problemi	41
1.2. Araştırmanın Amacı	43
1.3. Araştırmanın Hipotezleri.....	43
1.4. Araştırmanın Önemi	44
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	45
1.6. Yöntem	45
1.6.1. Araştırmanın Modeli.....	45
1.6.2. Evren ve Örneklem	46
1.6.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı	47
1.6.4. Veri Toplama Araçları.....	47
1.6.4.1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Anket Formu	47
1.6.4.2. Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği (YATÖ)	48
1.6.4.3. Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği (EDBÖ)	49
1.7. Verilerin Analizi.....	49
1.8. İşlem	50
1.8.1. Araştırmanın Uygulanması.....	50
1.8.2. Araştırmada Kullanılan İstatiksel İşlemler	50
II. BÖLÜM	51
BULGULAR	51
2.1. Sosyo- Demografik Verilere İlişkin Bulgular	51
2.2. Yaşlılarla Aynı Evde Yaşamaya İlişkin Sorularla İlgili Bulgular	55
2.3. Açıklayıcı Analiz.....	58
III. BÖLÜM.....	67
BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	67
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
KAYNAKÇA	85
EKLER.....	99
Ek1. İzin Belgeleri.....	99

Ek 2.Lise Öğrencileri İçin Anket Örneği.....	103
Ek 3. Üniversite Öğrencileri İçin Anket Örneği.....	105
ÖZ GEÇMİŞ.....	107

KISALTMALAR LİSTESİ

AFA	: Açımlayıcı Faktör Analizi
akt.	: Aktaran
bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
diğ.	: Diğerleri
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
Ed.	: Editör
EDBÖ	: Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Ort.	: Ortalama
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: Ve Benzer(ler)i
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
YATÖ	:Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyet Durumlarına Göre Dağılımları	51
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Üniversite Öğrencilerinin Bölüm Bazında Dağılımları	51
Tablo 3. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları	52
Tablo 4. Katılımcıların Okul Düzeylerine Göre Dağılımları	52
Tablo 5. Katılımcıların Hayatlarının Büyük Bir Kısmını Geçirdikleri Yere Göre Dağılımları	52
Tablo 6. Katılımcıların Aile Tiplerine Göre Dağılımları	53
Tablo 7. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımları	53
Tablo 8. Katılımcıların Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımları	54
Tablo 9. Katılımcıların Annelerinin İş ve Çalışma Durumlarının Dağılımı	54
Tablo 10. Katılımcıların Babalarının İş ve Çalışma Durumlarının Dağılımı	55
Tablo 11. Katılımcıların Şimdiye Kadar 65 Yaş ve Üzeri Yaşlılarla Aynı Evde Kalma Durumlarının Dağılımı	55
Tablo 12. Şimdiye Kadar 65 Yaş ve Üzeri Yaşlı/Yaşlılar ile Aynı Evde Kalan Katılımcıların Hangi Yaşlı/Yaşlılar ile Birlikte Kaldıklarının Dağılımı	55
Tablo 13. Katılımcıların Büyükanne ve/veya Büyükbabalarının Yaşadıkları Yerlerin Dağılımı	56
Tablo 14. İleride Aile Kurduktan Sonra Anne ve/veya Babasıyla Yaşamak İsteyip İstememe Durumu Cevaplarının Dağılımı	56
Tablo 15. İleride Anne ve/veya Babasıyla Yaşamak İsteyen Gençlerin Bu İsteklerinin Sebepsel Dağılımı	57
Tablo 16: İleride Anne ve/veya Babasıyla Yaşamak İstemeyen Gençlerin Bu İsteklerinin Sebepsel Dağılımı	58
Tablo 17: Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Toplam Puanlarına İlişkin İstatistiksel Bilgiler	58
Tablo 18. Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanları Arasındaki İlişkiler	59
Tablo 19. Cinsiyet Gruplarının Empati ve Yaşlı Ayrımcılığı Bakımından Karşılaştırılması	60

Tablo 20. Yaş Gruplarının Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Bakımından Karşılaştırılması	60
Tablo 21. Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Empati ve Yaşlı Ayrımcılığı Bakımından Karşılaştırılması.....	61
Tablo 22. Hayatının Büyük Bir Kısmını Geçirmiş Olduğu Yerleşim Birimi Yönünden Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	61
Tablo 23. Aile Tipi Yönünden Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları.....	62
Tablo 24. Anne Eğitim Durumu Bakımından Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	62
Tablo 25. Baba Eğitim Durumu Bakımından Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	62
Tablo 26. Anne Mesleği Bakımından Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan t-testi Sonuçları.....	63
Tablo 27. Baba Mesleği Bakımından Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	63
Tablo 28. Şimdiye Kadar 65 Yaş ve Üzeri Yaşlı/Yaşlılar ile Birlikte Aynı Evde Kalma Durumunun Empati ve Yaşlı Ayrımcılığı Değişkenleri Açısından İncelenmesi	64
Tablo 29. “Daha önce hangi yaşlı/yaşlılar ile birlikte aynı evde kaldınız?” Sorusuna Verilen Cevapların Empati ve Yaşlı Ayrımcılığı Bakımından İncelenmesi	64
Tablo 30. Büyükanne ya da Büyükbabanın Yerleşim Yeri Bakımından Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	65
Tablo 31. İleride Aile Kurduktan Sonra Anne ve/veya Babayla Yaşamayı İsteyip İstememe Durumunun Empati ve Yaşlı Ayrımcılığı Değişkenleri Açısından İncelenmesi	65

ÖZET

Bu araştırma gençlerin yaşlılara yönelik ayrımcılık düzeyini incelemek ve yaşlı ayrımcılığı ile empati düzeyi arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlamaktadır. Çalışma nicel yöntemle gerçekleştirilmiştir. Araştırma Sivas ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan Selçuk Anadolu Lisesi ve Sivas Lisesinde ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesinde Makine Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği ve Elektrik- Elektronik Mühendisliği ile Edebiyat Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih ve Antropoloji bölümlerinde uygulanmıştır. Çalışmanın örneklemini ise söz konusu okullarda öğrenim gören 3. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır (n=490).

Bu çalışmada Vefikuluçay (2008)'in geliştirdiği Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği ile Kaya ve Çolakoğlu (2015) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği kullanılmıştır. Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği'nden yüksek puan almak yaşlı ayrımcılığı tutumlarının daha olumlu olduğu; Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği'nden yüksek puan almak empati düzeylerinin daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Elde edilen veriler SPSS 23 Paket Programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın betimsel analiz kısmında sosyo-demografik değişkenler, her değişken için frekans ve yüzde değerleri verilerek sunulmuştur. Araştırmanın açıklayıcı analiz kısmında Korelasyon Analizi, Tek Yönlü Anova Testi (F –testi) ile Bağımsız Örneklem t-Testi uygulanmıştır.

Bulgulara göre gençlerin yaşlı ayrımcılığı tutumları ile empati düzeyleri arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü bir ilişki vardır. Yaşlı ayrımcılığı tutumlarının cinsiyet, yaş, okul düzeyi, ileride aile kurduktan sonra ebeveynleriyle yaşamayı isteyip istememe değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre kadınların, 19-25 yaş aralığı yaş grubunun, üniversite öğrencilerinin ve ileride aile kurduktan sonra ebeveynleri ile yaşamak isteyenlerin yaşlı ayrımcılığı tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Empati düzeyinin ise cinsiyet, yaş, okul düzeyi, daha önce birlikte kalınan yaşlı değişkenlerine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Kadınların, 19-25 yaş aralığı yaş grubunun, üniversite öğrencilerinin ve daha önce sadece büyükannesi ile yaşayanların empati düzeyleri diğer gruplara oranla daha yüksek olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, Yaşlı Ayrımcılığı, Empati, Genç

ABSTRACT

This research aims to examine discrimination level of youth towards elderly and determine the relationship between the empathy and the discrimination against elders. This quantitative research was used. The research has been carried out in Selçuk Anadolu Highschool and Sivas Highschool which are connected to the Ministry of National Education, and in the Mechanical Engineering, Civil Engineering and Electric and Electronic Engineering departments of the Faculty of Engineering and also in the Turkish Language and Literature, History and Anthropology departments of the Sivas Cumhuriyet University Faculty of Letters. 3rd grade students were participated in the study.

Ageism Attitude Scale, developed by Vefikuluçay (2008), and Empathy Quotient-EQ which is adapted to Turkish by Kaya and Çolakoğlu (2015) were used in this study. Getting a high score in the Attitude Scale of Ageism means discrimination attitudes towards elderly people are positive whilst getting a high score in the Scale of Empathy Level Determination means the level of empathy is high. Obtained datas was analysed via the SPSS 23 package software. In the depicting analysis part of this research, the socio-demographic dynamics are presented with the frequency and the percent value per dynamic. In the explanatory analysis part of this research Correlation Analysis, One Way Anova Test(F-Test) and Independent Sample T-Test were implemented.

According to the results, there is a low but positive relationship between youth's ageism attitudes and empathy levels. It has been found that ageism attitudes towards elders differ on a significant ground regarding gender, age, education level and the possibility of living with parents after starting a family. Herewith, it is concluded that women, people between the 19-25 age range, university students and people who want to live with their parents after starting a family have a more positive ageism attitude. On the other hand, the empathy level differs according to ageism dynamics regarding gender, age, level of education and the stereotypes of the elderly people with whom people lived together. Empathy level of women, people between the 19-25 age range, university students and people who have lived only with their grandmothers is higher in comparison with the other groups.

Key Words: Elders, Ageism, Empathy, Youth

GİRİŞ

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. YAŞLILIK VE YAŞLANMA KAVRAMI

Yaşlılık ve yaşlanma kavramları aynı şeyi ifade ediyor gibi görünse de aslında farklı anlamlara sahiplerdir. Yaşlılık ve yaşlanma ile ilgili yapılmış birkaç tanıma burada değinmek bu iki kavram arasındaki farklılığı daha iyi açıklamamıza yardımcı olacaktır. Söz konusu tanımlar şu şekildedir:

WHO (2015: 50)'a göre yaşlılık, 60 ya da 65 yaş üstü dönem olarak tanımlanmaktadır. Fakat Salur (2018: 9)'a göre yaşlılık tanımı biyolojik, psikolojik, bilişsel ve sosyal bileşenleri ile ele alınması ve takvime hapsedilmemesi gereken karmaşık bir kavramdır.

Yaşlılık, bir kayıplar dönemi olarak bilinmektedir. Bu dönemde sağlık, gençlik, dış güzellik, saygınlık, statü, cinsellik, sosyal çevre, eş, iş ve gelir düzeyi gibi birçok alanda kayıplar yaşanmaktadır (Konak, Çiğdem 2005: 27).

Yaşlılık, kronolojik, biyolojik, psikolojik ve toplumsal yönleri olan önlenemez bir süreçtir (Yıldız 2012: 1).

Yaşlılık dönemi, rol kayıplarının yaşandığı, fiziksel güçte azalmaların meydana geldiği, bireyin üretimden çekilip daha tüketici hale geldiği, bedenin dış çevreye uyumunda zayıflamaların olduğu, stresörlere karşı direncin azaldığı, pek çok dejeneratif ve kronik hastalığa karşı yatkınlığın arttığı, ilaç tüketiminin arttığı bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Terakye, Güner 1997).

Yaşlanma ise kronolojik olarak ilerleyen yaştan bir sonucu olarak meydana gelen ve ölüm olasılığını artıran değişiklikler bütünüdür (Medawar 1952, akt.: Samancı-Tekin ve Kara 2018).

Yaşlanma; bireyin doğduğu andan itibaren başlayan ve ölüm halinde sona eren kaçınılmaz bir süreçtir. Bu süreç aynı zamanda organizmanın tümünde zaman içerisinde meydana gelen ve geri dönüş imkanı olmayan değişikliklerin tümü olarak tanımlanır (Saygılı 2011: 152).

Öz (2002: 17)'e göre “yaşlanma, her canlı için intrauterin hayatta başlayıp, ölüme kadar devam eden bir değişim süreci” olarak tanımlanmaktadır.

Yaşlanma, bütün canlıların maruz kaldığı, tüm vücut fonksiyonlarında bozulmaların veya kayıpların meydana geldiği evrensel ve kaçınılmaz bir süreç olarak bilinmektedir. Bu süreç, molekül, hücre, doku, organ ve sistemlerde ortaya çıkan ve geri dönüşü mümkün olmayan hem yapısal hem de fonksiyonel tüm değişiklikleri kapsamaktadır. Başka bir deyişle yaşlanma süreci, önlenemeyen ve beden yapısında ve işlevinde bozuklukların meydana geldiği değişikliklerin tümüdür (Hablemitoğlu, Özmete 2010: 16).

Yaşlanma kavramının sadece canlılara özgü bir durum olduğunu vurgulayan Beğer ve Yavuzer (2012)'e göre yaşlanma sürecinin cansız varlıklardaki karşılığı 'eskime' ya da 'yıpranma' kavramları ile ifade edilmektedir. Zira yaşlanma, bir süreç olarak bozulma ve yıpranmayı içerse de onarım mekanizmalarını da içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla yaşlanma, bütün canlılarda meydana gelen ve ölümlle sona eren bir süreç olarak tanımlanmaktadır.

'Yaşlanma' ve 'yaşlılık' kavramları benzer anlamlar taşıyor gibi görünse de aralarında ufak bir farklılık vardır. Mesela beş yaşındaki bir çocuk dört yaşındaki haline göre bir miktar 'yaşlanmış' olsa da henüz yaşlılık evresine girmemiştir (Beğer, Yavuzer 2012). Görüldüğü üzere yaşlılık; bebeklik, çocukluk, ergenlik, gençlik, yetişkinlik dönemlerinin devamında gelen ve yaşamın son evresi olarak adlandırılabilir bir döneme karşılık gelirken yaşlanma hayat boyu devam eden bir olgudur. Dolayısıyla yaşlılık yaşam boyu devam eden gelişimsel süreç olarak adlandırılabilir "yaşlanma süreci"nin ardından gelen ve biyolojik, psikolojik ve sosyal yönden kendine has birçok özelliği içinde barındıran bir dönemdir.

1.1. Yaşlanma Çeşitleri

Yaşlanma, bireyi biyolojik psikolojik, sosyal, ekonomik yönlerden etkileyen çok yönlü bir süreçtir. Bu yüzden yaşlanmayı çeşitli başlıklar altında sınıflandırmak, yaşlılığı genel ve özel boyutlarıyla anlamayı kolaylaştıracaktır.

Yaşlanma kronolojik (doğum tarihi baz alınarak), biyolojik (anatomik ve fizyolojik değişikliklere göre), ekonomik (azalan gelir durumuna göre), sosyal (yaşamdaki rolü) ve psikolojik yaşlanma alt tipleri olarak sınıflandırılabilir (Cankurtaran 2005).

1.1.1. Kronolojik Yaşlanma

Kronolojik yaşlanma, insanın doğumundan içinde bulunduğu zamana kadarki yıl sayısını ifade eden bir yaşlanma alt tipidir (Danışoğlu 1988, akt.: Soyuer ve Soyuer 2008). Kronolojik yaşlanma, kişilerin takvim yılı esasına dayalı olarak yaşlarını belirleyen bir yaşlanma türü olup kişisel farklılıkları göz ardı etmektedir. Oysa kişilerin biyolojik özellikleri, yaşamlarındaki stres düzeyi, çevresel faktörler gibi pek çok etken yaşlanma sürecini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Dolayısıyla bireylerin takvim yaşları ile fiziksel ve ruhsal olarak hissettikleri yaşlar farklılaşabilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), yaşlılığa ilişkin yaptığı sınıflandırmada 45-59 yaş arası orta yaş, 60-74 yaş arası yaşlılık, 75-89 yaş arası ileri yaşlılık ve 90 yaş ve üzerini ise ihtiyarlık olmak üzere dönemlere ayırmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT] 2007: 2).

1880'lerde Şansölye Otto von Bismarck'ın Sosyal Yasası'na göre 65 yaş, orta ve ileri yaşlılık arasında bir sınırdır. Yaşlılık tanımları emeklilik yaşını belirlemek ya da çeşitli ayrıcalıkları yaşlılara sunmak amacıyla yapılmaktadır. Fakat 65 yaş; genel sağlık, zihinsel kapasite, psikolojik ya da fiziksel dayanıklılık gibi işlevlerin azaldığı bir dönem olarak önem taşımaktadır (Butler ve Lewis 1977).

1.1.2. Biyolojik Yaşlanma

Kronolojik olarak ilerleyen yaşın bir sonucu olarak bedenin canlılığını kaybettiği, temel işlevlerinde azalmaların meydana geldiği ve kaçınılmaz olarak ölümlerle sona eren süreç biyolojik yaşlanma olarak tanımlanmaktadır (İkier ve diğ. 2007, akt.: Öksüzokyar 2016). Biyolojik yaşlanmanın sonucunda karaciğer, kalp, damar, endokrin sistemlerinin işlevlerinde azalmalar meydana gelir, beyin hücrelerinde gerilemeler oluşur, ciltte kırışıklıklar ortaya çıkar, saçlar beyazlar. Duyu organlarında işlev azalır (Ryan 1999; Fortinash, Holoday-Worret 1999; Wilson, Kneisl 1988, akt.: Öz 2002).

1.1.3. Psikolojik Yaşlanma

Psikolojik yaşlanma, kronolojik bakımdan ilerleyen yaşla birlikte bireyde algılama, öğrenme, problem çözme gibi süreçlerdeki değişimleri kapsamaktadır. Bu

yaşlanma çeşidi yaşlının davranışsal uyum yeteneğinde yaşa bağılı olarak görülen azalma olarak da tanımlanabilir. Psikolojik yaşlılık daha çok bireyin kendisi yaşlanmaya hazırlanmamış olmasının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Fiziksel ve ruhsal açıdan yaşlılığa hazır olma yaşlının ruh sağlığı açısından önemlidir (Özdemir 2009: 8).

1.1.4. Sosyal Yaşlanma

İlerleyen yaşla birlikte, bireyin yaşadığı rol değişimleridir. Yaşlının toplumdaki görevlerinden ayrılması, aile içerisinde etkinliğinin azalması gibi nedenlerle sosyal ve psikolojik yaşlanmasının etkilenmesidir.

Yaşlılık döneminde pek çok alanda olduğu gibi sosyal statü ve rollerde de kayıplar yaşanmaktadır. Emekli olup çalışma yaşamından ayrılan yaşlılar, çalışma yaşamındaki güç ve saygınlığını da kaybeder. Bunun yanı sıra aile içinde zamanla değişen roller sonucunda yaşlı bireyler, aile içerisindeki etkinliğini de yitirir. Rol ve statünün değişmesiyle birlikte yaşlının toplum yaşamı içinde gücü ve yeteneği giderek azalır. Sosyal olarak uyum sorunlarının yanı sıra bireyler toplumsal becerilerini etkin bir biçimde kullanma özelliklerini de kaybetmeye başlarlar (İçli 2016: 45-46).

Sosyal yaşlanma iyi ya da kötü her yaşlı bireyin yaşayabileceği bir durumdur. Sosyal yaşlanma sürecinin sağlıklı yaşanması için bireylere eğitim yıllarından itibaren yaşlılık dönemi özellikleri, yaşam becerileri, sosyal destek sistemleri hakkında eğitimlerin verilmesi gereklidir. Bununla birlikte gerontolojik sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması da yaşlı bireylere sosyal destek sunumunun daha etkili ve hızlı olmasını sağlayacaktır (Öksüz 2015: 28).

1.1.5. Ekonomik Yaşlanma

Emeklilik ve yaptığı işten ayrılmasının sonucunda ekonomik refahın azalması, yaşam biçiminin değişmesi olarak tanımlanan yaşlanma çeşididir (Akın 2006: 96). Yaşlı ekonomik olarak değişen yaşam koşullarına uyum sağlaması her zaman mümkün olmamakta ve önceki yaşam standardını aramaktadır. Buna çözüm olarak yeniden bir iş arayışına girmekte ve sağlık sorunları izin vermese bile bir işte

çalışmaktadır. Kimi zaman da iş bulamamakta ya da çeşitli sebeplerle çalışmamakta ve ruhsal çöküntü yaşamaktadır.

1.2. Yaşlılık Kuramları

Yaşlılık ile ilgili kuramlardan bazıları “Yaşamdan Geri Çekilme (İlişki Kesme) Kuramı”, “Aktivite Kuramı”, “Sosyo-Çevresel Kuram”, “Süreklilik Kuramı” ve “Rol Kaybetme Kuramı”dır (Özmete 2019: 15).

1.2.1. Yaşamdan Geri Çekilme (İlişki Kesme) Kuramı

Bu kurama göre yaşlı birey mevcut toplumsal düzenin devamı için topluma uyum sağlar ya da rollerinden vazgeçer. Yaşlının rollerini yavaş yavaş bırakarak başka alanlara geri çekilmesi sonucunda yaşlılık dönemine uyum sağlaması mümkün olmaktadır (Özmete 2019: 15). Yaşamdan geri çekilme (ilişki kesme) kuramı, yaşlılıkta birey ve toplum olarak karşılıklı geri çekilmenin dayandığı sosyal sürece normatif bir bakış açısı getirir. Bu kurama göre yaşlılık, bireyin fiziksel, psikolojik ve sosyal bakımdan dünyadan yavaşça çekilme sürecidir. Bu teoriye yönelik en önemli eleştiri ise yaşlının dışlanmasını kaçınılmaz bir biçimde yansıtmasıdır. Oysa pek çok yaşlı toplumsal katılımı psikolojik ve sosyal açıdan devam ettirmektedir. İlerleyen yaşına rağmen çeşitli toplumsal örgütlenmelerin içinde gönüllü olarak uğraşı gösteren politikacı, aydın, sanatçı, yazar olup ölüncüye kadar kariyerini ve başarılı ilişkilerini sürdüren, yani çekilmeyen çok sayıda yaşlı vardır (Hablemitoğlu, Özmete 2010: 144-145).

1.2.2. Aktivite Kuramı

Aktivite kuramı ilişki kesme kuramına karşı çıkmaktadır ve yaşlı bireylerin olumlu yönlerini ve bu yönlerin daha fazla geliştirilmesi gerektiğini desteklemektedir. Bunu ise sosyolojik bakımdan analizinin yapılması ve yaşlıların kendisini toplumdan soyutlamaması yoluyla gerçekleştirmektedir. (Üçok 2018).

Bu kurama göre, yaşlıların aktivite düzeylerine göre topluma uyum sağlama ve tatmin olma seviyeleri de artmaktadır. Yaşlının sosyal bütünleşmesinin ancak sosyal etkinlikler yoluyla mümkün olabileceğini iddia eden aktivite kuramı, bu noktada sosyal etkinliklerin önemine dikkat çekmektedir. Yaşlılara yönelik olarak

düzenlenen gezi turları, emekli birlikleri, yaşlı merkezleri gibi çabalar yaşlının sosyal bütünleşmesinin sağlanmasında oldukça önemlidir. Bu kurama göre, biyolojik yönden meydana gelen kaçınılmaz değişiklikler dışında, yaşlıların psikolojik ve toplumsal ihtiyaçları orta yaşlı bireylerle aynı seviyededir. Dolayısıyla yaşlılıkta eğer bir toplumsal etkileşim azlığı meydana geliyorsa bu durum yaşlıdan kaynaklanmamakta, aksine toplumun yaşlı kişiden elini çekmesi ve yaşlıyı sosyal dışlanmaya maruz bırakması sonucunda ortaya çıkmaktadır (Kalınkara 2016: 28).

1.2.3. Sosyo-Çevresel Kuram

Sosyo-çevresel kuram, geri çekilme ve aktivite kuramlarının yaşlı davranışını açıklama konusunda yetersiz kaldığı noktalar olması üzerine ortaya konulmuş bir kuramdır (Gubrium 1972: 281). Bu kurama göre, yaşlıların davranışlarını anlayabilmek için sosyal çevresi, normları ve aktivite kaynakları göz ardı edilmemelidir (Özmete 2019: 16).

Sosyo-çevresel kuramın daha önceki kuramlarda var olan kavramlardan “aktivite kaynakları” ve “aktivite normları” ifadelerini genişlettiğini ileri süren Gubrium (1972 282), “aktivite kaynakları” kavramını bireysel bağlamda, “aktivite normları” kavramını ise çevresel bağlamda ele almıştır.

1.2.4. Süreklilik Kuramı

Süreklilik kuramı, yaşlılığın karmaşık süreçlerine dikkat çekmektedir. Bu kurama göre birey, yaşamın ilk dönemlerinde geliştirdiği kişiliğin bir parçası olmaktadır ve yaşlandıkça bu özelliğini korumakta ve sürdürmektedir. Diğer bir deyişle süreklilik kuramı, gelişimsel görevlerin sürdürülmesini ve bunun sonucu olarak bireyin yetişkinlik döneminde yaşamını sürdürmesinde etkili olan kişilik özelliklerini yaşlılık döneminde de devam ettirmesi gerektiğini savunmaktadır (Hablemitoğlu, Özmete 2010: 147).

Bu teoriye göre yaşlı birey eski rol ve sorumluluklarını bırakmakta ve yenilerini edinmektedir. Bunun yanı sıra çevresiyle olan etkileşimini devam ettirmektedir. Bu kurama göre yaşlanma kavramı dinamik ve hareketli bir süreç karşılık gelmektedir (Özmete 2019: 15).

1.2.5. Rol Kaybetme Kuramı

Bu kurama göre bireylerin tutumları, değerleri ve inançları doğrudan sosyal çevresi içindeki rolleri ile ilişkilidir. Dolayısıyla toplumsal roller, psikolojik süreçler ve toplumsal çevre arasında köprü görevi üstlenmektedir (Kalınkara 2016: 38).

Bu kurama göre, yaşlıların yetişkinlik kimliğini ve mesleki rollerini kaybetmesi, sosyal imkanlarını önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Yaşlanmayla birlikte birey, kendisiyle bütünleşmiş olan yetişkinlik kimliğinin birçok özelliğini de kaybeder. Emeklilik ile birlikte mesleki ayrıcalıkları ve statüsü değişir. Bunun yanı sıra bu dönemde sıklıkla görülen eş kaybı da yaşlı bireyin toplumsal ve ailevi rollerinde değişikliğe yol açar ve toplumsal yaşama katılmada sınırlılıkların ortaya çıkmasına neden olur. Diğer bir ifadeyle, bireyin yaşamında iki temel alan olan evlilik ve meslek hayatında meydana gelen statü kayıpları, yaşlıların eşleri ve işleri dolayısıyla sahip olduğu ilişkilerin de azalmasına ya da tamamen ortadan kaybolmasına neden olur. Bu kayıpların yanı sıra ilerleyen yaşla birlikte meydana gelen rol zayıflaması ve kaybı da yaşlılık döneminde ortaya çıkmaktadır ve bu durum yaşlılar için durumu daha da kötüleştirmektedir. Böylece yaşlı bireyler “rolsüz rol oynamaya” başlarlar (Hablemitoğlu, Özmete 2010: 146). Rol kaybetme kuramına göre birçok toplumda yaşlılar rol kaybına hazırlıklı olmamaları nedeniyle maruz kaldıkları rol kayıplarına uyum sağlamada zorluk yaşamaktadırlar. Bu hazırlığı sağlayıcı toplumsallaşma süreci ise durumu daha kolay bir hale getirmektedir (Emiroğlu 1995: 28).

1.3. Yaşlıların Karşılaştıkları Sorunlar

Yaşlılık dönemi, yaşamın diğer dönemlerine kıyasla pek çok sorunun ortaya çıktığı bir dönemdir. Kurt (2019: 306)'a göre yaşlılık döneminde karşılaşılan sorunlar bireyden bireye, toplumdaki topluma ve hatta aynı toplum içinde zamandan zamana göre bile değişiklik gösterebilmektedir. Bireyden bireye değişen duruma fiziksel aktivite farklılıkları, ruhsal durum, yaşlanmayla birlikte ortaya çıkan rol ve statü değişiklikleri, emekli olma ve azalan gelir durumları örnek verilebilir. Bunun yanı sıra her yaşlı yaşlılık dönemine aynı şekilde girmez, kimi yaşlılar bu döneme hazırlıklı olarak girerken bazı yaşlılar ise hazırlıksız olarak yakalanmaktadır. Yaşlılık dönemine hazırlıksız olarak yakalanan yaşlılarda yaşlılık sorunları ile karşılaşma

riski daha fazla olmakta ve karşılaşılan bu sorunlar yaşlıları hazırlıklı olarak yaşlılık dönemine giren diğer yaşlılara kıyasla daha fazla etkileyebilmektedir. Yaşlılık dönemi sorunlarının toplumdan topluma değişiklik göstermesi durumu ise yaşlının yaşamını sürdürdüğü ülkenin toplumsal, ekonomik, kültürel politika ve uygulamaları ile açıklanmaktadır. Bir toplumda yaşlılık dönemi ile ilgili olan bir sorun başka bir toplumda önemli bir sorun olabilmektedir. Aynı toplum içinde zamandan zamana değişen duruma örnek olarak ise, ülkelerin farklı zamanlarda uyguladıkları sosyal politika ve sosyal güvenlik yasalarının toplamı; kısaca sosyal devlet anlayışları gösterilebilir. Sosyal devlet anlayışlarının farklılaşması, yaşlılık sorunlarını da etkilemektedir.

Yaşlılık döneminde ortaya çıkan bu sorunlar, çoğu zaman birbirinin nedeni veya sonucu olabilmektedir. Bu nedenle bu sorunları birbirinden ayrı ve tamamen bağımsız düşünmek yaşlılık dönemini tam olarak anlayabilmemize engel olacaktır. Yine de bu çalışmada sorunların detayına inmek amacıyla bir sınıflandırma yapmak istenilmiştir.

1.3.1. Fiziksel ve Psikolojik Sorunlar

Yaşlılık; patolojik, morfolojik ve psikolojik yönden olumsuz değişikliklerin meydana geldiği, pek çok hastalığın ortaya çıktığı, fiziksel ve psikolojik becerilerin azaldığı bir yetmezlik dönemi olarak değerlendirilmektedir (Koptagel- İlal 1992, akt.: Aylaz, Güneş ve Karaoğlu 2005). Yaşlılıkta fiziksel ve ruhsal açıdan gerilemeler baş göstermekte ve pek çok sağlık problemi ortaya çıkmaktadır. Kurt (2019: 307)'a göre yaşlılık döneminde görülen fiziksel/biyolojik gerilemeler, yaşlılarda sağlık sorunlarının görülme olasılığını artırmaktadır. Yaşlılar, bu dönemde daha fazla kronik hastalık ya da sorunla baş etmek mecburiyetinde kalabilmektedir. Bunda fizyolojik değişikliklerin yanı sıra çevresel etmenler de önemlidir. Çünkü yaşlılar hastalık etmenleri ile daha fazla karşılaşabilmektedir.

Yaşlılıkta kemik erimesi, görme ve duyma bozuklukları, idrarını tutamama, felç, bilişsel ve ruhsal bozukluklar gibi pek çok alanda aksamalar görülmektedir (World Health Organization 1989: 36). Yaşlılıkta karşılaşılan bu sağlık problemleri, yaşlıların gündelik hayatını zorlaştırabilmekte ve sosyal hayata katılımını kısıtlayabilmektedir.

Yaşlılık dönemi fiziksel sorunların yanı sıra psikolojik sorunların da baş gösterdiği bir dönemdir. Bu dönemdeki toplumsal dışlanma, sağlık problemleri, ölüm kaygısı, barınma sorunları gibi sorunların uzun vadede yaşanması yaşlı bireyde pek çok psikolojik soruna yol açmaktadır. Yurt (1994: 33)'a göre yaşlılıkta ortaya çıkan fizyolojik değişikliklerin yanı sıra fiziksel güç kaybı, stres, emeklilik, eş kaybı, hastalıklar, fiziksel görünüşlerinde meydana gelen değişiklikler, duygusal kayıplar, statü kaybı, azalan yaşam standartları gibi pek çok neden yaşlı bireylerin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Yıldız- Kökenek (2012: 20)'e göre yaşlılık döneminde stres, uyku bozuklukları, narsistik kişilik bozukluğu nevroz, bilinçte meydana gelen bulanıklıklar, depresyon, yönelim bozuklukları gibi pek çok ruhsal sorun yaşanmakla birlikte bunlar arasında en yaygınları depresyon ve intihar girişimidir.

Yaşlılarda görülen depresyonla ilgili Bingöl ve diğ. (2010)'in yaptıkları araştırmada Amasya ilinde bulunan Şerefeddin Sabuncuoğlu hastanesinde yatmakta olan 65 yaş ve üstü hastaların depresyon risk durumları incelenmiş ve bu hastaların %52'sinin GDÖ (Geriatrik Depresyon Ölçeği)'nden 6 ve üzeri puan aldıkları saptanmıştır ve bu hastaların depresyona uğrama risk oranları fazla bulunmuştur. Ayrıca araştırmaya göre kadınların, dul veya boşanmışların, çocuksuz, okur-yazar olmayan, kronik hastalığa sahip olan, devamlı olarak ilaç kullanan, kendisini yaşlı olarak algılayan yaşlıların depresyon puan ortalamaları diğer yaşlılara kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Yaşlılarda görülen ruhsal sorunların bir nedeni de bu dönemde artan ölüm kaygısıdır. Tüm canlıların yaşam döngüsünün kaçınılmaz sonu olan ölüm, insanlar tarafından kaygı verici bir son olarak algılanmaktadır. Diğer canlılardan düşünebilme yetisiyle ayrılan insan, bu yetisi sayesinde ölüm gerçeğinin farkındadır. Bundan dolayı da ölüm, insanlar tarafından yüzyıllardır istenilmeyen ve kaygı yaratan bir olgu olmuştur. Hoelter (1979)'a göre ölüm kaygısı, “ölümün çeşitli vechelerinden her birini tasarlamaya veya önceden sezinlemeye ilişkin subjektif ilgi ve nahoş duyguları içeren duygusal bir reaksiyon” olarak tanımlanmaktadır (akt.: Yıldız 2014: 74).

Ölüm, tüm insanlar için kaygı verici olmasına rağmen “ölüme verilen anlam, kişiden kişiye,.. ve bir yaşam evresinden diğerine büyük ölçüde değişmektedir” (Kart, Metress, Metress 1978: 250). Yaşamın ilk yıllarını oluşturan bebeklik, çocukluk ve gençlik yılları başta olmak üzere yaşlılık öncesi dönem büyümek, gelişmek, hayat gibi kavramları çağrıştırmakta ve bu kavramlarla birlikte kullanılmaktadır. Yaşlılık dönemi ise zayıflık, güçsüzlük, yalnızlık, işe yaramazlık ve ölüm kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir (Yıldız 2014: 24).

Ölümün kaçınılmaz olması ve gün geçtikçe akran çevresinde ölüm haberleri sayısının artması yaşlı bireyin kendisini ölüme daha yakın hissetmesine ve kaygılanmasına neden olabilmektedir. Yine ayrıca hayata dair hedeflerini tam olarak gerçekleştirememiş olmak da yaşlıda ölüm kaygısını artıran bir neden olarak söylenebilir.

Yaşlılıkta görülen ruhsal sorunların yol açtığı bir durum da intihar vakalarıdır. Yaşam dönemleri açısından incelendiğinde yaşlılık döneminde intihar oranları yoğunlaşmaktadır. Bu durumun pek çok nedeni olmakla birlikte emeklilikle birlikte ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal statü kaybı, sınırlı sosyal ilişkiler, sosyal destek azlığı, tıbbi hastalıklar başlıca nedenler arasında gösterilebilir (Aslan, Hocaoglu 2014). İntihar düşüncesine yol açan bu denelerin yanı sıra insanları yaşama bağlayan nedenleri Ivanoff, Jang, Smyth ve Linehan (1994) 6 başlık altında özetlemiştir. Bunlar; hayatta kalma ve baş etme inançları, aileye sorumluluk, çocukları ile ilgili endişeler, ölüm/intihar korkusu, toplumsal dışlanma korkusu, manevi sakıncalar şeklinde sınıflandırılmıştır.

2002-2015 yılları arasındaki Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerini derleyip istatistiksel olarak hesaplayan Özcan, Şenkaya, Özdin ve Dinç (2018)'in çalışmasına göre intihar eden nüfus 15-34 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. TÜİK (2007) verilerine göre 15-34 yaş aralığında yüksek düzeyde olan intihar oranları giderek azalmakta iken, yaşlılarda bu oran yıldan yıla artmaktadır (akt.: Duru, Özdemir 2009). Oysa 2000 yılında 65 yaş üstü grupta intihar oranı %7,83; 2007 yılında %9,5; 2010'da %11; 2015'te ise %11,7'ye ulaşmıştır (TÜİK, 2015, akt.: Güler, 2017). Görüldüğü üzere yaşlı intiharları diğer yaş grubu intiharlarına nazaran

az bir orana sahip olmasına karşın yıllar içerisinde artış göstermektedir. Bu durum da yaşlı intiharı konusunun önemine dikkat çekmektedir.

1.3.2. Çalışma Hayatından Dışlanma ve Emeklilik

Biz yaşlandıkça, hem emeklilik çağından önce hem de sonra yaptığımız eylemlere bağlı olarak yaşam kalitemiz daha iyi ya da daha kötü olabilir. Bu konuda ileriye dönük planlama önemlidir (Herr, Weber 1999: 284).

Yaşlı bireyler, kanunlarda belirlenen yaş ve çalışma yılını doldurduktan sonra zorunlu olarak emekli edilmektedir. Ancak kimi zaman yaşlılar için emeklilik, istenmeyen bir duruma dönüşebilmektedir. Yıllarca çalışma hayatında olan ve bu tempoya alışmış olan yaşlı bireyler emekli olduktan sonra boşluğa düşüp psiko-sosyal sorunlar yaşayabilmektedir.

Birçok yaşlı, yaşlılık öncesinde varoluş kaygılarını sınırlandırmakta ve yaşamlarını emeklilik sonrasına ertelemektedir. Ancak bireyler, emeklilik sonrasında kendini işe yaramaz, yaşamı anlamsız bulabilmekte ve büyük bir düş kırıklığına uğrayabilmektedirler. Dolayısıyla, yaşlı git gide daha da huzursuz olabilmekte ve depresyon tepkileri gösterebilmektedir. Yaşlılık döneminde pek çok kayıp olmasına rağmen bu dönemi mümkün olduğu ölçüde mutlu ve huzurlu geçirebilmek de mümkündür. Emeklilik öncesi dönemde ilgi ve yeteneklerini çeşitlendirmek, seçeneklerini çoğaltmak emeklilik dönemine yeterince hazır olmayı sağlamaktadır. Böylece yaşlılık dönemindeki boş zamanlar nasıl tüketileceği bilinmeyen bir sorun olmaktan çıkacaktır (Can 1990).

Emekliliğin getirdiği bir başka sorun ise azalan gelire bağlı olarak karşılaşılan ekonomik sorunlardır. Emeklilik öncesinde nispeten belirli bir yaşam standardına alışan bireyler, emeklilik sonrasında gelirlerindeki önemli ölçüde azalmayla birlikte bu yaşam standardının altına düşmekte ve görece yoksullukla karşı karşıya kalmaktadır. Ailecek tatile gitmek gibi emeklilik öncesindeki pek çok alışkanlığından mahrum kalmaktadır. Yaşlının yıllarca alışık olduğu hayattan uzak kalması yaşlıyı psikolojik olarak sarsmakta ve başta depresyon olmak üzere pek çok sorun ortaya çıkabilmektedir.

1.3.3. Barınma Sorunları

Yaşlılıkta karşılaşılan önemli bir sorun da barınma sorunudur. Yaşlılar için kurum bakımı kimi zaman istenilmeyen bir durum olsa da, sağlık problemleri ve fiziksel yetersizliklerden dolayı bir zorunluluğa dönüşebilmektedir. Ayrıca modernleşen toplumda zayıflayan aile ilişkilerinden dolayı da yaşlılar kurum bakımına terk edilebilmektedir. Yaşlı bakımı, yaşlının ailesi için istenilmeyen ve aile içinde tartışmalara neden olan bir durum halini alabilmektedir. Kimi zaman ise maddi yetersizliklerden dolayı yaşlı ve ailesi kurum bakımına yönelebilmektedir. Bu durumlarda yaşlıya verilecek olan sosyal hizmet yöntemleri (evde bakım ücreti, kurum bakımı gibi) sorunu çözüme kavuşturacaktır.

Yaşlı bakımı ve hizmetlerinin profesyonel kurumlar çerçevesinde gerçekleştirildiği huzurevleri ve yaşlı bakım merkezleri aracılığıyla yaşlıların barınması ve geri kalan yaşamlarının daha huzurlu bir biçimde geçirilmesi hedeflenmektedir. Bu kurumlar hem yaşlıların ailelerinin üzerinden yaşlının bakım yüklerini almayı hem de yaşlıların yeni rollerine uygun yaşam koşullarının sağlanmasını amaçlamaktadır (Ardahan 2010).

1.3.4. Sosyal Dışlanma ve Yalnızlık Sorunu

Sosyal dışlanma, bireylerin, grupların veya toplulukların toplumdan dışlandığı, toplumsal bağlarının yok edildiği; ekonomik, sağlık, eğitim veya diğer konularda dezavantajlı konumları göz önüne alındığında, toplumsal katılımdan mahrum oldukları bir süreçtir (Leigh 2011). Yalnızlık ise, toplumsal ilişkilerin, samimi dostluk ve arkadaşlıkların ve sosyal destek öğelerinin yokluğu durumunda ortaya çıkan bir durumdur (Kılavuz 2005: 26).

Yalnızlık ve sosyal dışlanma kavramları farklı şeyler ifade etse de yalnızlığın sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerde görülen ve sosyal dışlanmanın sonucu olarak ortaya çıkan bir durum olduğu söylenebilir. Bu iki kavram Gardner (1999)'in raporunda tek bir tanım etrafında birleştirilmiştir. Yaşlılar diğer insanlarla sınırlı veya zayıf ilişkiler kuruyorsa, onlar bu bağın düzeyini yetersiz veya sınırlı olarak algıarlarsa ve söz konusu zayıf bağ, ilişkiler üzerinde olumsuz etkilere yol açıyorsa bu insanlar sosyal olarak izole edilmiş insanlar olarak tanımlanmaktadır. Zayıf veya sınırlı sosyal ilişkiye sahip olan insanlar sosyal dışlanma riski altında olarak

düşünülür. Bunun yanı sıra bazı yaşlılar yalnız olmayı tercih eder ve bu durum onların yaşam kaliteleri üzerinde olumsuz bir etki bırakmaz (akt.: Findlay 2003).

Toplumsal rollerde meydana gelen kayıplar, sosyal imkanların azalması gibi değişimler sonucunda yaşlıların yaşam dinamikleri sınırlanmaktadır. İformel etkileşimlerden formel etkileşimlere, bağımsız ilişkilerden bağımlı ilişkilere kadar değişen toplumsal faaliyetler, muhakeme ve karar verme yetisinin zayıflaması, cinsel gücün kaybı yaşlı bireyi toplumdan soyutlayan faktörlerdir (Cox 1993: akt.: Hablemitoğlu, Özmete 2010). Bu faktörlerle birlikte yaşlılar, sosyal yalnızlaşma sürecine itilmektedir.

Bir başka toplumsal değişim alanı ise, sosyoekonomik algı değişimleridir. Günümüzde üretkenliğe verilen önemle birlikte, emekli ve yaşlı bireyler çalışmayan, işe yaramaz, bağımlı nüfus olarak düşünülmektedir. Bu nedenle yaşlılar sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir.

Çoğu zaman sosyal dışlanma ve yalnızlık sonucu tercih edilen kurumlar olan huzurevleri ise, yaşlıların sosyal dışlanmışlığını pekiştirmektedir. Kılıç ve Şelimen (2016)'in çalışmasına göre yaşlılar daha çok yalnızlık ve aileleri tarafından önemsenmeme dolayısıyla huzurevinde yaşamak zorunda kalmaktadır. Ancak birçok yaşlının kaldığı yer olan huzurevleri de mekânsal olarak sosyal dışlanmaya uygun olarak konumlandırılmıştır. Genellikle şehrin dışında olan huzurevleri, yaşlılardaki fiziksel zafiyet nedeniyle daha da olumsuz sorunlara neden olmaktadır (Polat-Uluocak, İçağasıoğlu-Çoban 2009).

Ayrıca yaşlılık döneminde eş kaybı, çocukların evden ayrılması, akrabalık ilişkilerinin zayıflaması gibi nedenlerle de yaşlılar yalnızlık sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Aynı zamanda yaşlıların kendi akran çevrelerindeki kayıplar da yaşlıları yalnızlığa sürükleyen bir nedendir.

1.3.5. Yaşlı İhmali ve İstismarı

Yaşlı istismarı, yaşlıların sağlık ve iyilik durumuna zarar veren veya tehdit eden davranışları içeren bir kavramdır. İstismar psikolojik, ekonomik ya da fiziksel olarak sınıflandırılabilir (Koştı 2007,: akt.: Akdemir, Görgülü, Çınar 2008). Fiziksel istismar, genelde yaşlıların bakım gereksinimini üstlenen ya da yaşlının sevdiği ve

güvendiği bir kimse tarafından yaşıya yönelik kasıtlı olarak yapılan ağrı ve acı verici her türlü davranıştır. Fiziksel şiddet veya cinsel istismar bu kapsamda değerlendirilen davranışlardır. Fakat bu davranışların yanı sıra yaşıya uzun süre yemek, su vermemek, fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasına engel olmak, yaşıda gözlemlenen fiziksel gerilemeler de bu kapsamda değerlendirilir. Ekonomik istismar, yaşlının para veya mallarının sevdiği ve güvendiği insanlar tarafından çalınması ya da kötüye kullanılmasıdır. Psikolojik ya da diğer ismiyle duygusal istismar ise yaşıya karşı kasıtlı olarak uygulanan her türlü ruhsal açıdan zarar veren davranıştır. Sözel saldırılar, tehdit etme, utandırma, aşağılama, kendi yaşitlarından ayırma gibi davranışlar psikolojik istismara örnek gösterilebilir (Uysal 2002).

Yaşlı ihmalı ise yakınları tarafından ihmal ve kendi kendini ihmal olarak iki başlık altında değerlendirilebilir. Yakınları tarafından yaşlının ihmalı, yaşlıyı temel ihtiyaçlarından yoksun bırakmak, yaşlının bakımına yönelik sorumluluklarını yerine getirmek konusunda isteksiz davranmak veya tamamen yok saymak yoluyla yaşıya fiziksel ve psikolojik olarak acı vermek olarak tanımlanabilir. Kendi kendini ihmal ise, yaşlıların sağlığını veya güvenliğini tehlikeye sokacak şekilde yalnız yaşamaya mahkum etmektir (Gülen ve diğer. 2013).

Yaşlılara yönelik istismar, en çok yaşlının kendi çocuğu tarafından uygulanmaktadır. Her toplumda görülen istismara, ehliyetsiz ve denetimsiz bakımevlerinde kalan yaşlılar ve evinde bakıcı ile kalan yaşlılar da maruz kalmaktadır. Eğer yaşlının hareketi kısıtlıysa, konuşamıyor ve ihtiyaçlarını dile getiremiyorsa, felçliyse, alzheimer hastası ise daha fazla istismara maruz kalmaktadır. Ancak denetim altındaki kurumlarda kısmen de olsa istismarın önüne geçilebilmektedir (Canatan 2008).

Yaşıya yönelik ihmal ya da istismar olarak değerlendirilebilecek her türlü davranış, yaşıda psikolojik hasara yol açmakta ve yaşlının hayatla arasındaki bağı zayıflatmaktadır. Bilerek ya da bilmeyerek uygulanan bütün kötü ve kırııcı davranışların yaşlı bireyde derin izler bıraktığı göz önünde bulundurulmalı ve bu tür davranışların önüne geçilmelidir.

2. YAŞLI AYRIMCILIĞI

Yaşlı ayrımcılığı, bir bireye yaşı dolayısıyla gösterilen farklı tutum, önyargı ve davranışları ifade etmektedir. Yaşlı ayrımcılığı, olumlu ya da olumsuz nitelikteki tutum ve davranışları içermektedir. Olumlu tutumlar; tecrübe sahibi olmak ve bilgelik, sevecenlik, güvenilirlik, politik güç, özgürlük gibi öğeleri içermektedir (Özdemir ve Bilgili 2014).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), yaşlı ayrımcılığını bireyleri veya grupları yaşlarından dolayı sistematik olarak etiketleme ve ayırma olarak tanımlar. Yaşlı ayrımcılığı; önyargılı tutumlar, ayrımcı uygulamalar ve basmakalıp inançları sürdüren kurumsal politikalar ve uygulamalar dahil olmak üzere pek çok şekilde kendini gösterebilir.

Yaşlılara yönelik olumlu ayrımcılık, yaşlıların toplum içerisindeki saygınlığını artıran, yaşlı refahını iyileştiren tutum ve davranışlardır. Zira anayasamızda da olumlu nitelikteki yaşlı ayrımcılığı meşrulaştırılmıştır. “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Çocuklar, yaşlılar, özürllüer, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982: madde 10). Görüldüğü üzere yaşlılar, kanunda pozitif ayrımcılık uygulanan sınıflar içerisinde değerlendirilmektedir.

Olumsuz yaş ayrımcılığı ise yaşlılara karşı önyargı, dışlama ve zalimce reddetme olarak tanımlanabilir. Yaşlıların çocuklar gibi bağımlı, çaresiz, güçsüz olarak görülmeleri, hayatlarıyla ilgili hoşnutsuzluklarını dile getirdikleri zaman huysuz olarak nitelendirilmeleri, yaşlı bireylerden yaşlanma gerçeğinin kabul edilmesinin beklenilmesi yaşlılara karşı olumsuz tutumlara örnek verilebilir (Palmore 1999: 17). Yaşlılara karşı olumsuz ayrımcılık, geçmişten günümüze artış gösteren bir sorundur. Yaşlılık, yeni bir olgu olmamasına rağmen yaşlı ayrımcılığı yeni bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze değişen değer yargıları, bireysel kaygıların toplum dayanışmasının önüne geçmesi, aile bağlarının geçmişe

kıyasla zayıflaması yaşlıların toplumda saygınlığını azaltmış ve arka plana itmiştir. Bu değişimlerin kökeni ise sanayileşme ve kentleşmeye dayandırılabilir.

Hızlı kentleşme ve sanayileşme sonucunda ekonomik ve toplumsal yapıda değişimler meydana gelmiş ve karmaşık bir toplum düzeni ortaya çıkmıştır. Tarımsal düzenden kent ve sanayi düzenine geçiş, aile hayatında ciddi değişimlere neden olmuş, üç dört nesli bir arada barındıran, ortak yaşam sorunları ve hedefleri olan geniş aile düzeninden çekirdek aile yapısına geçiş yaşanmıştır. Aile yapısındaki bu bölünme ve değişimler, öncelikle yaşlıyı çocuklarından ayrı yaşamaya zorlamıştır. Genç yaştaki bireyler değişimlere daha çabuk ayak uydururken, yaşlılar daha hareketli ve yeniliklere açık olan yaşlı kuşağın gerisinde kalmıştır. Bu yeni düzende yaşlının geleneksel düzende sahip olduğu statü ve saygınlık sarsılmış, hatta bazen yok olmuştur (Koşar 1996).

Günümüzde yaşlı nüfusun genel nüfus içerisindeki oranı geçmişe kıyasla artmıştır. Böylece devletin yaşlılara pozitif ayrımcılık olarak tanıdığı imkanlar, daha fazla nüfusa uygulanmıştır. Emeklilik aylıkları, otobüslerden ücretsiz veya indirimli olarak faydalanma, sağlık harcamaları gibi harcamalar yaşlıların devletin omzunda bir yük olarak görülmesine ve bağımlı nüfus olarak adlandırılmasına neden olabilmektedir. Bu bakış açısı olumlu nitelikteki ayrımcılıkların da kimi zaman olumsuz ayrımcılıklara yol açtığını göstermektedir.

Toplumda yaşlı ayrımcılığının yansıması ise atasözleri ve deyimlerdir. “Yaş yetmiş, iş bitmiş.”, “Ununu elemek, eleğini asmak”, “Yaşını başını almak” gibi atasözü ve deyimler Türk toplumundaki yaşlı ayrımcılığını kanıtlar niteliktedir. Ayrıca Türk toplumun bir kısmı yaşlıları cahil, bilgisiz kimseler olarak görebilmektedir. Oysaki geçmişte yaşlılar, yaşam tecrübesinden faydalanılması gereken tecrübeli ve bilge kişiler olarak değerlendirilmekteydi. Yaşlılara karşı değişen bu bakış açısının nedeni yaşlılarda okuryazarlık oranının ve eğitim seviyesinin gençlere kıyasla düşük olmasındandır.

Yaşlılığa karşı bakış açısı diğer toplumlarda da değişkenlik göstermektedir. Modern toplumların çoğu yaşlılara karşı farklı şekillerde ayrımcılık yapar ve kalıp yargılar geliştirir. Amerikan toplumunda güzellik gençlikle eşleştirilmekte ve yaşlılar çirkin olarak görülmektedir. Oysa Japon toplumunda gümüş rengi saçlar ve yüzdeki

kırıksıklılar saygı ve hayranlık uyandırmakta ve irfanın ve olgunluğun simgesi olarak değerlendirilmektedir. Bu iki toplumun yaşlılık hakkındaki farklı tutumları değerlendirme ölçütlerinin ve değer verdikleri niteliklerin farklı olduğunu göstermektedir (Canatan 2008).

Yaşlı ayrımcılığı dünya çapında var olan bir durumdur ve yaşlılara karşı tutumlar ve kalıp yargılar ailede, yakın çevrede, iş yaşamında ve toplumun genelinde yaygındır. Yaşlılara karşı ayrımcı tutum ve davranışlar farklı sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamlarda kendini gösterebilir (Sleap 2011).

2.1. Yaşlı Ayrımcılığına Neden Olan Faktörler

Yaşlı ayrımcılığının temellerini yaşlılığın ölüme yakın bir süreç olarak düşünülmesi, yaşlıların çoğunun hasta veya sakat olduğunun düşünülmesi, medyada gençliğe ve bedensel güzelliğe verilen önem, yaşlılarda ekonomik verimsizlik, azalan gelir düzeyi, kuşaklar arasındaki çatışmalar ve empati yoksunluğu durumları oluşturmaktadır.

2.1.1. Yaşlılığın Ölüme Yakın Bir Süreç Olarak Düşünülmesi

Yaşamın son dönemi olan yaşlılık, çoğunlukla ölümü çağrıştırmakta ve ölüm kavramıyla birlikte kullanılmaktadır. Oysaki ölüm sadece yaşlılıkta değil yaşamın diğer dönemlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla yaşlılık, yaşamın her dönemi gibi yaşamla iç içe bir dönemdir. Bu nedenle ölümün yaşlılığın ardından geleceğini düşünmek büyük bir yanılgı olacaktır.

Yaşamın ilk yıllarında büyümeye ayarlanmış insanoğlu, yaşlılıkta ise gerileme, yitirme ve ölüm kavramlarıyla karşılaşmaktadır. Söz gelimi ölümü çocuklara yakıştırmaz ve çocuk ölümlerini zamansız buluruz. Dindar ebeveynlerin kalan ömürlerinin ne kadar olduğunu bilmediklerinden dolayı çocuklarına bağlanmaktan çekinme davranışı geliştirmeleri tarihte pek çok örneği bulunan bir durumdur. Pek çok insan, ölümü sadece yaşlılara yakıştırmaz ve ölüm başta olmak üzere insanların başına gelebilecek her türlü kaybın kendisinden uzak olmasını ister. Genel olarak, ölüm sırası için toplumdaki en uygun kesim yaşlılardır ve bu yitimin ardından bir keder duyulsa da beklenen bir ölüm olması insanlara psikolojik güven

sağlamaktadır. Yaşlı ölümü, var olduğuna inandığımız bir oyunun kurallarına uygun olarak oynanması gibidir (Onur 2014: 369).

2.1.2. Yaşlıların Çoğunun Hasta veya Sakat Olduğunun Düşünülmesi

Yaşlanmanın sağlıklı olmaya engel olduğu düşüncesi yaygın bir önyargıdır. Oysa düzenli beslenme ve yeterli miktarda spor ile birlikte 80-90 yaşında dahi sağlıklı olunabilir. Hareketli bir hayat sürdürmek her zaman daha uzun yaşamak anlamına gelmese de yaşlı bireyin yaşam kalitesini artırdığı ve daha üretken ve mutlu bir yaşam sağladığı bilinmektedir (Öz 2002).

Pek çok yaşlının hasta ve sakat olduğu önyargısı, toplumda yaşlıların işe yaramaz bir konumda olduğu izlenimini uyandırmakta ve yaşlı ayrımcılığına neden olmaktadır. Oysaki yaşlılık döneminde oldukça sağlıklı ve kaliteli bir yaşam sürdürmenin mümkün olması bu yaygın önyargıyı çürütmektedir.

2.1.3. Medyada Gençliğe ve Bedensel Güzelliğe Verilen Önem

Pek çok toplumda gençlik; üretmeyi, gelişmeyi, canlılığı, umudu simgelerken yaşlılık; “modası geçmiş, işe yaramayan, işi bitmiş” olarak algılanmaktadır. Ayrıca politikada ve medyada bedensel güzellik ve gençlik vurgulanmakta; dinamizm, üreticilik, bireysellik kavramları övülmektedir ve dolayısıyla birçok birey ve toplumda yaşlılığa karşı olumsuz tutumlar gelişmektedir (Palmore 1999: 5).

Görsel medyada beklentisiz, içe kapanık, yalnız, zavallı, aciz, üretime katılım göstermeyen, kendisine yüklenen büyük anne-büyük baba rolünün ağır sorumluluğu altında ezilen edilgen bir yaşlı kimliği öne sürülmekte ve bu kalıp profil sıklıkla olağan model olarak sunulmaktadır (Acımuş, Mas, Özer, Mas, Özkömür 2006, akt.: Özdemir 2009: 17).

Görsel medyanın yanı sıra sosyal medyada da yaşlılar kötü ve çirkin olarak gösterilebilmektedir. Ayrıca bu sanal ortamda yaşlılık gençliğin dinamizmine karşı yenik bir konumda sunulmaktadır. Günümüzde sosyal medyanın son derece geniş bir etkiye sahip olduğunu da göz önüne alacak olursak yaşlı ayrımcılığının artmasında ve pekiştirilmesinde sosyal medya kullanımının rolü yadsınamaz.

2.1.4. Yaşlılarda Ekonomik Verimsizlik ve Azalan Gelir Düzeyi

Yaşam döngüsünün başı olan çocukluk ve sonu olan yaşlılık verimliliğin olmadığı, üretime katkı sağlamayan yıllardır. Çalışma çağındaki orta yaşta insanların, çalışmayan çocukların ve yaşlıların ihtiyaçlarını da karşıladıkları düşünülmektedir. Ancak çocuklar yaşlılardan farklıdır. Çünkü çocuklar geleceğe yönelik bir yatırım olarak düşünülürken yaşlılar ekonomik verimliliklerini geride bıraktıkları için bir yük olarak görülmektedir (Çilingiroğlu, Demirel 2004).

2.1.5. Kuşaklar Arasındaki Çatışmalar ve Empati Yoksunluğu

Yaşlı ayrımcılığının bir nedeni de yaşlılığı kendi çerçevesinde değerlendirememek ve yaşlıları anlayamamaktır. Toplumdaki bireyler yaşlıları ya göz ardı etmekte ya da yaşlılık koşulları altında değerlendirmemektedir. Yaşlı bireyler yaşadıkları iyi ya da kötü koşulların diğer bireyler tarafından anlaşılmasını istese de bu durum her zaman mümkün olamamaktadır. Çünkü yaşlılık dönemine uzak hisseden pek çok birey yaşlılarla aralarındaki kuşak farklılıklarından kaynaklanan çatışmalardan ve yaşlılarla yeteri kadar empati kuramadıklarından dolayı yaşlılığı ya da yaşlıları anlamayı reddedebilmektedir.

Kuşaklar arası çatışma ve sürtüşme; küreselleşme sürecinde genç ile yaşlı kuşak arasında çatışma ve anlaşmazlıklara yol açan ve öteden beri devam eden ve günümüzde de yaygınlığını devam ettiren doğal, sosyolojik ve evrensel bir konudur. Kuşaklar arası çatışma konusunda yabancı kültürlerin etkisi de yadsınamaz (Yılmaz 2018). Kuşak çatışması, genç ve yaşlı bireyler arasında karşılıklı yaşanan çatışmaları kapsamaktadır.

Kuşaklar arası çatışma, kuşaklar arasında sağlıklı ilişkilerin kurulamaması durumunda meydana gelmektedir. Bu anlamda, yetişkinler gençleri toy, sorumsuz ve asi olarak görmekte; gençler ise kendilerini bilge ve yetişkin olarak algılamakta ve kabul görmek istemektedirler. Gençlerin yetişkinlerden farklı yargılara, yaşama ve duygulanma biçimine sahip olmaları kuşaklar arası anlaşmazlıklarla sonuçlanmaktadır (Aktaş 2003). Kültürel açıdan farklılıklar ve zamanla meydana gelen değişimler nesiller arasında söylem ve eylem farklılıklarına dönüşür. Bu durumda genç kuşak, yaşlı kuşak tarafından yerleşik değer yargılarını kabul etmeye

zorlanmakta ve böylece kuşaklar arasında çatışmalar ortaya çıkmaktadır (Yılmaz 2018).

Kuşaklar arasında tam bir empati kurulamaması, kuşakların birbirini anlamasını zorlaştırmaktadır. Her birey kendi içinde bulunduğu koşullar altında düşünmekte, karşı taraftaki bireyin içinde bulunduğu yaş, cinsiyet ve diğer başka faktörleri göz ardı etmektedir. Özellikle genç bireyler, yaşlılık dönemine daha çok zaman olduğunu düşünerek yaşlılarla empati bağları geliştirememekte ve yaşlılığı ve yaşlıları anlamamaktadır.

2.2. Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumların Görüldüğü Alanlar

2.2.1. Çalışma Yaşamında Yaşlı Ayrımcılığı

Çalışma yaşamında ayrımcılık, işverenin çalışana ırk, renk, yaş, cinsiyet, dini inanış ya da özürlülük temelinde her türlü farklı davranışdır. Bu durum, çalışırken ortaya çıkabildiği gibi iş ararken veya işten ayrılırken de ortaya çıkabilmektedir. Çalışma yaşamında ayrımcılık, evrensel düzeyde kınanmasına rağmen tüm dünyada gözlenmekte ve önüne geçilememektedir. Yaş ayrımcılığı ise çalışma yaşamında çok sık karşılaşılan bir durumdur ve hemen her yaştan kişinin bu ayrımcılığa maruz kaldığı söylenebilir. Fakat yaşlı çalışanlar, genç çalışanlara kıyasla çalışma yaşamında daha fazla ayrımcılıkla karşılaşmaktadır (Kalınkara 2016: 392). Genç bireylerin yaşlı bireylere kıyasla daha hızlı ve yeterli olmasından dolayı işverenlerin yaşlı bireyleri tercih etmemesi ve genç bireylerin yaşlı bireylerden daha fazla ücret alması çalışma yaşamında yaşlıların maruz kaldıkları ayrımcılık durumlarına örnek gösterilebilir (Duncan ve Loretto 2004, akt.: Duru ve Kalaycı 2017).

2.2.2. Sosyal Çevrede Yaşlı Ayrımcılığı

Yaşlandıkça bazı statü ve rol kayıpları yaşayan birey, toplumsal yaşamda da kendisi hakkında bir algı değişimine maruz kalmaktadır. Oysaki kaybettiği rollere karşın yenilerini kazanmaktadır ki aslında bu yaşamına anlam katacaktır (Gökçe-Kutsal 2011).

Emeklilik, iş yaşamından kopma, gelirin azalması yaşlılıkla birlikte yaşanan durumlardır. Toplumsal çevrede maddi-manevi statülerin getirdiği saygınlık yaşlılıkla birlikte kaybolabilmektedir. Eski saygınlığını kaybeden yaşlı, geçmişe

özlem duymakta ve yaşlılıktan hoşnut olmamaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, aslında kaybedilen statülerin yanında daha tecrübeli ve bilge olmak gibi kazanılmış statüler de vardır. Bu sebeple yaşlı bireyin, toplumdan izole edilmesi yerine toplumla kaynaşması sağlanmalıdır.

2.2.3. Aile Yaşamında Yaşlı Ayrımcılığı

Geçmişten günümüze değişen toplum yapısı aile kurumunu da etkilemiş, geniş aileden çekirdek aileye doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümden yaşlı bireyler de doğrudan etkilenmiştir. Yaşlı bireylerde gelir azlığı ve bu sebeple çocukları tarafından ekonomik yük olarak görülmesi, geliri yeterli olsa bile parasının yönetiminin çocuklarının elinde olması, aile içinde söz sahibi olamamaları gibi çeşitli sebepler yaşlı bireyin aile hayatında da ayrımcılığa maruz kalmasına yol açmaktadır (Çoban, Şirin 2005, akt.: Duru, Kalaycı 2017).

Zamanının çoğunu evde geçiren yaşlıların yaşamı, davranışları ve psikolojisi üzerinde çocukları ve torunlarıyla olan ilişkisi büyük önem taşımaktadır. Daima mental ve duygusal açıdan çocukları, torunları ve yakınlarıyla birlikte olmak ister. Ancak yaşlının yetişkin çocukları yaşlının kendilerine gösterdiği ilgiyi göstermemektedir. Çeşitli nedenlerle yaşlı ile birlikte yaşamak istemezler. (Akın 2006: 68). Yaşlılar çocuklarının yanı sıra torunlarıyla da her zaman etkili iletişim kuramayabilir. Aradaki kuşak farkı ve gelişen teknoloji ile birlikte insanlar arasında kopan bağlar büyükanne/büyükbaba-torun ilişkisinde de etkisini gösterebilmekte ve yaşlılar aile içerisinde daha da yalnızlaşabilmektedir. Hâlbuki yaşlılar için ev yaşamı ve aile bireyleri büyük önem taşımaktadır ve bu nedenle ailesi ve çocukları tarafından önemsenmemek yaşlı bireyde derin sarsıntılara yol açmaktadır. Yaşlı birey üzümlüp strese girebilmekte ve depresyon başta olmak üzere psikolojik sorunlar yaşayabilmektedir.

2.2.4. Sağlık Hizmetlerinde Yaşlı Ayrımcılığı

Sağlık personelinin yaşlılara yönelik ön yargıları, inançları, değerleri yaşlılara yönelik ayrımcılığın sağlık hizmetlerinde de görülmesine neden olmuştur. Sağlık bakım sisteminde, yaşlı bireylerin sağlık sorunları ve hastalıkları normal kabul edilmekte ve yeterli tedavi sağlanmamaktadır. Sağlık hizmeti veren personeller, genç hastaların yaşadığı sağlık problemlerini tedavi etme konusunda istekli iken, yaşlıların

kronik hastalıkları ile uğraşma konusunda aynı isteğe sahip değillerdir (Özdemir 2009: 28).

2.2.5. Cinsel Yaşamda Yaşlı Ayrımcılığı

Yaşlılarda cinsellik hakkında yaygın olarak bilinen klişe sözlerden bazıları şunlardır:

- Cinsellik, yalnızca genç insanlar içindir.
- Yaşlılarda cinsellik hoş değildir.
- Yaşlı ve engelli insanların cinselliği hakkında konuşulmaması gerekir.
- Cinsel yoksunluk sağlık için zararlıdır. Ancak bu durum sadece gençler için geçerli bir durumdur, yaşlıları kapsamaz.
- Yaşamda cinsellik önemli değildir (Hudson, Skeen 1994, akt.: Mroczek, Kurpas, Gronowska, Kotwas, Karakiewicz 2013).

Toplumda yaşlıların cinselliği hakkındaki önyargılar, yaşlı bireylerin cinsellikten utanmalarına ve kaçınmalarına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra yaşlı bireylerin evlenmeleri de toplumdaki bireyler tarafından hoş karşılanmamaktadır (Blakie, 1999; Durgun, Tümerdem, 1997; “Türkiye Bilimler Akademisi Raporları”, 2003, akt: Vefikuluçay, 2008: 14).

Toplumun genelinin yanı sıra sağlık sektöründe de cinsel yaşamda yaşlı ayrımcılığı varlığını göstermektedir. Ruh sağlığı doktorları da dahil olmak üzere birçok doktor, yaşlılıkta cinselliğin sınırlı olduğu ya da hiç olmadığı görüşündedir ve cinselliği üzerinde durulmaması gereken bir konu olarak düşünürler. Yaşlıya verilen bir ilacın ya da uygulanan bir tedavinin cinsellik üzerindeki etkisini göz ardı ederler; yaşlı hastaların cinsel sorunlarına karşı yeterli duyarlılığı göstermezler. Yaşlılar kendilerini cinsellikle ilgisi büyük ölçüde azalmış ya da hiç kalmamış kişiler olarak gördükleri gibi çoğu kez başkaları da onları öyle görürler. Oysa yaşlılıkta cinsel etkinliklerde azalma olmasına rağmen hem kadınlar hem de erkekler cinsel ilgilerini ileri yaşlara kadar sürdürürler (Billig 2000). İster sağlık sektöründe isterse toplumsal boyutta yaşlı ayrımcılığının cinsel yaşama yansımaları yaşlıların yaşam doyumlarını etkileyebilmektedir.

2.3. Yaşlı Ayrımcılığının Sonuçları

Çayır (2018: 167-169), yaşlı ayrımcılığının yaşlılar açısından yol açtığı sonuçları dört başlık altında ifade etmiştir:

2.3.1. Bağımlı ve Bakıma Muhtaç Olarak Algılanma

Yaşlı ayrımcılığı sonucunda toplumda yaşlı insanlar bağımlı ve bakıma muhtaç olarak algılanırlar. Hiç şüphesiz bakıma muhtaç yaşlı insanlar da vardır ancak bunun yanı sıra birçok yaşlı birey de aktif ve sağlıklı bir biçimde gündelik yaşamını sürdürebilmektedir. Buna rağmen güçlü kalıp yargı, bütün yaşlıları homojenleştirmekte ve bakıma muhtaç olarak algılanmasına yol açmaktadır.

2.3.2. Muhatap Alınmama

Yaşlı ayrımcılığının yaşlı birey açısından yol açtığı diğer bir sonuç ise, yaşlı insanların muhatap alınmaması ve çocuk muamelesi yapılmasıdır. Duygusal ve gelişimsel yönden yetişkin olmadıklarından dolayı çocuklara yetişkin bireylerden farklı davranılması olağan karşılanabilirken yaşlılara böyle davranılması onur kırıcı ve küçültücü olarak algılanabilmektedir.

2.3.3. Sosyal Hayattan Dışlanma

Yaşlı bireyler, sırf yaşlarından dolayı sosyal hayata katılımında güçlük yaşayabilirler. Yaşlı insanların konser gibi belirli yerlere gitmelerinin hoş karşılanmaması, belirli kıyafetleri giymelerinin, çalışmaya devam etmek istemelerinin veya evlenmek istemelerinin ayıplanması yaşlıların sosyal hayattan dışlandığına örnek teşkil edebilir.

2.3.4. Suistimal Edilme

Yaşlı bireylerin maruz kaldığı ayrımcılık sonucunda karşılaşılan bir başka durum ise yaşlıların ekonomik, fiziksel hatta cinsel açıdan suistimal edilebilmeleridir. Miras konusunda yakın çevrelerinin psikolojik baskısına maruz kalan yaşlılar bu konuya örnek teşkil edebilir.

Ayrımcılığa maruz kalan yaşlı bireyler kendilerine atfedilen kalıp yargılara uygun davranabilir ve karşılaştıkları baskıyı içselleştirip normal görebilirler. Bu

içselleştirmenin sonucunda yaşlı bireyler kendilerini “bağımlı” ve “daha az birey” olarak hissedebilirler (Çayır 2018: 169).

Yaşlı ayrımcılığı yaşlı bireylerde sarsıcı sonuçlara yol açmasının yanı sıra toplum bazında da değişikliklere yol açmaktadır. Günümüzde teknoloji ve küreselleşmeyle birlikte değişen koşullar etkisini aile ve toplum ekseninde de göstermiştir. Bu kaçınılmaz değişim toplumun her katmanına yansımıştır ve yaşlılar da bu değişim sürecinden etkilenmiştir. Geçmişte tecrübeli ve bilge olarak görülen ve kıymet verilen yaşlılar zamanla bu imajını kaybetmiş ve eski saygınlığını yitirmiştir.

Türk kültüründe yaşlılara yönelik saygıyı, yaşlıyı önemseme ve yaşlıya sahip çıkma büyük önem taşımasına rağmen günümüzde yaşlıların toplumsal statüleri ve saygınlıkları önemini kaybetmiştir. Kentleşme, sanayileşme, göç dalgaları, ekonomik sıkıntılar, kadının çalışma yaşamına katılımı, geleneksel geniş aile yapısından modern çekirdek aile yapısına geçiş ve sosyal hayatta meydana gelen hızlı dönüşümler sonucunda aile yapılarında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler sonucunda yaşlı bireyin bakımı ile ilgili sorunlar gündeme gelmiştir. Yıllardan beri süregelen geleneksel anlayışa göre yaşlı bireyin bakımı ve korunması akrabalık ve aile sistemi içerisinde gerçekleşirken günümüzde bu anlayış da yavaş yavaş değişmektedir. Bütün bu değişimler sonucu yaşlı bireylerin bakım ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması çoğunlukla sosyal hizmet kurumlarına devredilmiştir (Vefikuluçay 2008: 20-21).

2.4. Yaşlı Ayrımcılığı ve Toplumsal Cinsiyet

Hem ülkemizde hem de Dünya’da gözlemlenen bir diğer olgu yaşlı kadın sorunudur. Bilindiği gibi kadın yaşlılar erkek yaşlılardan daha fazla yaşamaktadır. Özellikle de ileri yaşlılık dönemi nüfusunun çoğunu yaşlı kadınlar oluşturmaktadır. Her ne kadar yaşlı kadın sayısının fazla olsa da yaşlılık dönemindeki sorunlarla en çok mücadele eden kesimi yine yaşlı kadınlar oluşturmaktadır. Çünkü yaşlı kadınlar çoğunlukla ekonomik olarak sıkıntılar çekebilmektedir (Kurt 2019: 319-320). Eğitim seviyesi düşük, maddi geliri yetersiz ve sosyal güvenlik yok olan yaşlı kadınların genel durumları, yaşlı kadınların dezavantajlı konumlarını gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra ileri derece yaşlıların cinsiyet dağılımında kadınların

çoğunlukta olması da yaşlı kadınların göz ardı edilmemesi gereken bir kesim olduğunu göstermektedir (Tufan 2006: 31).

Yaş ayrımcılığını toplumsal cinsiyet bağlamında incelemek konuyu daha kapsamlı kavramayı sağlayacaktır. Hem toplumsal cinsiyetleri hem de yaşları dolayısıyla ayrımcılığa maruz kalan yaşlı kadınlar, yaşlı erkeklere oranla daha dezavantajlı konumdadır. Ataerkillik nedeniyle pek çok toplumda kadınların erkeklerle eşit hizmet ve fırsatlara erişememesi, erkeklerle aynı yaşam kalitesine sahip olabilmek için çok daha fazla çabalaması gerekmesi kadınları ikincil konuma atmaktadır ve bu durum yaşlılıkta da devam etmektedir (Buz 2015).

Günümüzde feminist perspektif gerontolojide toplumsal cinsiyetin göz ardı edildiğini vurgulamaktadır (Buz 2015). Oysa hem cinsiyet hem de yaş, ayrımcılığa neden olan etkenlerdendir ve her iki etken de yaşlı kadınların dezavantajlılık durumlarını pekiştirmektedir.

3. EMPATİ

3.1. Kavramsal Olarak Empati ve Tarihçesi

Empatinin tanımının ve tarihçesinin birlikte alınması konu bütünlüğünün sağlanması açısından önemlidir çünkü bugün kullandığımız empati tanımına tarihsel süreç içerisinde pek çok değişikliğin ardından ulaşılmıştır. Empati, bir kişinin karşısındaki insanın yerine kendisini koyma ve o insanın duygu ve düşüncelerini doğru bir biçimde anlama gayretidir. Gayet basit görünümlü olan bu tanıma ulaşılması oldukça uzun zaman almıştır. Çünkü içerisinde birçok kuramsal ögeyi barındırmaktadır (Dökmen 2005: 135).

Empatinin sosyal bilimlerde yer edinişi sanıldığı kadar yeni değildir. Tam olarak günümüzdeki anlamına karşılık gelmiyor olsa da binlerce yıldır insanlar empati kavramının farkındadırlar. Antik Yunan felsefecileri, empati anlayışlarını başka bir kişinin yaşadığı deneyimlere aktif olarak katılma anlamına gelen “empathia” sözcüğüyle ifade etmişlerdir (Astin 1967, akt.: Freedberg, 2007). Antik Yunandaki dilbilimsel kökenlerine karşın, empati kavramının bilimsel olarak ifade edilmesi daha yakın yüzyıllara dayanmaktadır. Bu kavramın altın çağı denilebilecek 19. ve 20. yüzyılda empati, başka bir akıldan bilgi almak anlamında kullanılarak sosyal bilimlerdeki yerini aldı (Stueber 2008).

Empati kelimesinin kökeni Almanca bir kelime olan “einfühlung” ve Eski Yunanca bir kelime olan “empathia” kelimelerine dayanmaktadır. 1897 yılında Alman bir psikolog olan Theodor Lipps tarafından “einfühlung” kelimesi, bir kimsenin kendisini karşısındaki bir nesneye yansıtması, kendini o nesnenin içerisinde algılaması ve karşısındakini özümseyerek anlaması olarak tanımlanmıştır. “Empathia” kelimesi ise “içine” anlamındaki “em” ile “algılama” anlamındaki “pathia” sözcüklerinin birleşiminden oluşur (Dökmen 2005: 135).

Batson, Fultz ve Schoenrade (1987) empatinin tarihsel süreçte üç farklı şekilde ele alındığından bahsetmişlerdir. 1950’li yıllara kadar empati daha çok bilişsel yönden ele alınmış ve başka bir kişinin durumunu doğru ve tarafsız bir şekilde anlamak olarak ifade edilmiştir. Bu dönemde empati çoğunlukla bakış açısı kazanma ve rol alma kavramları ile eşdeğer anlam taşımaktadır. 1960’larda ise

empati bilişsel boyutun yanı sıra duygusal boyut ekseninde de incelenmiştir. Özellikle gelişimsel ve sosyal psikologlar bu dönemde empatiyi karşımızdaki kişinin duygularını anlamak, onun gibi hissetmek olarak ifade etmişlerdir. 1970'lerden bu yana empati belirli bir uyumsal duygu kümesine atıfta bulunarak tanımlanmıştır.

Empatinin tarihsel süreçte tanımlanıp bugünkü konumuna gelmesinde Carl Rogers önemli rol oynamıştır ve literatürde Carl Rogers empati kavramı ile özdeşleşmiş bir isim olmuştur. Rogers (1975)'a göre empati süreci, bir kimsenin kişisel algı dünyasına girmek ve onunla tümüyle beraber olmak demektir. Bu, o bireyin o anda yaşadığı korku, sevgi, öfke gibi herhangi bir duygusuna karşı duyarlı olmak ve yargılamadan ona nazikçe yaklaşmaktır. Geçici olarak onun hayatını yaşamak, bireyin az da olsa farkında olduğu anlamları hissetmektir. Ancak tamamen ayırdında olmadığı duygular ortaya konulmamalıdır çünkü böyle bir durum karşındaki birey için tehdit edici olarak algılanabilmektedir.

Rogers'a göre (1970; 1983, akt.: Dökmen 2005: 136-137), bir insanın karşısındaki insanla empati kurabilmesi için gerekli şartlar şunlardır:

- Empati kurulurken kişi kendisini iletişim halinde olduğu kişinin yerine koymalı ve karşılaşılan olayları onun gözüyle değerlendirmelidir.
- Empati sürecinde kişi karşısındaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamalıdır.
- Empati kurmuş sayılmamız için gerekli olan son unsur ise, empati kuran kişinin karşısındaki kişiye kendi zihnindeki empatik anlayışı aktarmasıdır. Empati sürecinin tamamlanması için bu üç öge de gerçekleştirilmelidir. Çünkü kişi karşısındaki insanın yerine kendisini koyup onu yeterince anlasa dahi, eğer düşüncelerini karşısındaki insana iletmezse tam bir empati kurulamamış olur.

Carl Rogers'in yanı sıra empatinin farklı zamanlarda pek çok tanımı yapılmıştır. Bu çalışmada söz konusu tanımların hepsine yer vermek imkansız olsa da önemli empati tanımlarından birkaçı şunlardır:

Türkçedeki karşılığı “duygudaşlık” olan empati kelimesi Türk Dil Kurumu tarafından “Kişinin kendisini başka bir bilincin yerine koyarak söz konusu bilincin

duygularını, isteklerini ve düşüncelerini, denemeksizin anlayabilmesi becerisi” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK] 2012: 1). Sosyal hizmet sözlüğünde ise empati, “başka bir kişinin, duygusal durumunu ve düşüncelerini fark etmeyi, anlamayı, deneyimlemeyi ve bunlara yanıt vermeyi” içermektedir (Barker 1999: 141).

Fliess’e göre empati “analistin hastayla özdeşleşmesi, onun ayakkabılarıyla yürümesidir” (1942: 682).

Guilford ise empatiyi “etrafımızdaki insanların algılarını, düşüncelerini, duygularını, tutumlarını ve özelliklerini anlama becerisi” olarak tanımlar (1959: 395).

“Empati, karmaşık psikolojik yapılandırma algılanmasına özel olarak uyumlanmış biliş kipidir” (Kohut 1971: 300).

Eisenberg ve Strayer (1987)’e göre empati “bir başkasının duygusal durumuna ve bilişsel konumuna yanıt olarak ortaya çıkan ve bu durumlarla paralellik gösteren bir tepkidir” (1987: 5).

Özetle empati bir insanın başka bir insanla konuşarak veya konuşmadan iletişim halinde olması, karşısındakinin duygularını ve düşüncelerini doğru bir biçimde anlaması ve değerlendirmesidir. Başkalarının duygu ve düşüncelerinin objektif bir şekilde farkına varma, bu duygu ve düşünceleri kendi içerisinde yaşama ve kendini karşısındakinin yerine koyma olarak tanımlanan empati kavramı, bilişsel ve duygusal bir süreçtir (Budak, Yıldız, Gültekin, Karaaslan 2007, akt.: Ünal-Karagüven 2015).

Görüldüğü üzere çeşitli zamanlarda farklı empati tanımları yapılmış, kesin bir empati tanımı üzerinde uzlaşılammıştır. Ancak bütün tanımların ortak noktası bireylerin birbirini anlaması olarak düşünülebilir. Birbirlerini dinleyen, anlayan ve yeterli empatiyi kurabilen bireyler arasında daha sağlıklı ilişkiler meydana gelmektedir.

3.2. Empati ile Karıştırılan Kavramlar

Empatiyle karıştırılan kavramlara değinmek ve bu kavramların empati ile aralarındaki farklardan bahsetmek empati kavramını daha iyi anlayabilmeyi kolaylaştıracaktır.

3.2.1. Sempati

Sempati, iletişim kurduğumuz insanın duygusal durumunu anlamaktan kaynaklanan duygusal bir yanittir (Eisenberg 2000). Karşısındaki kişi üzüldüğü zaman onunla birlikte üzülməsi, ağlayanla oturup ağlaması, sevinenle sevinmesidir. Karşısındaki kişinin sorununu içselleştirerek onun duygularına paydaş olması, aynı duyguları birebir yaşamasıdır. Sempatide ağlayan kişiyle ağlamak, gülen kişiyle gülmek gibi karşısındaki kişinin duygularını aynı şekilde yaşamak dışında herhangi bir şey yoktur. Sempatiye aynı zamanda “global empati” de denilmektedir. Sempati 0-1 yaş arasındaki çocuklarda görülmektedir çünkü bu yaş dönemindeki çocukların beyni kendi duygusu ile karşısındakinin duygusunun ayrımını yapamaz. “Ben” ve “o” ayrımının yapılamadığı bu dönemdeki çocuğun duygusal okuryazarlığı yoktur. Fakat duygusal okuryazarlığa sahip olabilecek kadar büyüdüğünde –eğer empati yeteneği varsa- ağlayan bir çocuk varsa yanına gider, onu teselli eder, onunla ilgilenir (Tarhan 2016: 162).

Günlük dilde empati ve sempati birbirlerine karıştırılan kavramlar olmasına rağmen konuyla ilgili bilimsel yayınlarda farklı kavramlar olduğu belirtilmektedir. Bir insana karşı sempati duymak, onun acısını veya sevincini kendi içinde hissetmek ve beraber aynı duyguları yaşamak demektir. Sempatide karşımızdaki insanın yerine kendimizi koymak şart değildir; “yandaş” olmak yeterlidir. Empatide ise karşımızdaki insanla aynı duygu ve düşünceleri paylaşmak şart değildir; bu duygu ve düşünceleri anlamak esastır. Bir insanı anlamak ile o insana hak vermek birbirinden farklı durumlardır. Empati kuran bir kişinin karşısındaki anlaması yeterli olmasına karşın sempati durumunda karşıdaki insana hak vermek gereklidir (Dökmen 2005: 139).

Empati diğer kişinin hislerine girmek olarak ifade edilirken sempati bu kişi ile aynı hisleri paylaşmaktır. Empati diğer kişi ile bağlantı kurmak; sempati diğer kişi

için üzüntü duymaktır. Empatik olmak insanlara özgü bir durum iken olgular ve olaylar sempatik olabilirler (Magsig 2001, akt.: Özbek 2005).

3.2.2. Özdeşleşme

Özdeşim kurma, bir bireyin başka bir kişiye ya da gruba yöneldiğinde ortaya çıkan ve güçlü bir düşünsel ve duygusal aidiyetle sonuçlanan kişiler arası bir tecrübedir (Tuncay, İl 2009: 52). Özdeşleşme, normal gelişim dönemi içinde çocuk veya ergenin hemcinsi ebeveynine ya da başka herhangi birine benzeme çabası, davranışlarını taklit etme sürecidir. Yetişkinlik döneminde ise, kişinin kendi değerine sahip çıkma ve değerini artırma amacı taşıyan bir savunma mekanizmasıdır (Gençtan 2012: 89).

Empati ve özdeşleşme kavramları bazen karıştırılabilir de birbirlerinden farklı kavramlardır. Bir kimse ile özdeşleşme o kişi ile benzer şekilde davranmak, o kişi gibi olmak olarak ifade edilirken empati o kişinin iç dünyasını kendisininmiş gibi hissetmektir. Özdeşleşmede kişinin kendi benliği silinerek yerine karşısındaki insanın benliğinin yerleştirilme durumu vardır. Diğer bir deyişle özdeşleşmede iki kişi aynı benliği paylaşırken empatide iki ayrı benlik bir bedende var olmaktadır (Akkoyun, 1982). Özdeşim kurulması durumunda karşıdaki kişiyi rol model olarak benimseme ve onun gibi yaşama eğilimi söz konusu iken empatide ise o kişi ile benzeşmeden karşıdan bakma, duygu ve düşüncelerini anlama durumu vardır (Ay-Keser, Özcan 2003, akt.: Akkaya 2017: 16).

3.2.3. İçtenlik

Gençtan (2012: 90), içleştirme mekanizmasını, bir kişinin diğer kişi ya da grupların kimi özelliklerini ve inançlarını kendi benliği ile bütünleştirmesi ve kişiliğinin bir parçası haline getirmesi olarak tanımlamıştır. İçtenlik ve empati kavramları birbirlerini dışlamak yerine tamamlayan iki kavramdır. Empati, terapistin danışanın iç dünyasına girmesi ve bunu kendi içinde de hissetmesi olarak ifade edilirken içtenlik ise terapistin mesleki görevleri icra etmesinden daha fazlasıdır. İçten olabilen bir terapist, kendini danışanın içinde bulunduğu ilişkinin bir parçası olarak düşünür ve danışanına bu düşüncelerini iletir (Akkoyun 1982).

3.2.4 Sezgisel Tanı

Empati ile sezgisel tanı neredeyse birbirinin zıttı olan iki kavramdır. Sezgisel tanı kavramı, bir kimsenin gereksinim ve yönelimlerini gündeme getirme ve çözümlene becerisi ile alakalı bir kavramdır. Sezgisel tanıda bir diğer kimsenin yaşayış şeklini gözleme ve yorumlama söz konusudur ancak bu yaşantıya bilinçli olarak katılma yer almamaktadır. Empatide ise karşımızdakinin ruh halini ve düşüncelerini anlamak yeterlidir (Akkoyun 1982).

3.3. Empati ile İlgili Yaklaşımlar

Ünal (1972) empati ile ilgili üç temel kuram olduğunu ifade etmiştir. Bu kuramlar çıkarsama kuramı, rol oynama kuramı ve heyecan yayılması olarak empati kuramıdır.

3.3.1. Çıkarsama Kuramı

Çıkarsama Kuramı, bir kişinin kendi duygu ve davranışlarını diğer kişilere atfetmesi olarak tanımlanan bir kavramdır. Bu teoriye göre, bir kişiyi anlamak, o kişinin ifade tarzlarını yorumlamakla mümkün olabilmektedir. Fiziki ifadeler, kişinin ruh halinin ve iç durumlarının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Bu kuram, empatiyi “yansıtma” olarak ele almaktadır.

3.3.2. Rol Oynama Kuramı

Kişinin çevresindeki insanları taklit etmesi ya da kendisini o insanların yerine koyması yoluyla bu kişilerin bakış açılarının kavranmasının mümkün olabileceğini savunan bu kuram, George H. Mead tarafından geliştirilmiştir. Diğer bir deyişle, rol oynamanın empati üzerindeki etkisini açıklar. Bu kuram fiziki davranışların gözlenebildiğini kabul etmekle birlikte bu davranışların ne şekilde anlam kazandığı ile de ilgilenir. Bu görüş, gelişim sürecindeki çocukların çevresindeki insanları çok iyi düzeyde gözlemlediği ve taklit ettiğini savunmaktadır. Buna göre henüz benlik kavramına sahip olmayan bir çocuk başkalarının rolünü oynayarak, kendisini onların yerine koyarak o insanlar hakkında kavramlar geliştirecek ve anlayış kazanacaktır. İlk aşamalarda sade taklitler söz konusuysa zamanla aldığı rollerin sayısı artacak ve

roller karmaşıklaşacaktır. Çocuk yapacağı genelleştirmelerle başkalarının kendisini nasıl gördüğü ve kendisine nasıl davrandığı hakkında genel kavramlara ulaşacaktır.

3.3.3. Heyecan Yayılması Olarak Empati

Harry Stack Sullivan'ın geliştirdiği bu kuram, empatiyi çocuk ile çocuğun bakım gereksinimi karşılayan kişi arasındaki bağ olarak adlandırmaktadır. Sullivan'a göre empati bazı insanlarda tüm hayat boyu devam edebilmesine rağmen genellikle empatinin en çok önem kazandığı dönem çocuğun ilk altı ay ile yirmi yedi ay arasındaki dönemidir.

Krech ve Crutchfield (1958) heyecan yayılması olarak empatiyi bir başka insanın heyecanının dış belirtilerinin algılanması, benzer heyecanların kişinin kendisinde de oluşması olarak açıklamışlardır. Bu tanımda bahsedilen heyecan geçişi matemli bir insanın feryadını gördüğümüzde içimizde oluşan üzüntüye, gülen bir çocuğun kahkahasının bizde uyandırdığı mutluluğa ya da korkan bir insanı gördüğümüzde içimizde oluşan korkuya benzetilebilir. Ancak burada heyecanı doğuran durum da göz ardı edilmemelidir. Karşımızdaki insandaki duyguların nedenini bilmememiz durumunda heyecan geçişi söz konusu olmayabilmektedir.

Berlo (1960), çıkarsama ve rol oynama kuramlarını karşılaştırmış, her iki görüşün de birbirinin tamamlayıcısı olduğunu ve çıkarsamanın yetersiz olduğu durumlarda rol oynamanın aktif hale gelebileceğini ifade etmiştir. Ona göre benlik kavramı rol oynamak suretiyle ortaya çıkmakta buna dayanarak da çıkarsamada bulunmaktadır (akt.: Elikesik, 2013: 18).

3.4. Aşamalı Empati Sınıflandırması

Empatik eğilim ve becerilerin ölçülmesi amacıyla yapılan araştırmalar belirli bir empatik tepki sıralamasına dayanır ve bu sıralamada farklı durumlar karşısında verilen empatik tepkiler en kalitesiz olanından en kaliteli olana doğru basamaklar halinde sıralanır. Yabancı literatürde sınırlı sayıda olmasına rağmen çeşitli empatik tepki sıralamalarına yer verildiğini görmekteyiz (Dökmen 2005: 151). “Bu amaçla Carkhuff (1969), Truax ve Carkhuff (1967), Gazda ve arkadaşları (1974), Hammond ve arkadaşları (1977) yaptıkları çalışmalarla empatiyi sınıflamaya çalışmışlardır. Gazda ve diğ. (1974), empatiyi dört düzeyde ele alırken Hammond ve diğ. (1977)

yedi düzeyde ele almıştır. Empatik tepki ile ilgili yapılmış çalışmaların hemen hemen hepsi en az üçüncü düzeyde empatik tepkinin başladığını söylemektedir (Hasgöl 2018: 13).

Yabancı literatürün yanı sıra Dökmen (1988) dört temel empatik tepki basamağı olduğunu savunmuştur ve söz konusu basamakları düşünce ve duygu bağlamında iki taraflı olarak ele almıştır:

3.4.1. Onlar Basamağı

Adından da anlaşılacağı üzere bu basamakta kişi, daha çok toplumun genel kanısını yansıtan bir ayna rolü üstlenmektedir. Kendisine bir problem üzerine yoğunlaşmaz, karşı tarafın duygularını anlamaya çalışmaz ve kendi duygu ve düşüncelerinden de bahsetmez. Dinlediği bu problem karşısında verdiği geri bildirim o an orada olmayan üçüncü kişilerin bakış açısını yansıtmaktadır ve dolayısıyla toplumun bu problem hakkındaki kanısını dile getirir. Bu basamağın düşünce düzeyinde verilen empatik tepki, toplumsal değerleri ve toplumun konu hakkındaki muhtemel düşüncelerini yansıtırken duygu düzeyinde ise verilen tepki toplumun bu konu ile ilgili duygularının söze dökülmüş halidir.

3.4.2. Ben Basamağı

Ben basamağında bulunan bir kişinin kendisine anlatılan bir problem karşısında karşısındakinin duygu ve düşünceleri ile ilgilenmek yerine, o problem karşısında kendisinde oluşan duygu ve düşüncelerini belirttiği göze çarpmaktadır. Ben basamağının düşünce düzeyinde kişi, empatik tepki verirken kendisi odaklıdır. Bu aşamada kişi karşısındaki kişiyi eleştirip ona akıl verir, ayaküstü problemlerini teşhis eder. Hatta soruna psikoanalitik yönlerden yaklaşım açıklamalarda bulunur. Bazen de aynı sorundan kendisinin de muzdarip olduğundan yakınıdır. Duygu düzeyinde ise problem karşısında kişi kendi duygularını dile getirerek empatik tepki verir, örneğin “bu duruma üzüldüm” der. Ben basamağında kişi ben-merkezidir.

3.4.3. Sen Basamağı

Sen basamağının düşünce düzeyinde kişi karşısındakinin sorununa eğilir, kendisini karşısındakinin yerine koyarak onu anlamaya çalışır. Sen basamağının

duygu düzeyi ise, kişinin karşısındakinin hislerini kendi benliğinde aynen hissetmesi durumunda ulaşılan bir düzeydir.

3.4.4. Biz Basamağı

Empatik ilişkinin son basamağı olan bu aşama, diğer üç basamağın ardından gelmektedir. Bu basamağın düşünce düzeyine gelebilmeyi başarmış bir kişi, yaşanan herhangi bir olay karşısında, diğer insanların düşüncelerini tahmin edebilir. Duygu düzeyinde ise artık empatiden ziyade sempati söz konusu olmaktadır. Bu düzeyde iletişim halindeki kişiler birbirlerinin hislerini de doğru olarak tahmin edebilirler.

Dökmen (1988) Aşamalı Empati Sınıflandırmasının ilk üç basamağını tekrardan on altı basamağa ayırmıştır. Söz konusu bu altı basamaklar belirlenirken sadece empatik davranışın ölçülmesi amaçlandığından IV. basamak olan Biz Basamağı değerlendirmeye alınmamıştır çünkü bu basamak empatiden daha çok sempati kavramıyla benzeşmektedir. Kendisine anlatılan bir problem karşısında verilen empatik tepkilerin sıralaması olan söz konusu altı basamaklar en az etkiliden en etkiliye doğru şu şekilde sıralanmıştır:

1.Senin problemin karşısında başkaları ne düşünür, ne hisseder:

Bu basamakta bulunan bir kişi, genellemeler yapmanın yanı sıra atasözlerine, deyimlere ve felsefi görüşlere de başvurabilmektedir. Dinlediği bir problem karşısında verdiği tepkiler toplumun düşüncelerini yansıtmaktadır. Problemini anlatan kişiyi toplumsal değer yargıları bakımından eleştirir.

2.Eleştiri: Sorununu anlatan kişiyi ve o kişinin sorununu, kendi görüş açısından eleştirip yargılar.

3.Akıl verme: Bu alt basamakta karşısındakine öğüt verme ve ne yapması ya da ne yapmaması gerektiğini söyleme söz konusudur.

4.Teşhis: Kişi dinlediği soruna ve sorunundan bahseden kişiye bilinçaltında farklı durumların olduğu ya da o kişinin kıskanç olduğu gibi teşhisler koyar ve sorunun nedenlerini bu durumlara bağlar.

5.Bende de var: Dinlediği problemin aynısından ya da benzerinden kendisinin de muzdarip olduğunu söyler ve karşısındakini dinlemek yerine kendi problemini anlatır.

6.Benim duygularım: Bu basamakta empati kurmaya çalışan kişi karşısındakinin sorunu ile ilgilenmekten ziyade kendisinde oluşan duyguları belirtir. Karşısındakinin sorunu karşısında kendisinde oluşan hüznü, heyecanını ya da mutluluğu ifade eder. Bu basamakta kişinin duygularını her zaman sözel olarak yansıtmaması gerekmez. Davranışsal olarak da verilen tepkiler bu bağlamda değerlendirilir.

7.Probleme eğilme: Kişi kendisine anlatılan probleme eğilip problemi irdeler ve sorunu dinlediğini belli eder ve konuyla ilgili sorular sorar.

8.Destekleme: Karşısındaki insanı anladığını, ona katıldığını, onu desteklediğini belirtir.

9.Tekrarlama: Kendisine anlatılan sorunu kısmen veya tamamen tekrardan dinlediği kişiye yansıtır. Ayrıca bu mesaja karşısındakinin yüzeysel duygularını da ekler.

10.Derin duyguları anlama: Empati kuran kişi bu basamakta karşısındakinin söylemediği bazı detayları da yakalayıp karşısındakine iletir. Kendisini karşısındakinin yerine koyup onun söylediği ya da söylemediği tüm duygularını anlamaya uğraşır. ve bu durumu çoğunlukla kendi cümleleri ile karşısındakine iletirken az miktarda ise onun kelimelerini kullanır.

Yukarıdaki basamaklardan 1. Basamak onlar basamağının tamamını kapsarken 2. 3. 4. 5. basamaklar ben basamağının düşünce, 6. basamak duygu düzeyine karşılık gelmektedir. 7. 8. basamaklar sen basamağının düşünce düzeyini, 9. ve 10. basamaklar ise duygu düzeyini ifade etmektedir (Dökmen 1988).

4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde yaşlı ayrımcılığı ve empati ile doğrudan ya da dolaylı biçimde ilgili olan ve araştırmacının ulaşabildiği çalışmalardan bahsedilmektedir.

Yaşlı ayrımcılığını tek başına ele alan çalışmaların bir kısmı aşağıda özetlenmiştir:

Yaşlı ayrımcılığını tek başına ele alan araştırmalar arasında Butler (1969, 1980, 1989, 2005, 2009)'in çalışmaları geniş yer kapsamaktadır. Butler, sosyal bilimlerde yaşlı ayrımcılığının ırk ve cinsiyet ayrımcılığı kadar yer tutması gerektiğini vurgulamaktadır.

Palmore (1999), yaşlı ayrımcılığını olumlu ve olumsuz yaşlı ayrımcılığı olarak iki başlık altında ele almıştır. Olumlu yaş ayrımcılığı yaşlıların lehine bir ayrımcılık olarak tanımlanırken olumsuz yaş ayrımcılığı yaşlıların ihmal ve göz ardı edilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır.

Vefikuluçay (2008) üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları üzerine bir çalışma yapmış ve bu araştırmada üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının olumlu olduğu saptanmıştır.

Öksüz (2015), sosyal hizmet öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarını incelemiş ve sosyal hizmet öğrencilerinin yaşlılara yönelik olumlu tutuma sahip olduklarını belirlemiştir.

Duru ve Kalaycı (2017), yaşlı ayrımcılığının önlenmesinde sosyal hizmet uzmanının rollerini bağlantı kurucu, savunucu, öğretici, danışman, vaka yöneticisi, iş yükü yöneticisi, personel gelişimine katkı rolü, yönetici, sosyal değişim ajanı ve meslek elemanı olarak sıralamışlardır.

Empati ile ilgili çalışmalar literatürde geniş yer tutmaktadır. Bunların başlıcaları şunlardır:

Empati ile ilgili çalışmalar arasında Rogers (1975)'in çalışmaları önemli bir yere sahiptir. Rogers'a göre empati, başkasının dünyasına önyargısız bir şekilde girmek ve bu süreçte kişisel düşünce ve değerleri bir kenara bırakmak anlamına gelmektedir.

Dökmen (1988, 2012) de çalışmalarında empatiyi genişçe ele almış ve farklı yönlerden yorumlamıştır.

Ataşalar (1996), çalışmasında empatik eğilim düzeyi farklı üniversite öğrencilerinin yaş ve cinsiyet dağılımlarına göre kendini açma davranışları arasında fark olup olmadığını incelemiştir. Empatik eğilim düzeyleri farklı kız ve erkek öğrencilerde toplam, konusal ve bireylere kendini açma davranış düzeyleri arasında anlamlı düzeyde fark olmadığı bulunmuştur. Yine aynı şekilde bu üniversite öğrencilerinin yaşlarına göre toplam, konusal ve bireylere kendini açma davranış düzeyleri arasında ortak etki açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tutuk, Al ve Doğan (2002), çalışmalarında hemşirelik bölümü öğrencilerinin algıladıkları iletişim becerisinin ve empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesini amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre hemşirelik öğrencilerinin hem iletişim becerileri hem de empatinin düzeyleri orta düzeyde olduğu ve eğitim yılı yükseldikçe hem iletişim becerilerinin hem de empati düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla gerek iletişim derslerinin gerekse diğer derslerin iletişim ve empati düzeyinin artmasına olumlu katkı sağladığı söylenebilir.

Çetin (2010), ortaöğretim düzeyindeki gençlerde dindarlık ile empati ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Isparta'da MEB'e bağlı liselerde öğrenim gören 446 öğrenciden oluşmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda dindarlık ve dindarlığın inanç ve ibadet boyutlarıyla empati arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Yani dindarlık puanı yükseldikçe empati puanı da anlamlı düzeyde artmaktadır.

Beyaz (2016), çalışmasında beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerini inceledikleri çalışma sonucunda beden eğitimi ve spor öğretmeni adaylarının empatik eğilim ve beceri düzeyleri orta seviyede çıkmıştır. Öğretmenlik mesleğinin gereği olarak empatik beceri seviyesi yüksek olarak beklenmesine karşın elde edilen empatik beceri düzeyi yetersiz kalmıştır.

Acar ve Apak (2017), çalışmalarında sosyal hizmet bölümünde öğrenim gören öğrencilerin empatik eğilimleri ile özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkiyi

incelemişlerdir. Araştırma sonucunda öğrencilerin empatik eğilim düzeyi ortanın üzerinde bir düzeyde iken özgecilik düzeyleri yükseğe yakın olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra, öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ile özgecilik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Yaşlı ayrımcılığı ve empati konuları literatürde ayrı ayrı yer bulabilmesine rağmen bu iki konuyu birlikte ele alan ve yaşlı ayrımcılığını empati ekseninde anlamaya çalışan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Her iki konuyu birlikte alan ve araştırmacının ulaşabildiği çalışmalar aşağıda özetlenmiştir:

Boudjemadi ve Gana (2009), çalışmalarında yaşlı ayrımcılığının empati, dogmatizm, sosyal baskı, yaş ve cinsiyet ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre empati yaşlı ayrımcılığı üzerinde doğrudan olumsuz bir etkiye sahiptir.

Allan, Johnson ve Emerson (2014), çalışmalarında kişilik özellikleri, empatik özellikler ve minnettarlığın yaşçı tutumlar ve yaşlanma kaygısı üzerine etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre yaşlı ayrımcılığı kişisel özelliklerle pozitif yönde bir ilişkiye sahipken empati ve minnettarlık ile negatif yönde ilişkilidir.

Hasgül (2018), yaşlı ayrımcılığını empati ile birlikte düşünmüş ve ele almıştır. Bu çalışmada empati eğitim programı sonucunda huzurevi çalışanlarının empatik becerileri ve yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarında meydana gelen değişimler ele alınmıştır. Ön test ve son test kontrol grubu desene göre yapılan bu araştırma sonucunda huzurevi çalışanların empatik becerilerinde ve yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarında anlamlı düzeyde bir artma saptanmıştır.

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMA

1.1. Araştırmanın Problemi

Günümüzde gelişen sağlık hizmetleri, iyileşen hijyen koşulları, hızla ilerleyen teknoloji ile birlikte artan konfor düzeyi gibi nedenlerle insan ömrü uzamaktadır. Bunun sonucunda da yaşlı nüfus oranı, genel nüfus içerisinde geçmişten bugüne bir artış göstermektedir. Artan yaşlı nüfus beraberinde yaşlıların yaşadığı pek çok sorunu da gün yüzüne çıkarmıştır. Bu sorunlar sağlık sorunları, psikolojik sorunlar, çalışma hayatından dışlanma-emeklilik, sosyal dışlanma ve yalnızlık sorunu, barınma sorunları, ölüm kaygısı, yaşlı ihmali ve istismarı ve yaşlı ayrımcılığı olarak sınıflandırılabilir. Bu sorunların her biri yaşlı için örseleyici olsa da yaşlı ayrımcılığı diğer sorunları da içermesi bakımından en kapsayıcı sorun olarak ele alınabilir. Yaşlı ayrımcılığı, bir kişiye yalnızca yaşı nedeniyle gösterilen farklı tavır, önyargı, davranış ve eylemleri içeren çok boyutlu bir terimdir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere yaşlı ayrımcılığı olumlu ya da olumsuz nitelikte olabilmektedir. Yaşlıların bilgi ve tecrübe sahibi, sevecen olarak görülmesi olumlu yönde; bağımlı ve çirkin olarak görülmesi ise olumsuz yönde yaşlı ayrımcılığına örnek gösterilebilir (Bulut, Çilingir 2016: 446).

Geçmişte yüzyıllar boyunca saygı duyulan, tecrübelerine ve düşüncelerine önem verilip el üstünde tutulan yaşlılar, değişen değer yargılarından dolayı günümüzde göz ardı edilebilmekte, olumsuz yönde ayrımcılığa maruz kalabilmekte ve hatta kimi zaman fiziksel veya duygusal şiddetin mağduru olabilmektedir. Yaşlı ayrımcılığı toplumun her kesimi tarafından uygulanıyor olsa da, “yaşlı bireylere karşı ayrımcı davranışlar gösterenlerin çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu dikkati çekmektedir” (Vefikuluçay 2008: 4). Yaşamlarının henüz başında olan, yaşlılığa ve ölüme kendisini uzak hisseden gençlerin, yaşlılara yönelik sahip olduğu olumlu ya da olumsuz düşüncelerin pek çok sebebi olabilmektedir. Yaşlıların tecrübelerinden faydalanılacak bilge kişiler olarak düşünülmesi, dini inançlar ve ahlaki yargılarından dolayı yaşlılara saygı gösterilmesi, yaşlıların genellikle sevimli ve cana yakın

insanlar olarak görülmesi olumlu yönde duygu ve düşüncelerin nedenleri arasında gösterilebilir. Yaşlılığın ölüme yakın bir süreç olarak düşünülmesi, zayıflık, acizlik gibi kavramlarla ilişkilendirilmesi, dış görünüşünde zamanla meydana gelen değişimlerin gençler tarafından hoş algılanılmaması, yaşlıların çoğunun hasta veya sakat olduğunun düşünülmesi gibi nedenler ise gençlerin yaşlılara karşı sahip olduğu olumsuz duygu ve düşünceler ile ilişkilendirilebilir. Ancak günümüzde kişisel çıkarların öne çıktığı, toplumsal dayanışmanın kaybolduğu toplumlarda yaşlılara yönelik bu ayrımcılığın daha çok olumsuz nitelikte olduğu söylenebilir.

Gençlerin yaşlılara karşı düşünce ve davranışlarındaki ayrımcılığın pek çok nedeni olmakla birlikte göze çarpan nedenlerden birisi de empati eksikliğidir. Burada kısa bir empati tanımı yapmak gençlerin yaşlılara yönelik empati eksikliğini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Empati, bir kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyması ve karşılaşılan olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin düşünce ve duygularını tam olarak anlaması, kendi içinde hissetmesi ve bu durumu karşısındakine iletmesi sürecidir (Rogers 1970, akt.: Dökmen 2005: 135). Görüldüğü üzere empati kişinin karşısındaki insanı tam olarak anlayabilmesi, etkili bir iletişim kurabilmesi için oldukça gereklidir. Yaşlılık dönemine kendisini uzak hissedenden birçok genç, yaşlılarla zayıf empati bağı kurmakta, bu durum da yaşlılara karşı olumsuz tutum takınmalarına neden olabilmektedir.

Ülkemizde yaşlıların yaşam standartları gitgide azalmakta; yaşlılar sağlık, beslenme, serbest zamanı değerlendirme, konut, bakım, yoksulluk gibi pek çok sorunun yanında toplumun diğer bireyleri tarafından da dışlanmakta ve yalnızlığa mahkum edilmektedir (Danış, Onat, Danış 2006, akt.: Danış 2009). Yaşlıların maruz kaldıkları bu yalnızlık ve dışlanmanın sorumluları elbette ki toplumun tamamıdır. Ancak yaşlılık çağına uzak bir dönem olan gençlik çağında bu uzaklıktan dolayı yaşlılara karşı daha zayıf empati kurulabilmekte ve yaşlılara karşı daha duyarsız olabilmektedirler. Bu sebeple araştırmanın temel problemi “Lise ve üniversite öğrencilerinde yaşlılara karşı ayrımcılık ile empati düzeyleri arasında bir ilişki kurulabilir mi?” sorusu çerçevesinde şekillenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sosyal hizmet mesleğinin ilgilendiği dezavantajlı gruplardan birisi olan yaşlılara yönelik ayrımcılığa dikkat çekmek, henüz hayatlarının ilk ve verimli çağında olan gençler tarafından yaşlılara yönelik ayrımcılık düzeyini incelemek ve gençlerin yaşlılara karşı ayrımcılık ile empati düzeyi arasındaki ilişkiyi saptamak olarak belirlenmiştir.

1.3. Araştırmanın Hipotezleri

“Yaşlılara karşı ayrımcı düşünce ve davranışlar ile empati düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Dolayısıyla empati kurma yeteneği yüksek olan gençlerin, diğer gençlere kıyasla yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları görece daha olumludur” temel hipotezinden yola çıkılarak aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

1. Kız öğrencilerin, erkek öğrencilere kıyasla yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları görece daha olumludur.
2. Kız öğrencilerin, erkek öğrencilere kıyasla empati düzeyleri daha yüksektir.
3. Katılımcıların yaşları arttıkça yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları daha olumlu olmaktadır.
4. Katılımcıların yaşları arttıkça empati düzeyleri de artmaktadır.
5. Üniversitede öğrenim gören gençlerin, lisede öğrenim gören gençlere kıyasla empati düzeyleri daha yüksektir.
6. Üniversitede öğrenim gören gençlerin, lisede öğrenim gören gençlere kıyasla yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları görece daha olumludur.
7. Hayatının büyük bir kısmını il, ilçe ya da daha küçük bir yerleşim biriminde sürdürmüş olan öğrencilerin, büyükşehir ya da yurtdışında yaşamış öğrencilere kıyasla yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları görece daha olumludur.
8. Çekirdek ailede yetişmiş gençlerin, geniş ailede yetişmiş gençlere kıyasla yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları görece daha olumsuzdur.
9. Empati ve yaşlı ayrımcılık düzeyleri anne eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır.

10. Empati ve yaşlı ayrımcılık düzeyleri baba eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır.
11. Annesi çalışan katılımcıların yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları, annesi ev hanımı olan katılımcılara göre daha olumludur.
12. Annesi çalışan katılımcıların empati düzeyleri, annesi ev hanımı olan katılımcılara göre daha yüksektir.
13. Empati ve yaşlı ayrımcılık düzeyleri baba mesleğine göre farklılaşmaktadır.
14. Yaşlı bireylerle aynı evde kalmış gençlerin, daha önce bir yaşlı birey ile aynı evde kalmamış gençlere kıyasla yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları görece daha olumludur.
15. Yaşlı ayrımcılığı ve empati düzeyleri daha önce hangi yaşlı/yaşlılar ile birlikte aynı evde kaldığına göre farklılaşmaktadır
16. Yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlar büyükanne ya da büyükbabanın yerleşim yerine göre farklılaşmaktadır.
17. İleride aile kurduktan sonra anne ve/veya babasının kendisiyle yaşamasını isteyen gençlerin, böyle bir isteği bulunmayan gençlere kıyasla yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları görece daha olumludur.
18. İleride aile kurduktan sonra anne ve/veya babasının kendisiyle yaşamasını isteyen gençlerin, böyle bir isteği bulunmayan gençlere kıyasla empati düzeyleri daha yüksektir.
19. Empati düzeyi ile yaşlı ayrımcılığı arasında pozitif yönde bir ilişki mevcuttur.

1.4. Araştırmanın Önemi

Gitgide oranı artmakta olan yaşlı nüfus, sağlık, fen, sosyal bilimlerinin dikkatini çeken bir konu haline gelmiş, yaşlılığın farklı konuları bu bilimlerce işlenmiştir. Yaşlılarda zayıflayan metabolizma faaliyetleri, hormonal değişimler, vücut sistemlerinde gerilemeler, zihinsel yetilerin azalması yaşlılığın fen ve sağlık bilimlerini ilgilendiren konularına örnek verilebilir. Yaşlılarda depresyon, ölüm korkusu, maruz kaldıkları ihmal ve istismar vakaları, istihdam ve emeklilik koşulları, hızla artan yaşlı nüfusla birlikte artan nüfus yaşı ve değişen nüfus dengesi gibi konular da çeşitli sosyal bilimlerin ilgilendiği yaşlılık temalı konulardır. Yaşlılık ile

ilgili sosyal bilimlerin ilgilendiği konulardan bir tanesi ise yaşlı ayrımcılığıdır. Yaşlı ayrımcılığı konusu daha çok batı ülkelerinde çalışılan bir konudur.(Bkz: Butler 1969, 1980, 1989, 2005, 2009; Palmore 1999; Bytheway 1994; Nelson 2005). Ülkemizde de bu konuyla ilgili çalışmalar var olmakla birlikte sınırlıdır (Bkz: Vefikuluçay 2008; Öksüz 2015; Duru ve Kalaycı 2017). Bu yüzden yaşlı ayrımcılığı ile ilgili yapılacak her çalışma bilime ışık tutacak ve yerli literatüre katkı sağlayacaktır.

Yaşlı ayrımcılığı her yaştan bireyin uyguladığı bir durum olsa da yaşlılık çağına uzak bir dönem olan gençlerde yaşlı ayrımcılığının daha fazla olabileceği düşünülebilir. Henüz ölüme ve yaşlılığa kendisini uzak hissedenden gençler yaşlılara karşı zayıf empati bağları kurabilmektedir. Bu bakımdan genç nüfusun büyük bir bölümünü oluşturan lise ve üniversite öğrencilerinin yaşlılara yönelik ayrımcı davranışları ile empati düzeyleri arasındaki ilişkinin saptanması önem taşımaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1- Araştırma Sivas Lisesi ve Sivas Selçuk Anadolu Lisesinde; Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih ve Antropoloji Bölümleri ile Mühendislik Fakültesinde Makine Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği ve Elektrik –Elektronik Mühendisliği Bölümlerinde yürütülmüştür. Dolayısıyla araştırma Sivas ilinde 2 lise ve 2 fakülteedeki 6 bölüm öğrencileri ile sınırlıdır.
- 2- Araştırma araştırmacının zaman ve imkanları ile sınırlıdır.
- 3- Araştırmada sadece nicel yöntem kullanılmıştır. Oysa hem nicel hem nitel yöntemin bir arada kullanıldığı çalışmaların daha belirleyici olduğu üzerine görüşler mevcuttur. Ancak zaman problemi sebebiyle veriler sadece nicel yöntemle toplanmıştır.
- 4- Araştırma verileri “Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği” ve “Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği”nin soruları ile sınırlıdır.

1.6. Yöntem

1.6.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal bilimlerde yapılacak olan araştırmaya dair verilerin toplanmasında ve bilimsel bir temele dayandırmada nicel ve nitel olmak üzere iki adet yaklaşım

kullanılmaktadır. Nicel yaklaşım; verileri elde etmede, sonuçları yorumlayıp analiz etmede sayısal tekniklerin kullanıldığı bir yaklaşımdır. Nitel yaklaşımı ise, gözlem, görüşme, odak grup görüşmesi, doküman analizi gibi veri toplama araçları aracılığıyla algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi bir şekilde ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım 1999: 10). Empati düzeyinin ile yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumların ilişkisinin nicel yöntemler aracılığıyla analiz edilmesinin daha sağlıklı sonuçlar verebileceği düşünülmüş ve bu sebeple gençlerin yaşlılara ve yaşlı ayrımcılığına yönelik genel kanısını ve empati düzeylerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada nicel yöntem kullanılmasına karar verilmiştir.

Araştırmada lise ve üniversite öğrencilerinde yaşlılara yönelik ayrımcılık ile empati düzeyleri arasındaki ilişki incelendiği için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar (2003: 81)'a göre ilişkisel tarama modeli birden fazla değişken arasındaki değişimin varlığını veya boyutunu ölçmeyi amaçlayan araştırma modelidir.

1.6.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Sivas'ta yaşayan 15-25 yaş arasındaki lise ve üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise kolayda örneklem yöntemi ile belirlemek amaçlanmıştır. Gliner, Morgan ve Leech (2015: 125)'a göre kolayda örneklem adından da anlaşılacağı üzere araştırmacının yakınında olan veya kolay erişebileceği birey, nesne ve vakaların örneklem olarak seçildiği örneklem seçme yöntemidir.

Buna göre araştırmanın örneklemini Sivas Lisesi ve Selçuk Anadolu Lisesinde öğrenim gören 3. sınıf öğrencileri ile Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesinde Makine Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği ve Elektrik-Elektronik Mühendisliği ile Edebiyat Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih ve Antropoloji Bölümlerinin 3. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan toplam öğrenci sayısı 490 olmakla birlikte bu öğrencilerin 250 tanesi lise öğrencisi, 240 tanesi ise üniversite öğrencisidir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrenciler hem lise hem de üniversite düzeyinde öğrenim gören 3. sınıf öğrencileri arasından seçilmiştir. Sınıf düzeylerinin

sadece 3. sınıflar arasından seçilmesinde birden fazla amaç güdülmüştür. Bu amaçlar doğrultusunda araştırmadan daha sağlıklı veriler elde etmek hedeflenmiştir. Söz konusu amaçlar şu şekildedir:

1. Lise ve üniversite öğrencileri arasında yaş ve sınıf düzeyi bakımından uzaklık olmasının, iki grup arasındaki farkı daha net bir biçimde belirlememize yardımcı olacağı düşünülmüştür. Bu sebeple üniversite 1. ve 2. sınıflar ve lise 4. sınıflar örnekleme dahil edilmemiştir.
2. Araştırma uygulanacağı tarihlerde üniversite 4. sınıf öğrencilerinden bir kısmının staj dolayısıyla okulda olamayacağı düşünülmüştür. Örneklem sayısının daha fazla olması amacıyla üniversite 4. sınıflar araştırmaya dahil edilmemiştir.
3. Anket sorularını lise 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin tam olarak anlayamayacağı düşünülmüştür.
4. 3.sınıf düzeyi üniversite ve lise döneminin tam ortası olarak değerlendirilebilir.

1.6.3.Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma Sivas İlinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan Selçuk Anadolu Lisesi ve Sivas Lisesinde, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesinde, Makine Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği ve Elektrik Elektronik Mühendisliği ile Edebiyat Fakültesinde, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih ve Antropoloji Bölümlerinde uygulanmıştır. Bahsi geçen okullarda anketlerin uygulanıp verilerin toplanması 01.12.2018-02.01.2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

1.6.4.Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada sosyo-demografik verileri ölçen bir anket formu ile Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği ile Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği bir arada kullanılmıştır.

1.6.4.1.Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Anket Formu

Duygu Vefikuluçay'ın "Üniversitede öğrenim gören öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları" isimli tezinde "Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği" ile

birlikte kullandığı ve geliştirdiği bu form iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öğrencilerin ve ebeveynlerinin sosyo-demografik özelliklerine, ikinci bölümde ise öğrencilerin yaşlı/yaşlılar ile birlikte yaşamaya ilişkin düşüncelerine ilişkin sorular yer almaktadır (Vefikuluçay 2008: 31). Bu form sadece üniversite öğrencilerine yönelik olarak hazırlandığı için araştırmamızda hem lise hem üniversite öğrencilerine uygun olarak yeniden düzenlenmiştir.

1.6.4.2.Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği (YATÖ)

Vefikuluçay (2008)'ın geliştirdiği bu ölçek, öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlar. Ölçek, 23 sorudan oluşmaktadır. Araştırmamızda iki ölçek birleştirildiği ve sorular arasına maddeler eklendiği için soru numaraları ölçeğin aslından farklıdır. (Örneğin ölçekte 1. madde araştırmamızda 2. maddeye; ölçekte 23. madde araştırmamızda 35. maddeye tekabül etmektedir.) Aşağıda belirtilen soru numaraları ölçeğin bu araştırmada kullanılan şekline aittir.

Ölçek soruları olumlu (3., 6., 9., 10., 12., 13., 19., 31. ve 35. maddeler) ve olumsuz tutum maddelerinden (2., 4., 7., 15., 16., 18., 21., 22., 24., 25., 27., 29., 32. ve 34. maddeler) oluşmaktadır. Sorular beşli likert tipindedir Katılımcılar yaşlı ayrımcılığına ilişkin olumlu tutum maddelerine katılma durumlarına göre “5” puandan başlayarak “1” puana doğru puanlandırma yapılmıştır. Buna göre olumlu tutum maddelerine tamamen katılan öğrenciler “5” puan alırken tamamen katılmayan öğrenciler ise “1” puan almıştır. Olumsuz tutum maddeleri için ise tam tersi bir durum söz konusudur. Daha açık bir şekilde söylemek gerekirse, bu maddelere “tamamen katılmıyorum” cevabı veren öğrenciler “5” puan alırken “tamamen katılıyorum” cevabı veren öğrenciler “1” puan almıştır. Dolayısıyla bu ölçekten alınabilecek en fazla puan olan “115”e yakın bir puan alan öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları olumlu, en az alınabilecek puan olan “23”e yakın olması durumunda ise yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının olumsuz olduğu söylenebilir.

Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu 3 alt boyut Yaşlılığın Yaşamını Sınırlama (2., 7., 18., 21., 25., 29., 32., 34. ve 35. maddeler), Yaşlıya Yönelik Olumlu Ayrımcılık (3., 6., 9., 10., 12., 13., 19. ve 31. maddeler) ve

Yaşlıya Yönelik Olumsuz Ayrımcılık (4., 15., 16., 22., 24. ve 27. maddeler) şeklinde adlandırılmıştır.

“Ölçeğin tüm maddeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir ($p<0.01$). Ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısının (Cronbach’s) 0.80 olduğu bulunmuştur” (Vefikuluçay- Yılmaz ve Terzioğlu 2011: 259).

1.6.4.3. Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği (EDBÖ)

Lawrence, Shaw, Baker, Baron-Cohen ve David (2004) tarafından geliştirilen 3 faktörlü Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği (The Empathy Quotient-EQ) 20’si çeldirici olmak üzere 60 madde ve 3 faktörden oluşmaktadır. Kaya ve Çolakoğlu (2015) ölçeği dilimize çevirmiş ve çalışmalarına uyarlamıştır. Araştırmamızda ölçeğin uyarlama hali ile “Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği” soruları birleştirildiği için maddeler ölçeğin uyarlama halinden farklıdır. (Örneğin ölçekte 2. Madde araştırmamızda 8. maddeye; ölçekte 13. madde araştırmamızda 28. maddeye tekabül etmektedir.) Aşağıda belirtilen madde sayıları araştırmamızda kullanılan haliyledir.

Uyarlama çalışması 1’i çeldirici (11. madde) 13 madde ve 3 faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin faktörleri Bilişsel Empati (1., 14., 20., 28. ve 33. madde), Duygusal Tepki (23., 26., 30. ve 36. madde) ve Sosyal Beceriler (5., 8., 11. ve 17. madde) olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin orijinal hali 4 seçenekli Likert tipi maddelerden oluşmaktadır fakat uyarlama hali 5 seçenekli Likert tipine dönüştürülmüştür.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda elde edilen değerler kabul edilebilir düzeydedir. Güvenirlik düzeylerini açıklayan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) değeri 0,78, Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) değeri ise 0,86 olarak bulunmuştur.

1.7.Verilerin Analizi

Bu araştırmada veriler SPSS 23 (Statistical Package for the Social Sciences) aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın betimsel analiz kısmında sosyo-demografik değişkenler, her değişken için frekans ve yüzde değerleri verilerek sunulmuştur. Araştırmanın analizinde Korelasyon Analizi, Tek Yönlü Anova Testi (F –testi) ile Bağımsız Örneklem t-Testi uygulanmıştır.

1.8. İşlem

1.8.1. Araştırmanın Uygulanması

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulu 17/05/2018 tarihli 6 numaralı toplantısında alınan 7 numaralı kararı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü 29/05/2018 tarihli ve 30182376-044-E.309202 sayılı onayı, Sivas Valiliğinin 05/06/2018 tarihli ve 9255297-605.01-E.1080024 sayılı onayı, Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22/08/2017 tarihli ve 2017/25 numaralı genelgesi doğrultusunda lise ve üniversite öğrencilerine yaşlı ayrımcılık tutumlarını ve empati düzeylerini ölçmeye yönelik anket uygulanmıştır. Veriler, okul idarecilerinden ve o andaki dersin öğretmeninden de sözlü izin alındıktan sonra ders aralarında sınıf ortamında toplanmıştır. Katılımcılar gönüllülük esasına göre belirlenmiştir. Katılımcılara ankette katılımcının adı ve soyadı istenmediği ve araştırma sonuçları bilimsel platformlar dışında paylaşılmayacağı hatırlatılmış ve katılımcılardan görüşlerini özgürce ve dürüst bir biçimde belirtmeleri istenmiştir. Öğrencilere araştırmanın amacı anlatılmış ve ankette anlayamadığı sorular oldukça cevaplanmıştır.

1.8.2. Araştırmada Kullanılan İstatiksel İşlemler

Araştırmada sosyo-demografik veriler yüzde ve frekans değerleri ile birlikte verilmiştir. Araştırmanın temel varsayımı, yaşlı ayrımcılığı ve empati arasındaki ilişkiyi belirlemek üzerine olduğu için ilgili analizde Pearson Korelasyon testi uygulanmıştır. Diğer analizlerde ise iki alt seçenekli sorular için Bağımsız Örneklem T- Testi, daha fazla alt seçenekli sorular için ise Tek Yönlü Anova Testi (F –testi) uygulanmıştır.

II. BÖLÜM

BULGULAR

2.1. Sosyo- Demografik Verilere İlişkin Bulgular

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyet Durumlarına Göre Dağılımları

	f	%
Erkek	253	51,6
Kadın	237	48,4
Toplam	490	100,0

Araştırmaya katılan toplam 490 katılımcının %51,6'sı erkek, %48,4'ü kadındır. Öğrencilerin cinsiyet durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında kadın ve erkek katılımcı sayısının birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Üniversite Öğrencilerinin Bölüm Bazında Dağılımları

	f	%
Makine Mühendisliği	39	16,3
İnşaat Mühendisliği	54	22,5
Elektrik-Elektronik Mühendisliği	32	13,3
Türk Dili ve Edebiyatı	45	18,8
Tarih	43	17,9
Antropoloji	27	11,3
Toplam	240	100,0

*Yalnızca üniversite öğrencilerinin cevaplarına göre hazırlanmıştır (240 katılımcı).

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin %16,3'ü makine mühendisliği, %22,3'ü inşaat mühendisliği, %13,3'ü elektrik-elektronik mühendisliği, %18,8'i Türk dili ve edebiyatı, %17,9'u tarih, %11,3'ü antropoloji bölümlerinde öğrenim görmektedirler.

Tablo 3. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

	f	%
18 yaş altı	250	51,0
19-25 yaş aralığı	229	46,7
Toplam	479	97,8

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş grupları dağılımlarına bakıldığında yaş gruplarının birbirine yakın oranlarda olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcıların %51,0'i 18 yaş altı, %46,7'si ise 19-25 yaş aralığındadır.

Tablo 4. Katılımcıların Okul Düzeylerine Göre Dağılımları

	f	%
Lise	250	51,0
Üniversite	240	49,0
Total	490	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %51,0'i lise öğrencisi iken %49,0'u üniversite öğrencisidir.

Tablo 5. Katılımcıların Hayatlarının Büyük Bir Kısmını Geçirdikleri Yere Göre Dağılımları

	f	%
Köy-belde-kasaba	53	10,8
İlçe	53	10,8
İl	324	66,1
Büyükşehir (Metropol)	59	12,0
Yurtdışı	1	,2
Toplam	490	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %10,8'i hayatlarının büyük bir kısmını köy-belde-kasabada, %10,8'i ilçede, %66,1'i ilde, %12'si büyükşehirde, %0,2'si ise yurtdışında geçirdiğini belirtmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Aile Tiplerine Göre Dağılımları

	f	%
Çekirdek Aile	406	82,9
Geniş Aile	76	15,5
Diğer	8	1,6
Toplam	490	100,0

Katılımcıların ailelerinin %82,9'u çekirdek aile, %15,5'u geniş aile yapısındadır. Bunun yanı sıra araştırmaya katılan öğrencilerin %1,6'sı diğer seçeneği altında tek ebeveynli aile yapısına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların büyük bir kısmı çekirdek aile yapısına sahip ailelerde yetişmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

	f	%
Okur-yazar değil	24	4,9
Okur-yazar	18	3,7
İlkokul mezunu	173	35,3
Ortaokul mezunu	103	21,0
Lise mezunu	115	23,5
Üniversite-yüksek okul mezunu	56	11,4
Cevap Vermeyen Katılımcı	1	,2
Toplam	490	100,0

Katılımcıların annelerinin eğitim durumuna göre dağılımına bakıldığında ilkokul mezunu olanların %35,3 ile en fazla orana sahip olduğu gözlemlenmiştir. Anneleri lise mezunu olan katılımcılar %23,5 ile ikinci sırada bir orana sahipken okur-yazar olup herhangi bir yerden mezun olmamış annelerin oranı %3,7 ile en az orana sahiptir.

Tablo 8. Katılımcıların Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

	f	%
Okur-yazar değil	4	,8
Okur-yazar	5	1,0
İlkokul mezunu	101	20,6
Ortaokul mezunu	90	18,4
Lise mezunu	153	31,2
Üniversite-yüksekokul mezunu	133	27,1
Cevap Vermeyen Katılımcı	4	,8
Toplam	490	100,0

Tablo 6’da katılımcıların babalarının eğitim durumuna göre dağılımına bakıldığında lise mezunu olanların %31,2 ile en fazla orana sahip olduğu saptanmıştır. Babaları üniversite-yüksekokul mezunu olanların oranı 27,1 ile 2. sırada yer almaktadır. Katılımcılar arasında babaları okur-yazar olmayanlar ise %0,8 ile en az orana sahiptir.

Tablo 9. Katılımcıların Annelerinin İş ve Çalışma Durumlarının Dağılımı

	f	%
Ev hanımı	407	83,1
Çalışan	83	16,9
Toplam	490	100,0

Katılımcılar annelerinin meslekleri ile ilgili soruya verdikleri cevapların dağılımlarına bakıldığında %83,1’inin ev hanımı, %8,6’sının memur, %3,7’sinin işçi, %2’si emekli, %2,6’si serbest meslekte olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu oranların dengesiz dağılmış olması sebebiyle ANOVA testi uygulanmasının mümkün olmayacağı düşünülmüş, ev hanımı dışındaki gruplar çalışan adı altında birleştirilmiş ve t-testi uygulanmasının daha uygun olacağına karar verilmiştir. Bunun sonucunda katılımcıların annelerinin %83,1’inin ev hanımı olduğu, %16,9’unun çalıştığı saptanmıştır.

Tablo 10. Katılımcıların Babalarının İş ve Çalışma Durumlarının Dağılımı

	f	%
Memur	113	23,1
İşçi	137	28,0
Emekli	84	17,1
Serbest meslek	149	30,4
Cevap Vermeyen Katılımcı	7	1,4
Toplam	490	100,0

Tablo 8'e göre %30,4 ile babaları serbest meslekte olan katılımcıların en fazla orana sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ardından %28 ile babaları işçi olan katılımcılar gelirken babaları emekli olan katılımcıların %17,1 ile en az orana sahip olduğu tespit edilmiştir.

2.2. Yaşlılarla Aynı Evde Yaşamaya İlişkin Sorularla İlgili Bulgular

Tablo 11. Katılımcıların Şimdiye Kadar 65 Yaş ve Üzeri Yaşlılarla Aynı Evde Kalma Durumlarının Dağılımı

	f	%
Evet	212	43,3
Hayır	278	56,7
Toplam	490	100,0

Katılımcıların %43,3'ü şimdiye kadar 65 yaş ve üzeri yaşlılarla aynı evde kaldığını belirtirken %56,7'si 65 yaş ve üzeri hiçbir yaşlıyla birlikte aynı evde kalmadığını belirtmiştir.

Tablo 12. Şimdiye Kadar 65 Yaş ve Üzeri Yaşlı/Yaşlılar ile Aynı Evde Kalan Katılımcıların Hangi Yaşlı/Yaşlılar ile Birlikte Kaldıklarının Dağılımı

	f	%
Hem büyükanne hem büyükbaba	96	45,3
Sadece büyükanne	98	46,2
Sadece büyükbaba	18	8,5
Toplam	212	100,0

*Yalnızca şimdiye kadar 65 yaş ve üzeri yaşlı/yaşlılar ile aynı evde kalan katılımcıların cevaplarına göre hazırlanmıştır (212 katılımcı).

Şimdiye kadar 65 yaş ve üzeri yaşlı/yaşlılar ile aynı evde kalan katılımcıların %45,3'ü hem büyükanne hem büyükbabasıyla, %46,2'si sadece büyükannesiyle, %8,5'i sadece büyükbabasıyla birlikte aynı evde kaldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 13. Katılımcıların Büyükanne ve/veya Büyükbabalarının Yaşadıkları Yerlerin Dağılımı

	f	%
Benim ailemle	77	15,7
Birinci derece yakınlar	127	25,9
Kendi evlerinde tek başına	201	41
Cevap Vermeyen Katılımcı	85	17,4
Toplam	490	100,0

Katılımcıların büyükanne ve/veya büyükbabaları hayatta iseler şu anda yaşadıkları yere ilişkin soruya verilen cevaplara göre toplam katılımcı sayısının %15,7'si büyükanne ve/veya büyükbabasının kendi ailesiyle yaşadığını belirtirken %25,9'u birinci derece yakınları ile birlikte kaldığını, %41'i kendi evlerinde tek başına yaşadığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra katılımcıların %17,4'ü büyükanne ve büyükbabaları hayatta olmadığı için bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 14. İleride Aile Kurduktan Sonra Anne ve/veya Babasıyla Yaşamak İsteyip İstememe Durumu Cevaplarının Dağılımı

	f	%
Evet	291	59,4
Hayır	145	29,6
Koşullara Göre	52	10,6
Cevap Vermeyen Katılımcılar	2	,4
Toplam	490	100,0

Katılımcıların %59,4'ü ileride aile kurduktan sonra anne ve/veya babasıyla yaşamak istediğini, %29,6'sı böyle bir isteklerinin olmadığını, %10,6'sının ise ilerideki koşullara göre bu konudaki karar ve isteklerinin değişebileceğini belirtmişlerdir. 2 katılımcı ise ileride evlenmeyi düşünmediklerini bu yüzden de bu soruya cevap veremeyeceklerini belirtmiştir.

Tablo 15. İleride Anne ve/veya Babasıyla Yaşamak İsteyen Gençlerin Bu İsteklerinin Sebepsel Dağılımı

	f	%
Aile İlişkileri ve Sevgi	120	41,2
Geleneksel Koşullar	19	6,5
Dini İnanışlar ve Vicdan Yüğü	12	4,1
Vefa Borcu	46	15,8
Karşılıklı İhtiyaçlar ve Zorunluluklar	19	6,5
Cevap Vermeyen Katılımcılar	75	25,8
Toplam	291	100,0

*Yalnızca “İleride aile kurduktan sonra anne ve/veya babanın sizinle birlikte yaşamasını ister misiniz?” sorusuna “Evet” cevabı veren katılımcıların cevaplarına göre hazırlanmıştır (291 katılımcı).

İleride aile kurduktan sonra anne ve/veya babasıyla yaşamayı isteyip istemediklerine ilişkin soruya “Evet” cevabı veren katılımcılara bu isteklerinin nedeni açık uçlu soru tarzında sorulmuş ve verilen cevaplar kategorize edilerek değerlendirilmiştir. Bu soruya katılımcıların %25,8’i cevap vermemiştir. Soru açık uçlu olduğundan dolayı katılımcıların büyük bir oranının bu soruya cevap vermediği tahmin edilmektedir.

Anne ve/veya babasıyla yaşamak isteyen katılımcıların %41,2’si aile ilişkilerinin kuvvetli olmasından ve aradaki sevgi bağının gücünden dolayı böyle bir isteklerinin olduğunu belirtirken %6,5’i geleneksel yaşayışın devamı olarak anne ve/veya babasıyla yaşayabileceklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra bu soruya cevap veren katılımcıların %4,1’i dini inanışlarının gereği olduğunu ve vicdani olarak sorumlu olduklarını, %15,8’i vefa borcu hissettiklerini, %6,5’i ise hem ailelerinin hem de kendisinin ileride birlikte yaşayarak ihtiyaçlarını daha kolay karşılayabileceklerini belirtmişlerdir.

Tablo 16: İleride Anne ve/veya Babasıyla Yaşamak İstemeyen Gençlerin Bu İsteklerinin Sebepsel Dağılımı

	f	%
Bireysellik ve Rahatlık İsteği	25	17,2
Çekirdek Aile Hayatını Tercih Etmek	44	30,3
Anne ve Babanın da Birlikte Yaşamayı İstememesi	14	9,7
Gelecekte Kurulması Planlanan Yaşamaların Aileyle Birlikte Yaşamaya Uygun Olmaması (Yurtdışı gibi)	7	4,8
Cevap Vermeyen Katılımcılar	55	37,9
Toplam	145	100,0

*Yalnızca “İleride aile kurduktan sonra anne ve/veya babanın sizinle birlikte yaşamasını ister misiniz?” sorusuna “Hayır” cevabı veren katılımcıların cevaplarına göre hazırlanmıştır (145 katılımcı).

İleride aile kurduktan sonra anne ve/veya babasıyla yaşamak istemeyen katılımcılara neden istemedikleri açık uçlu soru tarzında sorulmuştur. Katılımcıların %37,9’unun bu soruya cevap vermemiş olmasının sorunun açık uçlu tarzda sorulmuş olmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

İleride anne ve/veya babasıyla yaşamak istemediğini belirten katılımcıların %17,2’si bu şekilde daha rahat olacaklarını, %30,3’ü çekirdek aile yaşamını geniş aile yaşamına tercih ettiklerini, %9,7’si kendisi istese de istemese de annesi ve babasının birlikte yaşamayı istemeyeceğini, %4,8’i ise gelecekte kurmayı planladığı yaşamın aileleriyle yaşamaya uygun olamayacağını neden olarak göstermişlerdir.

2.3. Açıklayıcı Analiz

Tablo 17: Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Toplam Puanlarına İlişkin İstatistiksel Bilgiler

	N	Min.	Max.	Ort.	ss.
Yaşlı Ayrımcılığı	490	39,00	112,00	82,4898	10,55267
Empati	490	23,00	65,00	48,2959	7,22726

Araştırmada katılımcıların yaşlı ayrımcılığı tutumlarını ölçmeye ilişkin 23 maddelik “Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği” ile empati düzeylerini tespit etmeye yönelik 13 maddelik “Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği” kullanılmıştır. Her iki ölçek de beşli likert tipi sorulardan oluşmaktadır ve bütün sorularda “Kesinlikle

Katılıyorum'dan Kesinlikle Katılmıyorum'a kadar seçenekler mevcuttur. Tablo 17'de bu soruları cevaplandıran toplam katılımcı sayısının yanı sıra katılımcıların yaşlı ayrımcılığı ve empati ölçeklerinden aldıkları minimum ve maksimum puan, ortalama değer ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Yaşlı ayrımcılığı tutumlarını belirlemeye yönelik ölçekten alınabilecek en fazla puan "115" iken, alınabilecek en düşük puan ise "23"tür. Dolayısıyla bu ölçekten "115" puana yakın bir puan alan katılımcıların yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının olumlu olduğu, "23" puana yakın bir puan alan katılımcıların ise yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının olumsuz olduğu söylenebilir. Araştırmada yaşlı ayrımcılığı ile ilgili ölçeğin puan ortalaması (Ort=82,4898), orta değerden yüksektir. Dolayısıyla öğrencilerin yaşlı ayrımcılığı genel tutumlarının olumlu olduğu söylenebilir.

Empati düzeyini belirlemeye yönelik ölçek "13" maddeden oluşmaktadır ve bu ölçekten alınabilecek en fazla puan "65" iken en düşük puan "13"tür. Araştırmada empati düzeyine verilen cevapların ortalaması Ort.=48,2959'dur. Bu değer de ortalama değerden yüksektir ve katılımcıların empati düzeyleri genel olarak yüksektir.

Tablo 18. Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanları Arasındaki İlişkiler

		Yaşlı Ayrımcılığı	Empati
Yaşlı Ayrımcılığı	R	1	
	P		
	N	490	
Empati	R	,398**	1
	P	,000	
	N	490	490

**p<.01

Yaşlı ayrımcılığı ile empati arasında ($r = .39$) $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu ilişki pozitif yönlü olmakla birlikte ilgili hipotezimizi desteklemektedir. Hipotezimize göre öğrencilerin yaşlılara karşı ayrımcı düşünce ve davranışlar ile empati düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olacağı öngörülmüştür. Yani empati düzeyi yüksek olan katılımcıların yaşlı ayrımcılığı tutumları da olumludur.

Tablo 19. Cinsiyet Gruplarının Empati ve Yaşlı Ayrımcılığı Bakımından Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Ort.	ss.	t	p
Empati	Erkek	253	47,54	7,78	-2,305	0,022
	Kadın	237	49,04	6,51		
Yaşlı Ayrımcılığı	Erkek	253	80,90	10,76	-3,481	0,001
	Kadın	237	84,18	10,00		

*p<.05

T-testi sonuçlarına göre cinsiyet grupları hem empati ve hem de yaşlı ayrımcılığı bakımından karşılaştırıldığında aralarında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Kadın öğrencilerin empati düzeylerinin (Ort.=49,0466) erkek öğrencilerin empati düzeylerinden (Ort.=47,5437) yüksek olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra yaşlı ayrımcılığı ortalama puanlarında da kadın öğrencilerin (Ort.=84,1864) erkek öğrencilere kıyasla (Ort.=80,9048) daha olumlu bir tutuma sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Kadın öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla hem yaşlı ayrımcılığı hem de empati puanlarının yüksek olması ilgili denencelerimizi doğrulamaktadır.

Tablo 20. Yaş Gruplarının Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Bakımından Karşılaştırılması

	Yaş	N	Ort.	ss	t	p
Yaşlı Ayrımcılığı	18 yaş altı	250	81,42	10,74		
	19-25 yaş aralığı	229	83,49	10,35	-2,155	0,032
Empati	18 yaş altı	250	47,40	7,72		
	19-25 yaş aralığı	229	49,22	6,64	-2,763	0,006

Yaş gruplarının yaşlı ayrımcılığı ve empati puanları ile karşılaştırıldığı T-testi sonuçlarına göre yaş grupları hem empati hem de yaşlı ayrımcılığı bakımından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. 19-25 yaş aralığı grubun yaşlı ayrımcılığı tutumları (Ort.=83,49), 18 yaş altı gruba kıyasla (Ort.=81,42) daha olumludur. Empati puanları açısından karşılaştırıldığında ise 19-25 yaş aralığındaki katılımcıların empati düzeyleri (Ort.=49,22) 18 yaş altı gruptan (Ort.=47,40) daha yüksektir.

Tablo 21. Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Empati ve Yaşlı Ayrımcılığı Bakımından Karşılaştırılması

	Okul	N	Ort.	ss.	t	p
Empati	Lise	250	47,40	7,72	-2,795	,005
	Üniversite	240	49,22	6,55		
Yaşlı Ayrımcılığı	Lise	250	81,42	10,74	-2,300	,022
	Üniversite	240	83,60	10,25		

*p<.05

Lise ve üniversite öğrencileri empati ve yaşlı ayrımcılığı açısından incelendiğinde aralarında negatif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (p<.05). Lise öğrencilerinin empati düzeylerinin (Ort.=47,40) üniversite öğrencilerinin empati düzeylerine kıyasla (Ort.=49,22) daha düşük olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra lise öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının (Ort.=81,42) üniversite öğrencilerine kıyasla (Ort.=83,60) görece daha olumsuz olduğu belirlenmiştir.

Tablo 22. Hayatının Büyük Bir Kısmını Geçirmiş Olduğu Yerleşim Birimi Yönünden Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

Yerleşim Yeri		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F	p
Yaşlı Ayrımcılığı	Gruplar Arası	494,685	4	123,671	1,112	,350
	Grup İçi	53959,764	485	111,257		
	Toplam	54454,449	489			
Empati	Gruplar Arası	292,857	4	73,214	1,406	,231
	Grup İçi	25249,235	485	52,060		
	Toplam	25542,092	489			

“Hayatınızın büyük bir kısmı nasıl bir yerleşim bölgesinde geçti?” sorusuna verilen cevaplar ile yaşlı ayrımcılığı puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (F_(4,485) = 1,112, p>.05). Aynı zamanda bu soruya verilen cevapların empati puanları ile de arasında bir anlamlılık bulunamamıştır (F_(4, 485) =1,406, p>.05).

Tablo 23. Aile Tipi Yönünden Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

		Kareler	Serbestlik	Ortalama		
		Toplamı	Derecesi	Kare	F	p
Yaşlı Ayrımcılığı	Gruplar Arası	68,160	2	34,080	,305	,737
	Grup İçi	54386,289	487	111,676		
	Toplam	54454,449	489			
Empati	Gruplar Arası	9,910	2	4,955	,095	,910
	Grup İçi	25532,182	487	52,427		
	Toplam	25542,092	489			

Aile tipi ile yaşlı ayrımcılığı ($F_{(2,487)} = 0,305, p > .05$) ve empati ($F_{(2,487)} = 0,095, p > .05$) puanları arasında bir anlamlılık bulunamamıştır.

Tablo 24. Anne Eğitim Durumu Bakımından Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

		Kareler	Serbestlik	Ortalama		
		Toplamı	Derecesi	Kare	F	p
Yaşlı Ayrımcılığı	Gruplar Arası	445,734	5	89,147	,798	,551
	Grup İçi	53936,491	483	111,670		
	Toplam	54382,225	488			
Empati	Gruplar Arası	398,923	5	79,785	1,537	,177
	Grup İçi	25067,253	483	51,899		
	Toplam	25466,176	488			

Anne eğitim durumu ile yaşlı ayrımcılığı puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($F_{(5,483)} = 0,798, p > .05$). Bunun yanı sıra anne eğitim durumu ile empati puanları karşılaştırılmış ve aralarında anlamlılık bulunamamıştır ($F_{(5,483)} = 1,537, p > .05$).

Tablo 25. Baba Eğitim Durumu Bakımından Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

		Kareler	Serbestlik	Ortalama		
		Toplamı	Derecesi	Kare	F	p
Yaşlı Ayrımcılığı	Gruplar Arası	787,126	5	157,425	1,414	,218
	Grup İçi	53442,273	480	111,338		
	Toplam	54229,399	485			
Empati	Gruplar Arası	461,909	5	92,382	1,784	,114
	Grup İçi	24851,218	480	51,773		
	Toplam	25313,128	485			

Baba eğitim durumu ile yaşlı ayrımcılığı puanları karşılaştırılmış ve aralarında bir anlamlılık bulunamamıştır ($F_{(5, 480)} = 1,414, p > .05$). Bunun yanı sıra empati puanları ile baba eğitim durumu arasında da anlamlı bir ilişkinin mevcut olmadığı tespit edilmiştir ($F_{(5, 480)} = 1,784, p > .05$).

Tablo 26. Anne Mesleği Bakımından Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan t-testi Sonuçları

	Anne Mesleği	N	Ort.	ss.	t	p
Yaşlı Ayrımcılığı	Ev hanımı	407	82,52	10,04	0,144	0,885
	Çalışan	83	82,33	12,80		
Empati	Ev hanımı	407	48,03	7,21	-1,744	0,082
	Çalışan	83	49,55	7,17		

Anne mesleği bakımından yaşlı ayrımcılığı ve empati puanları karşılaştırılmış ve aralarında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > .05$).

Tablo 27. Baba Mesleği Bakımından Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F	p
Yaşlı Ayrımcılığı	Gruplar Arası	252,800	3	84,267	,750	,523
	Grup İçi	53841,834	479	112,405		
	Toplam	54094,634	482			
Empati	Gruplar Arası	298,415	3	99,472	1,896	,129
	Grup İçi	25132,844	479	52,469		
	Toplam	25431,259	482			

Baba mesleği bakımından yaşlı ayrımcılığı ($F_{(3,479)} = 0,750, p > .05$). ve empati puanları ($F_{(3, 479)} = 1, 896, p > .05$). karşılaştırılmış ve anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 28. Şimdiye Kadar 65 Yaş ve Üzeri Yaşlı/Yaşlılar ile Birlikte Aynı Evde Kalma Durumunun Empati ve Yaşlı Ayrımcılığı Değişkenleri Açısından İncelenmesi

	Yaşlılarla aynı evde kalmış olma durumu	N	Ort.	ss.	t	p
Empati	Evet	212	47,75	7,01141	-1.436	,152
	Hayır	278	48,70	7,37393		
Yaşlı Ayrımcılığı	Evet	212	82,50	10,43349	,027	,978
	Hayır	278	82,47	10,66141		

“Şimdiye kadar 65 yaş ve üzeri yaşlı/yaşlılar ile birlikte aynı evde yaşadınız mı?” sorusuna verilen cevaplar empati ve yaşlı ayrımcılığı değişkenleri açısından incelendiğinde anlamlı düzeyde farklılaşmadığı saptanmıştır ($p>.05$).

Tablo 29. “Daha önce hangi yaşlı/yaşlılar ile birlikte aynı evde kaldınız?” Sorusuna Verilen Cevapların Empati ve Yaşlı Ayrımcılığı Bakımından İncelenmesi

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F	p
Yaşlı Ayrımcılığı	Gruplar Arası	256,599	3	85,533	,779	,507
	Grup İçi	22951,372	209	109,815		
	Toplam	23207,972	212			
Empati	Gruplar Arası	539,766	3	179,922	3,798	,011
	Grup İçi	9900,554	209	47,371		
	Toplam	10440,319	212			

“Daha önce hangi yaşlı/yaşlılar ile birlikte aynı evde kaldınız?” sorusuna cevap verenlerden oluşan grupların empati değişkeni açısından karşılaştırıldığında anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır ($F_{(3, 209)}= 3,798$; $p<.05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey-HSD testi uygulanmış ve bu anlamlı farklılığın sadece büyükannesi yanında kalanlarla ($N=99$, Ort.= 83,4949) sadece büyükbabası yanında kalanlar ($N=15$, Ort.= 79,6667) arasındaki farktan kaynaklandığı belirlenmiştir ($p<.05$). Büyükbabasıyla birlikte yaşamış katılımcıların empati puan ortalamasının büyükannesiyle birlikte yaşamış katılımcılardan daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Bu soruya cevap veren gruplar yaşlı ayrımcılığı değişkeni açısından karşılaştırıldığında ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($F_{(3, 209)} = 0,779$; $p > .05$).

Tablo 30. Büyükanne ya da Büyükbabanın Yerleşim Yeri Bakımından Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F	p
Yaşlı Ayrımcılığı	Gruplar Arası	550,941	2	275,471	2,363	,095
	Grup İçi	46855,790	402	116,557		
	Toplam	47406,731	404			
Empati	Gruplar Arası	18,534	2	9,267	0,178	,837
	Grup İçi	20932,266	402	52,070		
	Toplam	20950,800	404			

Bu tabloda büyükanne ya da büyükbaba hayatta ise yaşadıkları yere ilişkin soru yaşlı ayrımcılığı ve empati düzeyleri bakımından karşılaştırılmıştır. Hem yaşlı ayrımcılığı ($F_{(2, 402)} = 2, 363$, $p > .05$) hem de empati düzeyleri ($F_{(2, 402)} = 0, 178$, $p > .05$) açısından büyükanne ya da büyükbaba yerleşim yeri ile aralarında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

86 katılımcı büyükanne ve büyükbabası hayatta olmadıkları için bu soruya cevap vermemiştir. Cevap veren katılımcılar arasındaki farklılıklar hesaplanmış ve tabloda raporlanmıştır.

Tablo 31. İleride Aile Kurduktan Sonra Anne ve/veya Babayla Yaşamayı İsteyip İstememe Durumunun Empati ve Yaşlı Ayrımcılığı Değişkenleri Açısından İncelenmesi

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F	p
Yaşlı Ayrımcılığı	Gruplar Arası	2095,906	2	1047,953	9,817	,000
	Grup İçi	51774,371	485	106,751		
	Toplam	53870,277	487			
Empati	Gruplar Arası	155,724	2	77,862	1,517	,220
	Grup İçi	24885,487	485	51,310		
	Toplam	25041,211	487			

* $p < .05$

“İleride aile kurduktan sonra anne ve/veya babanın sizinle birlikte yaşamasını ister misiniz?” sorusuna verilen cevaplar empati değişkeni açısından incelendiğinde aralarında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir ($F_{(2, 485)} = 1, 517; p > .05$). Ancak bu soru yaşlı ayrımcılığı tutumları açısından incelendiğinde anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır ($F_{(2, 485)} = 9, 817; p > .05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey-HSD testi uygulanmış ve “Evet” cevabı verenlerle ($N=291$, Ort.= 83, 89) ile “Hayır” cevabı verenler ($N= 145$, Ort.= 79, 3724) arasındaki farktan kaynaklandığı tespit edilmiştir. “Evet” cevabı veren katılımcıların yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları, “Hayır” cevabı veren katılımcılara göre görece daha olumludur. Bunun yanı sıra bu soruya “Koşullara Göre” cevabı veren katılımcılar ($N=52$, Ort.= 84,00) da bulunmaktadır.

III. BÖLÜM

BULGULARIN TARTIŞILMASI

Bu araştırmada lise ve üniversite öğrencilerinin yaşlılara yönelik ayrımcı tutumlarını ve empati düzeylerini belirlemek, bu iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemek ve çeşitli bağımsız değişkenler ile empati ve yaşlı ayrımcılığı arasındaki ilişkiyi analiz etmek amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda Sivas'ta bulunan 2 lise ve Cumhuriyet Üniversitesindeki 2 fakülte öğrencileri arasından 490 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anket sonuçları Korelasyon Analizi, Bağımsız Örneklem t-Testi, Tek Yönlü Anova Testi (F-testi) aracılığıyla analiz edilmiştir.

Araştırmanın temel hipotezi gençlerde yaşlı ayrımcılığı ile empati düzeyi arasında pozitif bir ilişkinin varlığı üzerinedir. Araştırmada elde edilen bulguya göre lise ve üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığı tutumları ile empati düzeyleri arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki mevcuttur. Yani empati düzeyi yüksek olan öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları daha olumludur (Empati düzeyi yükseldikçe yaşlılara yönelik algılar da pozitif yönde artmaktadır). Araştırma bulgusu literatürdeki araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Örneğin Boudjemadi ve Gana (2009), Allan ve diğ. (2014) çalışmalarında daha yüksek düzeyde empatinin yaşlı ayrımcılığını düşürdüğünü saptamışlardır. Hasgül (2018), huzurevinde çalışan personellere yönelik yapmış olduğu empati eğitim programı öncesinde ve sonrasında katılımcıların yaşlı ayrımcılığı ve empati düzeylerini belirlemeye yönelik testler uygulamıştır. Bu testler sonucunda “Empati Eğitim Programının” katılımcıların empati düzeyi ve yaşlı ayrımcılığı tutumlarında olumlu yönde bir artışa yol açtığını saptamıştır.

Araştırmada yaşlı ayrımcılığı ve empati düzeyi arasındaki pozitif yönlü saptanan ilişki çalışmanın temel varsayımını doğrulamaktadır. Kavramsal çerçeve kısmında da ifade edildiği gibi empati, “bir insanın kendisini diğer insanın yerine koyması, onun düşüncelerinin ve duygularını doğru olarak algılaması” (Özbek, 2005: 567). olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla karşımızdaki insanı anlamak, onun yerinde biz olsaydık ne hissedeceğimizi düşünmek anlamına karşılık gelen empatinin

ayrımcılık ve ötekileştirme ile mücadele için elimizdeki en güçlü araç olduğunu söylemek mümkündür (Uyan- Semerci, 2018: 197). Yine bu konuda Çuhadar, diğer grup üyelerine karşı olumlu duyguların ve empatinin sağlanması yoluyla olumsuz tutum ve önyargıların değişebileceğini ve ayrımcılıkların bu sayede azalabileceğini söylemiştir (2018: 259). Yaşlılık dönemi kendine has birtakım özelliklere sahip olan, aynı zamanda birçok sorunun gündeme geldiği bir dönemdir (Öz 2002). Dolayısıyla bu dönemdeki bireyleri anlamak, onlara karşı ayrımcı tutumlar sergilememek, yaşlı bireylerin iyilik halinin sağlanması için oldukça önemlidir. Galinsky ve Moskowitz (2000), yaşlıları anlamanın, yaşlılara yönelik önyargıyı azalttığı yargısına ulaşımlardır. Dolayısıyla, gençlerin yaşlılara yönelik bakış açısı, empati düzeylerini artırmakta ve yaşlılara saygı göstermelerini kolaylaştırmaktadır. Empati düzeyi yüksek olan gençler yaşlıları daha iyi anlamakta, onlara karşı daha olumlu tutumlar geliştirmekte ve daha az ayrımcı tutumlar sergilemektedir. Bu sebeple yaşlılara karşı ayrımcı tutumların önüne geçilmesinde de empati büyük rol oynamaktadır.

Araştırmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının görece daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde uluslararası literatürde kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla yaşlılara karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları ortaya konmuştur. Örneğin Deary, Smith, Mitchell ve MacLennan (1993)'ın tıp fakültesi öğrencileri ile yaptıkları çalışmada kız öğrencilerin yaşlılara yönelik negatif yönlü tutumlarının erkek öğrencilere kıyasla daha az olduğu tespit edilmiştir. Yine yapılan başka bir çalışmada 13 farklı bölümden üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları incelenmiş ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha fazla yaşçı tutumlar sergiledikleri ortaya çıkmıştır (Kalavar, 2001). Scott, Minichiello ve Browning (1998) yaptıkları çalışmada ortaokul ve lisede okuyan öğrencilerin yaşlılara karşı tutumlarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda kız öğrencilerin erkek öğrencilerden biraz daha bilgili olduğu ve büyükanne ve/veya büyükbabalarıyla daha yakın etkileşim halinde olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler genel olarak yaşlılara karşı olumsuz tutum beslemelerine rağmen erkek öğrencilerin tutumlarının kız öğrencilerden daha olumsuz olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye'de de yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır (bkz., Boz ve diğ. 2017;

Dinçer, Usta ve Bulduk 2016; Serpen, Purutçuoğlu 2017 Ünsar ve diğ. 2015; Zubaroğlu-Yanardağ, Yay-Şahin, Yanardağ 2018).

Yaşlı ayrımcılığı tutumlarında cinsiyet değişkenine bağlı olarak kız öğrencilerin lehine ortaya çıkan bu farklılık kız öğrencilerin yaşlı bireye saygı gösterme ve hizmet etme, yaşlı bireyin ihtiyaçlarını karşılama gibi kadına yönelik geleneksel cinsiyet rollerini içselleştirdiklerinin, Türk toplumunun geleneksel aile yapısı içerisindeki kadının bakım verici rolünün bir göstergesi olabilir (Vefikuluçay 2008: 101).

Araştırma sonucunda kız öğrencilerin empati düzeylerinin de erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Hoffman (1977) empatinin kadınlarda erkeklerden daha yaygın olduğunu ve kadınların başka birinin duygusal, bilişsel veya mekânsal bakış açısını değerlendirmede daha iyi olmadıklarını iddia etmiştir. İşmen (2001), İstanbul Üniversitesinde yaptığı çalışmada duygusal zekanın cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığını ve kadınların kendi duygularını anlama, başkalarının duygularını anlama ve duyguların manipülasyonu konularında erkeklerden daha yüksek puan aldıklarını saptamıştır. Alver (2005), psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi öğrencilerinin empatik beceri ve karar verme stratejilerini farklı değişkenlere göre incelemeyi amaçlayan çalışmasında araştırma bulgumuza benzer bir sonuç ortaya konmuştur. 73 kız ve 98 erkek öğrenci ile yürütülen çalışmada kızların empatik beceri puan ortalamasının 166,5342; erkeklerin ise 152,8367 olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla cinsiyet, empatik beceri puan ortalamaları üzerinde anlamlı düzeyde bir etkiye sahiptir

Cinsiyete göre empati düzeyinde görülen bu anlamlı farklılaşmanın pek çok nedeni olabilmektedir. Hoffman (1977), kadınların erkeklere oranla kendini karşıdakinin yerine koyma eğiliminin daha yüksek olabileceğini ifade etmiştir. Gülle (2015: 110) ise bu durumu kadınların erkeklere oranla daha içten, duygusal, dingin ve sistematik bir yaklaşıma sahip olma durumuna bağlamıştır. İşmen (2001), Türk toplumunda duyguların ve ifadelerinin kadınlara özgü, kadınsı bir yaklaşım olduğu düşüncesi ile ilişkilendirerek cinsiyetin rolünü ortaya koymuştur. Türk kültüründe erkekler, geçerli cinsiyet rolleri ile bu rollerin sınırlarının katı olması sebebiyle, hem kendi hem de başkalarının duygularını yeterince anlayamamaktadır. Kadınların

erkeklerden daha yüksek empati düzeyine sahip olmasını Dökmen (2004: 7) “kadın duyarlılığı” kavramı ile açıklamaktadır. Bu kavram ise bazı canlı gruplarında statüsü düşük olanların saldırıya maruz kalmamak amacıyla yüksek statüülülerin -örneğin liderin- davranışlarını gözlemlemesi örneğinden hareket edilerek açıklanmıştır. Ataerkil toplumlarda erkeğin statüsü kadının statüsünden daha yüksek olduğu için kadın erkeğin fiziksel veya psikolojik şiddetine ve baskına maruz kalabilmektedir. Bu yüzden kadınlar, erkeğin davranışlarını gözlemlemek, o andaki ruh halini anlamak ve erkeğin bir sonraki davranışını tahmin etmek ve ona göre davranmak zorundadır. Dolayısıyla kadınlar, erkeklerin yüz ifadelerine ve vücut diline duyarlı hale gelmektedir.

Araştırmada hem eğitim düzeyi hem de yaş değişkenleri ele alındığında öğrencilerin empati düzeylerinin farklılaştığı saptanmıştır. Buna göre lise öğrencilerinin empati düzeyinin üniversite öğrencilerinden daha düşük olduğu saptanmış, buna paralel olarak 18 yaş altı grubun öğrencilerinde de benzer bulgu ortaya çıkmıştır. Literatürde lise ve üniversite öğrencilerinin empati düzeylerini karşılaştıran örnek bir çalışmaya rastlanılmamasına karşın yaş ve empati düzeylerini karşılaştıran çalışmalar mevcuttur. Akgün-Şahin ve Kardeş-Özdemir (2015), hemşirelerin iletişim ve empati beceri düzeylerini incelemiş ve hemşirelerde yaşları arttıkça empati düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Teke, Cengiz ve Demir (2010), çalışmalarında hekimlerin empatik özelliklerinin demografik değişkenlerle ilişkisini incelemişlerdir. Bu çalışmada hekimlerin yaşları ile empati düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır. İlâveten öğrenim görülen sınıf düzeyine göre empati düzeyini karşılaştıran çalışmalar da literatürde yer almaktadır ve bu çalışmalar da araştırma bulgularımıza benzer nitelikte kabul edilebilir. Örneğin Ekinci ve Aybek (2010), çalışmalarında öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeyini ölçmüş ve 4. sınıf öğrencilerinin 1. sınıf öğrencilerine kıyasla empati düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çetin (2010), lise öğrencilerinin empati düzeyini belirlemeyi amaçladığı çalışmasında lise öğrencilerinin sınıf düzeyi arttıkça empati düzeyinin de anlamlı bir biçimde arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Empati ve yaş/okul değişkeni arasındaki anlamlı düzeyde bu farklılaşma yaş ilerledikçe artan tecrübelerden kaynaklanabilmektedir. Akgün-Şahin ve Kardeş-

Özdemir (2009)'e göre artan yaş ile birlikte kazanılan deneyimler insan ilişkilerinde daha etkili ve verimli iletişimi ve empati yeteneğini geliştirebilmektedir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin empati düzeyinin görece yüksek olmasında Tutuk, Al ve Doğan (2002), üniversite eğitimi içerisinde gerek iletişim dersleri gerekse diğer derslerin önemli katkısının olduğunu savunmaktadır.

Benzer şekilde üniversite öğrencilerinin lise öğrencilerine kıyasla yaşlı ayrımcılığı tutumları görece daha olumludur. Ayrıca yaş grupları ile yaşlı ayrımcılık düzeyleri arasında da anlamlı düzeyde bir fark vardır. Literatürde katılımcıların yaş gruplarına göre yaşlı ayrımcılığı düzeylerini karşılaştıran ve araştırma bulgumuza benzer sonuçlar elde eden çalışmalar mevcuttur (bkz., Özdemir 2009; Tuncer 2018; Başaran 2018; Kaçan, Dibekli, Akkan, 2018). Özdemir (2009: 59) dört farklı üniversitenin hemşirelik bölümlerinde yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin yaşı ve öğrenim gördüğü sınıf düzeyi arttıkça yaşlı bireylere yönelik olumlu tutumlarında da artış olduğunu saptamıştır. Yılmaz ve Özkan (2010) hemşirelik bölümü öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarını incelediği çalışmada yaşlı ayrımcılığı tutumları ile devam edilen sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptamış ve öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf düzeyi arttıkça yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının da daha olumlu olduğunu belirlemişlerdir. Yani 4. sınıfa devam eden öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları görece daha olumludur.

Araştırmamızda katılımcılar arasında eğitim gördükleri okul düzeyine ve yaş gruplarına göre saptanan bu farklılaşmanın nedeni çalışmamızın bir başka bağımlı değişkeni olan empati düzeyine dayandırılabilir. Çünkü lise öğrencileri yaşları dolayısıyla kendilerini yaşlılık dönemine daha uzak hissedebilirler. Araştırmamıza katılan üniversite öğrencileri de gençlik dönemi yaş aralığında olmalarına rağmen lise öğrencilerine kıyasla yaşça daha büyüktürler. Dolayısıyla üniversite öğrencileri kendilerini yaşlılık dönemine daha yakın hissedebilmekte ve yaşlılar ile daha az ayrımcı tutum sergilemektedirler.

Yaş ve okul düzeyine göre belirlenen bu farklılaşmanın diğer bir nedeni ise lise öğrencilerinde ergenlik dönemi ile ortaya çıkan değişim ve dönüşümler olarak düşünülebilir. Genel olarak 13-22 yaş aralığına tekabül eden ergenlik döneminde

kişisel ve ahlaki gelişim henüz tam olarak tamamlanmamıştır (Koç 2004). Dolayısıyla lise çağlarına denk gelen ergenlik döneminde kişisel ve ahlaki gelişimin henüz tam olarak tamamlanmaması sonucu öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları görece daha olumsuz olarak saptanmış olabilir. Çünkü yaşlılara yönelik tutumları belirleyen önemli bir unsur bireylerin ahlaki gelişimleridir. Dolayısıyla ergenlik dönemi özellikleri ile yaşlı bireylere yönelik tutumlar arasında bir bağ kurulması gayet olağandır. Bunun yanı sıra üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının görece daha olumlu çıkması ise üniversite eğitimi, erişkinliğe geçiş, yaşama yönelik farklı bir bakış açısı kazanma gibi sebeplere bağlanabilir (Vefikuluçay 2008: 100).

Araştırmada katılımcıların hayatlarının büyük bir kısmını geçirmiş oldukları yerleşim birimine göre yaşlı ayrımcılığı tutumlarının farklılaşmadığı saptanmıştır. Araştırma bulgumuz literatürdeki çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin Ucun, Mersin ve Öksüz (2015), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesinde eğitim gören 485 üniversite öğrencisinin yaşlılara karşı tutumlarını ölçmeyi amaçladıkları çalışmalarında katılımcıların yaşlılara karşı tutumları ile en uzun kaldıkları yerleşim birimi arasında istatistiksel olarak önemli fark bulamamışlardır. Bu araştırmaya göre öğrencilerin en uzun süre yaşadıkları yerler açısından ölçekten aldıkları puanlar değerlendirildiğinde, il, ilçe ve köyde yaşayan öğrencilerin puanlarının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. İlçede yaşamış öğrencilerin yaşlı ayrımcılığı puan ortalamaları 70.51 ± 8.53 , ilçede yaşamış öğrencilerin 71.20 ± 8.89 , köyde yaşamış öğrencilerin ise 70.06 ± 9.14 'tür. Ateş ve diğ. (2018), sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının ve ilişkili faktörlerin belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışmalarının örneklemini 335 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu kentte yaşayan öğrencilerden (N: 200; % 59,7) oluşmaktadır.

Bu araştırmada yaşanan yer özelliğine göre tutum puanlarının farklılaşmadığı saptanmıştır. Yine yapılan başka bir çalışmada hemşirelik bölümü öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları ve bu tutumların çeşitli değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlar ile en uzun yaşanan birim arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunamamıştır fakat en uzun süre köy ve kasaba gibi kırsal yerleşmelerde yaşayan

öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumları il ve ilçede yaşayanlara göre daha olumlu bulunmuştur (Şahin, Erdem 2016). Aslında araştırmada en uzun yaşanan yerleşim birimi ile yaşlı ayrımcılığı tutumları arasında belirgin bir farklılaşma beklenilmiştir. Çünkü kırsal yaşamda halen devam eden geleneksel geniş aile yaşamının yaşlılara olan olumlu tutumları artırması umulmuştur. Bu konuda Şahin ve Erdem (2016), ilçe ve köy gibi küçük yerleşim birimlerinde yetişmiş öğrencilerin yaşlılarla daha fazla iletişim halinde olunması ve yaşlılarla daha çok şeyin paylaşılması sonucunda yaşlılara karşı daha duyarlı olduğu görüşünü savunmaktadır. Ancak bu çalışmada farklılığın ortaya çıkmaması kent yaşamında çekirdek aile fertlerinde aile içi eğitimle yaşlılara karşı mevcut önyargıların önüne geçilmiş olması ile açıklanabilir. Bunun yanında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerinin genellikle İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bulunan küçük, muhafazakar illerden gelmiş olmaları, kentleşmenin olumsuz özelliklerini yoğun şekilde hissetmemeleri de önemli bir etken olabilir.

Araştırmada aile tipine göre yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumların farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak geniş aile tipine sahip katılımcıların yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının (Ort= 83, 30) çekirdek aile tipine sahip katılımcılara kıyasla (Ort=82, 32) nispeten fazla olduğu söylenebilir. Literatürde benzer nitelikte sonuçlara ulaşan birçok çalışma mevcuttur (bkz., Adıbelli, Türkoğlu, Kılıç 2013; Salman, Gülçek, Aylaz, Polat 2018; Şahin, Demirel 2018; Başaran 2018; Bulut 2015).

Geniş ailede yetişmiş bireylerde daha fazla yaşlılarla bir arada olma ve zaman geçirme durumu dolayısıyla yaşlılara yönelik tutumların daha olumlu olması beklenilmektedir (Şahin, Demirel 2018). Araştırmamızda da geniş aile tipinde yetişmiş öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu, fakat aralarında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, ülkemizde aile tipi değişse bile halen geleneksel geniş aile kültürünün devam ettiğinin bir göstergesi olabilir. Bu konuda Bayer (2013), toplumumuzda aile yapısında değişmeler meydana gelmesine rağmen bir kurum olarak ailenin, önemini kaybetmediğini söylemiştir. Şentürk (2008) ise, ülkemizde her ne kadar çocuk sayısının az olması dolayısıyla çekirdek aile oranı yüksek olsa da, yapı, işleyiş ve fonksiyon bakımından geniş ailenin özelliklerini sürdürdüğünü belirtmiştir. Geniş

aileden çekirdek aileye geçişle birlikte ailenin pek çok işlevinde azalma olmasına rağmen bu işlevlerin tamamen kaybolduğunu söylemek yanıltıcı olabilir. Geleneksel geniş ailenin bir işlevi olan eğitim işlevi, aile yapısında meydana gelen değişimlerle birlikte aile dışı kurumlar tarafından gerçekleştirilmeye başlamıştır (Çağan 2013: 91). Modern çekirdek ailede çocuklara yönelik eğitim işlevi her ne kadar okul, kurs gibi aile dışı kurumlara aktarılsa da aile içi eğitimin tamamen yok olduğunu söylemek yanıltıcı olabilir. Dolayısıyla her ne kadar aile yapısında değişimler meydana gelse de bu değişimlerin boyutu batı ülkelerindeki kadar ciddi boyutlarda değildir. Çekirdek ailelerde –geniş ailelerdeki kadar olmasa da- aile içi eğitim aracılığıyla yaşlılara karşı ayrımcı tutumların önüne geçilebilir. Araştırma sonuçlarımız da bunu doğrular niteliktedir. Nitekim yaşlı ayrımcılığı tutumları ile aile yapıları arasındaki fark istatistiksel açıdan önemsizdir.

Araştırmada yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumların ebeveynlerinin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Soyuer, Ünalın, Güleser ve Elmalı (2010) çalışmasında anne ve baba eğitim durumu ile YATÖ toplam puanı arasındaki farkı anlamsız olarak belirlemiştir. Öksüz (2015), de benzer şekilde çalışmasında anne eğitim durumuna göre yaşlı ayrımcılığı tutumlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ucu, Mersin ve Öksüz (2015), çalışmasında katılımcıların annelerinin eğitim durumu ile yaşlılara yönelik olumlu ayrımcılık arasında negatif yönde bir ilişki belirlemiştir fakat babalarının eğitim durumu ile yaşlı ayrımcılığı tutumları arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin olmadığını ifade etmiştir.

Öğrencilerin annelerinin öğrenim düzeyi arttıkça yaşlılara ve yaşlanma sürecine ilişkin duyarlılığı da artması ve daha bilinçli bir anne olması ve dolayısıyla çocuklarına da aynı duyarlılığı aktarması (Vefikuluçay 2008: 104) beklenen ve istenilen bir durumdur. Aynı şekilde eğitim düzeyi yüksek olan babaların da yaşlılık konusunda daha duyarlı olması ve çocuklarını da aynı duyarlılıkla yetiştirmesi beklenilmektedir. Fakat araştırma bulgularımızda bu yönde anlamlı bir farkın saptanamaması ilginçtir. Araştırmada istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşmanın nedenlerine bakıldığında eğitilmiş ebeveynlerin kendi duyarlılıklarını çocuklarına yeterince aktaramaması akla gelen bir durumdur. Altay ve Aydın (2014)'a göre eğitim seviyesi yüksek ebeveynler genelde evlerinde yaşlı/yaşlılar ile

yaşamamaktadır ve dolayısıyla yaşlılarla iletişim kurma ve yaşlılara yönelik saygı konusunu çocuklarına yeterince anlatamamaktadır.

Araştırmada katılımcıların ebeveynlerinin eğitim durumuna göre empati düzeylerinin farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Genç ve Kalafat (2010), çalışmalarında eğitim fakültesi öğrencilerinin empatik eğilimleri ve problem çözme becerilerini çeşitli değişkenler bakımından incelemiştir. Bu araştırmada öğretmen adaylarının empatik becerilerinin hem anne hem de baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Arifoğlu ve Razi (2011) çalışmalarında hemşirelik bölümü birinci sınıf öğrencilerinin empati ve iletişim becerilerini incelemiştir. Bu çalışmaya göre öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim düzeyi ile empatik eğilim ve empatik beceri puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmamıştır. Derman (2013) çalışmasında ailesel etmenlere göre çocukların empati düzeylerini incelemiştir. Bu çalışmaya göre anne eğitim düzeyi ile çocukların empati düzeyi arasında anlamlı bir farklılık vardır ancak baba eğitim düzeyine göre empati düzeyinin farklılaşmadığı saptanmıştır.

Empatinin katılımcıların ebeveynlerinin eğitim durumuna göre farklılaşmaması empatinin aile içi eğitimle değil de daha farklı yollarla kazanıldığının bir göstergesi olabilir. Kandır ve Alpan (2008)'a göre aile çocuğun ilk çevresidir ve birçok sosyal davranış aile içerisinde öğrenilir. Empati de aile içerisinde edinilen bir durum olmakla birlikte 18-24 yaş aralığında öğrenilir. Bizim çalışmamızda ebeveyn eğitim durumu ile empati düzeyi arasında anlamlı düzeyde bir farkın saptanamaması da empatinin her zaman aile içi eğitimle edinilen bir durum olmadığını anlamına gelebilmektedir. Çünkü araştırmamızın diğer bulgularında yaş ve okul düzeyi arttıkça katılımcıların empati düzeyinin de arttığı gözlemlenmiştir (bkz: Tablo 17 ve Tablo 21). Bu durumda empatinin aile içerisi eğitimden ziyade okul eğitimiyle verildiği araştırmamız kapsamında söylenebilir. Bunun yanı sıra eğitilmiş ebeveynlerin çocuklarına kendi eğitim düzeylerini yeterince aktaramaması da akla gelen bir başka sebep olabilir.

Araştırmada annesi ev hanımı olan katılımcıların yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının annesi çalışan katılımcılara kıyasla daha olumlu olması ve yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumların anne ve baba mesleğine göre farklılaşması yönünde

bir varsayım öne sürülmüştür. Fakat katılımcılar arasında hem annesi çalışanların (Ort.= 82, 3373) hem de ev hanımı olanların (Ort.=82, 52) yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının olumlu olduğu ve gruplar arasında farkın olmadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda araştırmada katılımcıların baba mesleğine göre yaşlı ayrımcılığı tutumlarında da bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Araştırma bulgularımız literatür ile aynı doğrultuda olduğu saptanmıştır. Bu konuda yapılmış çalışmalar incelendiğinde Vefikuluçay (2008), çalışmasında öğrencilerin annelerinin çalışma durumunun yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları etkilemediğini tespit etmiştir. Başaran (2018), Süleyman Demirel Üniversitesi'nin fakültelerinde 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde öğrenim gören 4. sınıf lisans öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarını belirlemeyi amaçladığı çalışmasında bu tutumların hem anne hem de baba mesleğine göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Yine başka bir çalışmada benzer şekilde annenin çalışma/çalışmama durumu ve baba mesleği ile yaşlı ayrımcılığı tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir ilişki tespit edilememiştir (Yılmaz, Özkan 2010).

Türk toplumunun geleneksel yapısı içerisinde ev hanımlarına yaşlı bireylere bakım verme ve yaşlıların ihtiyaçlarını karşılama gibi roller yüklenmektedir. Dolayısıyla annesi çalışmayan öğrencilerin bu rolleri içselleştirerek yaşlı ayrımcılığına ilişkin daha olumlu tutuma sahip olmaları beklenen bir durumdur (Vefikuluçay 2008: 104). Fakat araştırmamızda bu yönde anlamlı bir farklılığın tespit edilememiş olması ve her iki grubun da yaşlılara karşı tutumlarının olumlu olarak saptanması, katılımcıların annelerinin çalışma/çalışmama durumunun yaşlılara karşı tutumlarını etkilemediğinin göstergesidir. Aktaş'a göre önemli olan annenin çocuğu ile geçirdiği sürenin uzunluğu değil, birlikte geçirilen zamanın niteliğidir. Özellikle aile üyelerinin birlikte olduğu hafta sonları ve akşam saatleri gibi zamanları verimli geçiren ailelerde annenin çalışmasının negatif yönlü etkisi ortadan kalkmaktadır (1994: 8). Dolayısıyla kadının iş hayatında olma durumu annelik rollerini eksiltmemektedir. Çalışan anneler de ev hanımı anneler kadar çocuklarına kendi duyarlılıklarını aşılayabilmektedirler. Bu sebeple çalışan/ev hanımı anneler arasında yaşlı ayrımcılığı tutumları açısından farklılaşma görülmemiş olabilir. Bunun yanı sıra baba mesleğine göre katılımcıların yaşlı ayrımcılık düzeylerinin farklılaşması da düşündürücü bir durumdur. Katılımcıların baba mesleğine göre sosyo-ekonomik

durumunun şekilleneceği ve bu durumun yaşlılara yönelik tutum ve davranışları etkileyeceği umulurken bu yönde bir etki saptanamamıştır. Bu bulgu araştırmada sorulan sorunun içeriğinden kaynaklanabilir. Çünkü ankette katılımcılara baba mesleği yerine aylık ortalama gelir ya da sosyo-ekonomik durum algısı sorulmuş olsaydı daha açık bir biçimde katılımcıların sosyo-ekonomik durumları tespit edilmiş olabilirdi.

Araştırmada katılımcıların anne-baba mesleği ile empati düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık tespit edilememiştir. Literatürde anne-baba mesleğine göre empati düzeyini karşılaştıran benzer bir çalışmaya rastlanamamıştır. Fakat Tepeköylü, Soytürk ve Çamlıyer (2009), çalışmalarında beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin iletişim beceri ve algılarını bazı değişkenler açısından incelemiştir. Bu çalışmada anne-baba mesleği ile katılımcıların iletişim becerileri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki tespit edilememiştir. Araştırmada annesi ev hanımı olan katılımcıların annesi çalışan katılımcılara kıyasla ev içerisinde anneleri ile daha fazla zaman geçirmeleri dolayısıyla iletişim becerilerinin daha gelişmiş olması ve daha yüksek düzeyde empati becerisine sahip olması beklenilmiştir. Fakat katılımcıların annelerinin çalışma/çalışmama durumu ile empati düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanamamıştır. Yukarıda da ifade edildiğine göre önemli olan annenin çocuğu ile geçirdiği sürenin uzunluğu değil, bu sürenin niteliğidir. Bunun yanı sıra anne ile çocuk arasındaki iletişimin türü ve boyutu, annenin çocuğuna örnek bir model olması, çocuğunun sevgi, güven ihtiyaçlarını karşılayabilmesi de oldukça önemlidir (Aktaş 1994: 10).

Bunun yanı sıra katılımcıların babalarının mesleği ile empati düzeyi arasında belirgin bir farkın olmaması da ilginçtir. Pala (2008)'ya göre daha az ekonomik sıkıntı çeken bireyler çevresindeki insanları daha rahat algılayabilmekte ve onlara zaman ayırabilmektedir. Çünkü insanların paylaşım ve yardımlaşmaları, ancak kendi sorunlarını çözebildiğinde mümkün olmaktadır. Fakat araştırmada bu yönde anlamlı düzeyde bir etkinin olmaması yukarıda da bahsi geçen baba mesleği sorusunun içeriğinden kaynaklanabilir. Çünkü bu soru katılımcıların sosyo-ekonomik düzeylerini tam olarak tespit etmek için yetersizdir.

Araştırmada yaşlı bireylerle aynı evde kalmış gençlerin daha önce herhangi bir yaşlı ile aynı evde kalmamış gençlere kıyasla yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının görece daha olumlu olması sonucu beklenmiştir fakat bu yönde anlamlı bir fark saptanmamıştır. Yılmaz ve Özkan (2010), çalışmalarında şimdiye kadar 65 yaş ve üzeri yaşlı ve/veya yaşlılar ile birlikte aynı evde yaşama durumu ile YATÖ toplam puanı arasında istatistiksel olarak önemli bir fark olmadığını tespit etmişlerdir ($p>.05$). Benzer şekilde Özdemir (2009), de aynı sonuca ulaşmış ve daha önce yaşlı ya da yaşlılar ile birlikte aynı evde yaşama durumuna göre YATÖ puanlarının farklılaşmadığını belirlemişlerdir.

Daha önce yaşlılarla aynı evde kalma durumu ile yaşlı ayrımcılığı puanı arasında anlamlı bir fark tespit edilememiş olması söz konusu ankette sorulan sorudan kaynaklanabilir. Ankette “Şimdiye kadar 65 yaş ve üzeri yaşlı/yaşlılar ile birlikte aynı evde yaşadınız mı?” sorusu katılımcılar tarafından yanlış anlaşılabilme potansiyeline sahiptir. Katılımcılar, birkaç gün dahi birlikte yaşasalar “Evet” seçeneğini işaretlemiş olabilirler. Anket sorusunda “En az 6 ay vb.” gibi bir ifade daha doğru veri elde etmeyi mümkün kılabilirdi.

Araştırmada yaşlı ayrımcılığı tutumlarının büyükanne ve/veya büyükbabanın yerleşim yerine göre farklılaşması beklenilmiştir fakat yaşlı ayrımcılığı tutumları ile büyükanne ve/veya büyükbabanın yerleşim yeri arasındaki farkın istatistiksel açıdan önemsiz olduğu saptanmıştır. Ancak büyükanne/büyükbabası kendi ailesiyle birlikte yaşayan (Ort.= 83,12) ve birinci derece yakınları ile birlikte yaşayan katılımcıların (Ort.=83,97) yaşlı ayrımcılığı tutumları, büyükebeveynleri kendi evlerinde tek başına yaşayan katılımcılara oranla (Ort.= 81,39) daha olumludur. Literatürde de bu bulguya benzer şekilde sonuçlar ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Örneğin Vefikuluçay (2008: 74) çalışmasında katılımcıların YATÖ puan ortancalarının dağılımları ile büyükanne/büyükbabanın şu anda yaşadığı yer arasındaki farkın istatistiksel açıdan önemsiz olduğunu belirlemiştir. Bu çalışmada büyükanne/büyükbabasının birinci derece yakınları ile birlikte yaşadığını ifade eden öğrencilerin YATÖ puan ortancaları 86.00, büyükanne/büyükbabasının kendi evlerinde tek başına yaşadığını ifade eden öğrencilerin 85.00, katılımcıların ebeveynleri ile yaşadığını ifade eden öğrencilerin ise 84.50’dir. Benzer şekilde Öksüz (2015: 75), katılımcıların büyükebeveynlerinin şu anda yaşadığı yer ile YATÖ puanları arasında istatistiksel

açından önemsiz bir fark olduğunu araştırmasında ortaya koymuştur. Yapılan başka bir çalışmada da büyükanne ve/veya büyükbabanın şu anda yaşadığı yer ile yaşlı ayrımcılığı tutumları arasında istatistiksel açıdan önemsiz bir fark olduğu saptanmıştır ancak büyükanne/büyükbabaları kendi ailesiyle veya birinci derece yakınlarıyla (amca, dayı, teyze vb.) kalan katılımcıların yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının diğer katılımcılara kıyasla daha olumlu olduğu saptanmıştır (Yılmaz, Özkan 2010).

Büyükanne/büyükbabası kendi ailesiyle ya da birinci derece yakınları ile yaşayan katılımcılar, daha geleneksel yapıya sahip ailelerde yetişmiş ve yaşlıya saygı kavramını içselleştirmiş olabilir. Öz'e göre geleneksel geniş aile yapısında, yetişkin çocuklar ebeveynlerine ölünceye kadar bakma, iletişimi sürdürme ve onları bir başına bırakmama gayretindedir. Aksi halde, toplum ailesini yalnız bırakan çocukları dışlar (2002: 21). Toplumsal normların bir gereği olarak kendilerini yaşlı ebeveynlere bakmakla yükümlü hisseden ailelerde yetişmiş öğrenciler, daha geleneksel bir yöne sahip olabilirler ve yaşlılara karşı daha az ayrımcı tutum sergileyebilirler. Fakat çalışmada bu bulgunun anlamlı düzeyde bir farklılığa sahip olmaması düşündürücüdür. Büyükanne/büyükbabası kendi evlerinde tek başına yaşayan katılımcıların yaşlılara yönelik olumlu tutumları, geleneksel aile içi eğitim dışında farklı yollarla edinmiş olmaları (okul eğitimi gibi) akla gelen bir ihtimaldir.

Araştırmada katılımcıların yaşlı ayrımcılığı tutumlarının daha önce hangi yaşlı/yaşlılar ile birlikte aynı evde kaldığına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Bu anlamlı farklılık sadece büyükbabası yanında kalanlarla (N=15, Ort.= 79,66) sadece büyükannesi yanında kalanlar (N=99, Ort.= 83,49) arasındadır. Görüldüğü üzere sadece büyükannesi ile kalan katılımcıların puan ortalamaları sadece büyükbabası ile kalan katılımcılardan yüksektir. Literatürde yapılmış benzer çalışmalara bakıldığında Öksüz (2015: 98)'ün çalışmasının araştırma bulgumuzla benzerlik taşıması göze çarpmaktadır. Bu çalışmaya göre YATÖ puan ortancaları ile şimdiye kadar hangi yaşlı/yaşlılar ile birlikte yaşandığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamasına rağmen sadece büyükanne ile yaşamış katılımcıların puan ortancaları en yüksek, sadece büyükbaba ile yaşamış katılımcıların puan ortancaları ise en düşüktür.

Sadece büyükanne ile yaşamış katılımcıların en yüksek ortalamaya sahip olması kadının cinsiyet rolleri ile ilişkili olabilir. Güven, Ucakan-Muz ve Efe-Ertürk (2012)'e göre Türk toplumunda geleneksel aile yapısı içerisinde kadın bakım verici role sahiptir. Bunun yanı sıra torunların ihtiyaç duyduğu sosyal bakım ve desteğin öznesini büyükanneler oluşturmaktadır(Uğur 2019). Dolayısıyla yalnızca büyükannesi ile kalmış katılımcıların büyükanneleri tarafından küçüklükten itibaren bakım ve gereksinimleri karşılanmaktadır ve bu katılımcılar yalnızca büyükbabaları ile kalmış katılımcılara kıyasla yaşlılık kavramı ve yaşlılar hakkında daha fazla bilgi sahibidirler. Bu katılımcılar yaşlılara karşı görece daha önyargısız olduklarından dolayı daha az ayrımcı tutuma sahip olabilirler.

Araştırmada ileride aile kurduktan sonra anne ve/veya babasının kendisiyle yaşamasını isteyen gençlerin böyle bir isteği bulunmayan gençlere kıyasla yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının görece daha olumlu olduğu ve istatistiksel olarak aralarında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Vefikuluçay (2008), ileride aile kurduktan sonra ebeveynleri ile yaşamak isteyen katılımcıların yaşlı ayrımcılığına ilişkin daha olumlu tutuma sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Yılmaz ve Özkan (2010), çalışmalarında öğrencilerin ileride üniversiteyi bitirip aile kurduktan sonra anne ve/veya babalarıyla yaşamayı isteme durumu ile yaşlı ayrımcılığı puanları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu soruya “Evet” cevabı veren katılımcıların, “Hayır” cevabı verenlere kıyasla yaşlı ayrımcılığı tutumlarının daha olumlu olduğunu fakat arada istatistiksel açıdan önemli bir farklılaşma olmadığını tespit etmişlerdir. Güven, Ucakan-Muz ve Efe-Ertürk (2012), çalışmalarında öğrenciler arasında ileride aile kurduktan sonra anne/babaları ile yaşamak isteyenlerin yaşlılara yönelik olumlu tutum puanlarının böyle bir isteği bulunmayan öğrencilere kıyasla daha fazla olduğu ancak iki grup arasında istatistiksel düzeyde anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların ileride ebeveynleriyle yaşamayı isteyip istememe durumu ile yaşlı ayrımcılığı tutumları ilişkisine dair bulgunun nedeni katılımcıların başta kendi ebeveynlerinin ilerideki yaşlılık halleri olmak üzere diğer tüm yaşlılara karşı olan saygılarından kaynaklanmamış olabilir. Vefikuluçay (2008: 107)'a göre bu durum öğrencilerin anne/babaları yaşlandığında onlara destek olma, onların fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama gibi sorumluluklarını yerine

getireceklerinin göstergesi olabilir. Bunun yanı sıra bu sonuç, “Evet” cevabı veren öğrencilerin yaşlılık ve yaşlanma sürecine ilişkin eşitlikçi bakış açısı kazanmış ve yaşlı ayrımcılığına ilişkin kendi düşünce, davranış ve tutumlarını olumlu yönde geliştirmiş olduklarının bir göstergesi olarak görülebilir.

Araştırmada ileride aile kurduktan sonra anne ve/veya babasının kendisiyle yaşamasını isteyen katılımcıların böyle bir isteği bulunmayan katılımcılara kıyasla empati düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir fakat aradaki fark istatistiksel açıdan önemsizdir. Literatürde bu bulgu ile ilgili yapılmış çalışmalara rastlanılmamıştır. Katılımcıların ileride ebeveynleriyle yaşamayı isteyip istememe durumunun katılımcıların empati düzeylerine bağlı olarak artış göstermesi beklenilmiş ve empati düzeyi yüksek olan katılımcıların anne ve/veya babasını daha iyi anlayarak onlarla birlikte yaşamak isteyebileceği düşünülmüştür. Fakat aradaki farkın istatistiksel olarak yetersiz olması düşündürücüdür. Bu yetersiz farklılığın nedeni ise koşulların elverişsiz olmasından kaynaklanıyor olabilir. Çünkü bu sorunun devamında katılımcılara ileride ebeveynleriyle yaşamayı isteme/istememe nedenleri açık uçlu bir şekilde sorulmuştu. Aileleriyle yaşamayı istemediklerini belirten bazı katılımcılar (N=7; %4,8) devamında aslında bu durumun bir istek değil zorunluluk olduğunu, gelecekte planladığı hayatın aileden ayrı yaşamayı zorunlu kıldığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar kendilerinin aileyle yaşamayı istediğini, fakat ailelerinin birlikte yaşamayı istemediğini belirtmiştir (N= 14; %9,7). Görüldüğü üzere, bu soruya “Hayır” cevabı veren tüm katılımcıların ebeveynleri ile empati kuramadığını söylemek yanıltıcı olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada gençlerin yaşlı ayrımcılığı tutumları ile empati düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra yaşlı ayrımcılığı tutumlarının cinsiyet, yaş, okul düzeyi, ileride aile kurduktan sonra ebeveynleriyle yaşamayı isteyip istememe değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre kadınların, 19-25 yaş aralığı yaş grubunun, üniversite öğrencilerinin ve ileride aile kurduktan sonra ebeveynleri ile yaşamak isteyenlerin yaşlı ayrımcılığı tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Empati düzeyinin ise cinsiyet, yaş, okul düzeyi, daha önce birlikte kalınan yaşlı değişkenlerine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Kadınların, 19-25 yaş aralığı yaş grubunun, üniversite öğrencilerinin ve daha önce sadece büyükannesi ile yaşayanların empati düzeyleri diğer gruplara oranla daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Araştırma bulguları ve araştırmada eksik görülen noktalar göz önüne alınarak aşağıda bazı öneriler sıralanmıştır:

1.Yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumların başta gençler olmak üzere toplumun genelinde en az seviyeye indirilmesi yaşlı bireylerin sosyal ve psikolojik iyilik halinin sağlanması açısından oldukça önemlidir. Yaşlılara yönelik tutumlar konusunda toplumsal farkındalığın artırılması amacıyla medyaya büyük rol düşmektedir. Gerek kamu spotları gerekse farkındalık artırıcı dizi ve filmler aracılığıyla toplumdaki tüm bireylerin yaşlılara yönelik tutumlarının iyileştirilmesi amaçlanmalıdır. Ancak özellikle genç bireylere yönelik yapılacak bilgilendirme çalışmaları daha fazla önem arz etmektedir. “Çünkü gençlik bir toplumun geleceği anlamına gelmektedir” (Şahin 2005: 177). Dolayısıyla gelecekte yaşlıları seven, yaşlılara yönelik olumlu tutumlara sahip olan bir toplum için gençlerin farkındalık düzeyleri artırılması gerekmektedir. Bu konuda hem lise hem üniversitelerde gerek ders içeriklerinde gerekse ders dışı etkinliklerde yaşlılık konusu daha sık olarak ele alınmalıdır. Ayrıca yaşlılık ve yaşlanma süreci konulu sempozyum ve kongrelerin düzenlenmesi ve üniversite öğrencilerinin bu sempozyum ve kongrelere katılımının sağlanması öğrencilerin farkındalıklarının artması açısından oldukça önemlidir.

2.Araştırmada lise öğrencilerinin üniversite öğrencilerine kıyasla empati düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Lise öğrencilerinin empati düzeylerinin

arttırılması amacıyla lise ders müfredatlarına iletişim dersleri eklenmeli ve empatinin önemine değinilmelidir.

3.Araştırmada lise öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının üniversite öğrencilerine kıyasla daha olumsuz olduğu saptanmıştır. Lise ders müfredatlarına yaşlılıkla ilgili derslerin eklenmesi, lise öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığı tutumlarının iyileşmesine katkıda bulunacaktır.

4.Yaşlı ayrımcılığı ve yaşlı ayrımcılığını önemli ölçüde etkilen empati düzeyi ile ilişkisi literatürde sınırlı olarak çalışılmış konular arasındadır. Sınırlı olarak var olan çalışmalar ise özellikle sağlık bilimciler tarafından çalışılmış konulardır. Oysa yaşlılara yönelik ayrımcılık ve ötekileştirme, yaşlı bireylerle çalışan tüm bilimlerin konusu olmalıdır. Dolayısıyla, benzer nitelikte çalışmaların literatürde daha sık yer bulması ve özellikle sosyal bilimciler tarafından daha sık olarak ele alınması yaşlı ayrımcılığı konusuna dikkat çekmek açısından oldukça önemlidir.

5.Bu araştırmada sadece nicel yöntemler arasından anket tekniği kullanılmıştır. Oysa nitel yöntem ya da nicel-nitel karma yöntem aracılığıyla toplanan veriler de gelecekte yapılacak benzer nitelikte çalışmalar için daha kayda değer sonuçlar verebilir.

6.Yaşlı ayrımcılığı toplumsal boyutta da ele alınması gereken bir kavramdır. Bu konuda geliştirilen etkili sosyal politikalar sayesinde yaşlı ayrımcılığının önüne geçilmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

- Acar, M. C. ve Apak, H. (2017). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin empatik eğilimleri ile özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1): 93-112.
- Adıbelli, D., Türkoğlu, N., ve Kılıç, D. (2013). Öğrenci hemşirelerin yaşlılığa ilişkin görüşleri ve yaşlılara karşı tutumları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1): 2-8.
- Akdemir, N., Görgülü, Ü., ve Çınar, F.İ. (2008). Yaşlı istismarı ve ihmali. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 15(1), 68-75.
- Akgün Şahin, Z., ve Kardeş Özdemir, F. (2015). Hemşirelerin iletişim ve empati beceri düzeyleri. *JAREN/Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 1(1): 1-7.
- Akın, G. (2006). *Gerontoloji: Her Yönüyle Yaşlılık*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Akkaya, A. (2017). *Hemşirelerde Empati, Empati Becerileri ve Motivasyon İlişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkoyun, F. (1982). Empatik anlayış üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15(2), 63-69.
- Aktaş, A. (2003). Kentsel alanda alevi gençliğinin kimlik sorunlarına sosyolojik bir bakış. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (28): 1-13.
- Aktaş, Y. (1994). Çalışan anne ve çocuğu. *Yaşadıkça Eğitim*, 36: 7-11.
- Allan, L.J., Johnson, J.A. ve Emerson, S.D. (2014) The role of individual difference variables in ageism. *Personality and Individual Differences*, 59: 32-37.
- Altay, B., ve Aydın, T. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının değerlendirilmesi, 12(1): 11-18
- Alver, B. (2005). Psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi alan öğrencilerin empatik beceri ve karar verme stratejilerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 19-34.

- Ardahan, M. (2010). Yaşlılık ve huzurevi. *Aile ve Toplum*, 5 (20): 25-32.
- Aslan, M., ve Hocaoglu, C. (2014). Yaşlılarda İntihar Davranışı/Suicidal Behavior in Elderly. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(3), 294-309.
- Ataşalar, J. (1996). *Üniversite Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Cinsiyet ve Yaşlarına Göre Kendini Açma Davranışları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ateş, S., Ardıç, E., Yılmaz, İ., Seller, K., Erdoğan, Ç., ve Kurdal, C. V. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin yaşlı bireylere yönelik tutumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, (12): 50-69.
- Aylaz, R., Güneş, G., ve Karaoğlu, L. (2005). Huzurevinde yaşayan yaşlıların sosyal, sağlık durumları ve günlük yaşam aktivitelerinin değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 12 (3): 177-183.
- Barker, R. L. (1999). *The Social Work Dictionary* (4. Baskı). Washington DC: NASW Press.
- Başaran, Ö. (2018). *Süleyman Demirel Üniversitesi Son Sınıf Lisans Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları ve Etkileyen Etmenler*. Yayınlanmamış tıpta uzmanlık tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Batson, C. D., Fultz, J. ve Schoenrade, P. A. (1987). Distress and empathy: Two qualitatively distinct vicarious emotions with different motivational consequences. *Journal of Personality*, 55 (1): 19-39.
- Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8): 101-129.
- Beğer, T., ve Yavuzer, H. (2012). Yaşlılık ve yaşlılık epidemiyolojisi. *Klinik gelişim*, 25(3), 1-3.
- Beyaz, Ö. (2016). *Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümünde Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeylerinin İncelenmesi: Anadolu Üniversitesi Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Billig, N. (2000). *Üçüncü Bahar: Yaşlılık ve Bilgelik*. (Ç. Yazgan, Çev.). İstanbul: Evrim Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1993).
- Bingöl, G., Demir, A., Karabek, R., Kepenek, B., Yıldırım, N. ve Kaytaç, E. G. (2010). Bazı değişkenler açısından 65 yaş üstü bireylerin depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Göztepe Tıp Dergisi*, 25 (4): 169-176.
- Boudjemadi, V. ve Gana, K. (2009). Ageism : French adaptation of a measure and test of a structural model of the influence of empathy, orientation in social dominance and dogmatism over ageism. *Canadian Journal on Ageing*. 28(4):371-389.
- Boz, H., Gökçe, N., Kıral, A. Ö., Mutlu, E., Selvi, N., Ünlü, D., ve Yılmaz, G. (2017). Sağlık bilimleri fakültesi ve iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Sağlık Akademisi Kastamonu*, 2(1): 1-23.
- Bulut, E., ve Çilingir, D. (2016). Yaşlı ayrımcılığı ve hemşirelik bakımına yansımaları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(5), 446-449.
- Butler, R. N. (1969). Ageism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*. 9 (4): 243-246.
- Butler, R. N. (1980). Ageism: A foreword. *Journal of Social Issues*, 36(2), 8-11.
- Butler, R. N. (2009). Combating ageism. *International Psychogeriatrics*, 21(2), 211-211.
- Butler, R. N. ve Lewis, M.I. (1977). *Aging and Mental Health: Positive Psychosocial Approaches* (2. Baskı). Oxford: C. V. Mosby Company.
- Butler, R.N. (1989) Dispelling Ageism: The Cross-Cutting Intervention. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 503, 138-147.
- Butler, R.N. (2005) Ageism: Looking Back Over my Shoulder. *Generations*, 3, 84-86.
- Buz, S. (2015). Yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (53): 268-278.
- Bytheway, B. (1994). Ageism. United Kingdom: McGraw-Hill Education.

- Can, G. (2016). Emeklilik ve yaşlılık dönemi uyum sorunları. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 8(8), 633-637.
- Canatan, A. (2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Cankurtaran, M. (2005). *Yaşlılık, Yaşlanma Mekanizmaları, Antiaging ve Yaşam Tarzı Değişiklikleri*. 7. Ulusal İç Hastalıkları Kongresi. Antalya.
- Çağan, K. (2013). Ailenin işlevleri. *Aile Sosyolojisi* (3. Baskı) içinde (ss. 83-93). İstanbul: Açılım Kitap.
- Çayır, K. (2018). Yaşçılık- Yaşa dayalı ayrımcılık. K. Çayır ve M. Ceyhan- Ayan, (Ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (3. Baskı) içinde (ss. 163-175). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çetin, Ü. F. (2010). *Ortaöğretim Düzeyi Gençlerde Dindarlık-Empati İlişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çilingiroğlu, N. ve Demirel, S. (2004). Yaşlılık ve Yaşlı Ayrımcılığı. *Türk Geriatri Dergisi*, 7 (4): 225-230.
- Çuhadar, E. (2018). Toplumsal temas: Önyargı ve ayrımcılığı önlemek için bir sosyal değişim aracı olarak kullanılabilir mi? K. Çayır ve M. Ceyhan- Ayan, (Ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (3. Baskı) içinde (ss. 163-175). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Danış, M. Z. (2009). Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar. *Journal of Society & Social Work*, 20(1).
- Deary, I. J., Smith, R., Mitchell, C., ve MacLennan, W. J. (1993). Geriatric medicine: does teaching alter medical students' attitudes to elderly people?. *Medical Education*, 27(5): 399-405.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2007). *Türkiye’de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı* (Yayın No DPT: 2741). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

- Dinçer, Y., Usta, E., ve Bulduk, S. (2016). Üniversite öğrencileri gözüyle yaşlılık nasıl algılanıyor?. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 9(1): 26-38.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1-2), 155-190.
- Dökmen, Ü. (2002). *İletişim Çalışmaları ve Empati* (20. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2004). *Küçük Şeyler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duru, G., ve Özdemir, L. (2009). Yaşlı İntiharları, Nedenleri ve Önleyici Uygulamalar. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 16(2), 34-41.
- Duru, S. ve Kalaycı, E. (2017). Yaşlı ayrımcılığının önlenmesinde sosyal hizmet uzmanının rolü. *Social Sciences Studies Journal*, 3 (7): 1394-1399.
- Eisenberg, N. (2000). Emotion, regulation, and moral development. *Annual Review of Psychology*, 51(1), 665-697.
- Eisenberg, N. ve Miller, P. A., (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 101, 91-119.
- Ekinci, Ö., ve Aybek, B. (2010). Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(2).
- Elikesik, M. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Empati ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Empatik Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Emiroğlu, V. (1995). *Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu* (2. Baskı). Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Findlay, R. A. (2003). Interventions to reduce social isolation amongst older people: where is the evidence?. *Ageing & Society*, 23(5), 647-658.
- Fliess, R. (1942). The metapsychology of the analyst. *The Psychoanalytic Quarterly*, 11(2), 211-227.

- Freedberg, S. (2007). Re- examining empathy: a relational- feminist point of view. *Social Work*, 52 (3): 251-259.
- Galinsky, A. D., ve Moskowitz, G. B. (2000). Perspective-taking: decreasing stereotype expression, stereotype accessibility, and in-group favoritism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(4): 708.
- Genç, S. Z., ve Kalafat, T. (2010). Öğretmen adaylarının empatik becerileri ile problem çözme becerileri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 3(2): 135-147.
- Gençtan, E. (2012). *Psikanaliz ve Sonrası* (15. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları
- Gliner, J. A., Morgan, G. A. ve Leech, N. L. (2015). Uygulamada Araştırma Yöntemleri: Desen ve Analizi Bütünleştiren Yaklaşım (2. Baskı). (Çev.: S. Turan,). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gökçe-Kutsal, Y. (2011). Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları <http://www.geriatri.org.tr>. *SempozyumKitap2011/3.pdf* [Erişim tarihi: 24.09.2018].
- Gubrium, J. F. (1972). Toward a socio-environmental theory of aging. *The Gerontologist*, 12(3): 281-284.
- Guilford, J. P. (1959). *Personality*. New York: McGraw- Hill.
- Gülen, M., Aktürk, A., Acehan, S., Seğmen, M. S., Açıkalin, A., ve Bilen, A. (2013). Yaşlı istismarı ve ihmali. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(3): 393-407.
- Güler, Z. (2017). Yaşlılık ve İntihar. *Sosyoloji Konferansları*, (55), 181-193.
- Gülle, M. (2015). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Bölümlerine Göre Eleştirel Düşünme ve Empati Kurma Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2010). *Yaşlı Refahı- Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet*. Ankara: Kilit Yayınları.
- Hasgül, E. (2018). *Empati Eğitim Programının Huzurevi Çalışanlarının Empati Becerileri ve Yaşlı Ayrımcılığına Yönelik Tutumları Üzerine Etkisi: Kastamonu, Tosya Örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Herr, S.S. ve Weber, G. (1999). *Aging, Rights and Quality of Life: Prospects for Older People with Developmental Disabilities*. Australia: Paul H. Brookes Publishing Company.
- Hoffman, M.L. (1977). Sex differences in empathy and related behaviors. *Psychological bulletin*, 84(4): 712.
- Ivanoff, A., Jang, S. J., Smyth, N. J., ve Linehan, M. M. (1994). Fewer reasons for staying alive when you are thinking of killing yourself: The Brief Reasons for Living Inventory. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 16(1), 1-13.
- İçli, G. (2016). Sosyal statü ve rol bağlamında yaşlılık. H. Ceylan, (Ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi* içinde (ss. 41-60). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- İşmen, A. E. (2001). Duygusal Zeka ve Problem Çözme. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(13): 111-124.
- Kaçan, H., Dibekli, E., ve Akkan, K. (2018). Toplumda Yaşayan Bireylerin Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Düzeylerinin İncelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 11(2): 8-15.
- Kalavar, JM (2001). Yaşlanmanın incelenmesi: Kız ve erkek üniversite öğrencileri farklı mıdır? *Eğitim Gerontolojisi*, 27 (6): 507-513.
- Kalınkara, V. (2016). *Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (12. Baskı). Ankara: Nobel Yayın.
- Kart, C.S., Metress, E.S. ve Metress, F.M. (1978). *Aging and Health: Biologic and Social Perspectives*. California: Addison- Wesley Publishing Company.
- Kaya, B. ve Çolakoğlu, Ö. M. (2015). Empati düzeyi belirleme ölçeği (EDBÖ) uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1): 17-30.
- Kılavuz, M. A. (2005). Batı kültüründe yaşlanma dönemi yalnızlık duygusunu azaltma ve arkadaş ilişkilerini geliştirme açısından dinî etkilerin önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(2): 25-39.

- Kılıç Ü. ve Şelimen, D. (2017). Yaşlıları huzurevi yaşamını seçmeye zorlayan nedenlerin belirlenmesi. *Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 3 (2): 73-82.
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17): 231-238.
- Kohut, H. (1971). *The Analysis of The Self*. Newyork: University of Chicago Press.
- Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas huzurevi örneği. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 29 (1): 23-63.
- Koşar, N. G. (1996). *Sosyal Hizmetlerde Yaşlı Refahı Alanı*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Kurt, G. (2009). Sosyal bir sorun olarak yaşlılık. Y. Daşlı, (Ed.), *Sosyal Sorunlarda Güncel Tartışmalar* içinde (ss. 293-338). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Lawrence, E. J., Shaw, P., Baker, D., Baron-Cohen, S., ve David, A. S. (2004). Measuring empathy: reliability and validity of the Empathy Quotient. *Psychological Medicine*, 34(5): 911-920.
- Leigh, R. (2011). *Dünyada Gönüllülüğün Durumu Raporu Küresel Refah için Evrensel Değerler*. (Z. Biliz, Çev.). Türkiye: Beyaz Gemi Eğitim Danışmanlık Yayıncılık.
- Mroczek, B., Kurpas, D., Gronowska, M., Kotwas, A., ve Karakiewicz, B. (2013). Psychosexual needs and sexual behaviors of nursing care home residents. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 57(1), 32-38.
- Nelson, T. D. (2005). Ageism: Prejudice against our feared future self. *Journal of social issues*, 61(2): 207-221.
- Onur, B. (2014). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm* (10. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Öksüz, M. (2015). *Sosyal Hizmet Lisans Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları*: Yalova Üniversitesi Örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Öksüzokyar, M. M., Eryiğit, S. Ç., Düzen, K. Ö., Mergen, B. E., Sökmen, Ü. N., ve Ögüt, S. (2016). Biyolojik yaşlanma nedenleri ve etkileri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(1): 34-41.
- Öz, F. (2002). Yaşamın son evresi: Yaşlılık psikososyal açıdan gözden geçirme. *Kriz Dergisi*, 10(2), 17-28.
- Özbek, M. F. (2005). İnsan ilişkilerinde empatinin yeri ve önemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (49): 567-587.
- Özcan, B., Şenkaya, S., Özdin, Y. ve Dinç, A. (2018). Türkiye'deki intihar vakalarının çeşitli kriterlere göre istatistiksel olarak incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40), 11-34.
- Özdemir, Ö. (2009). *Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, Ö. ve Bilgili, N. (2014). Sağlık Hizmetlerinde Yaşlı Ayrımcılığı. *Gülhane Tıp Dergisi*, 56 (2): 128-131.
- Özmete, E. Yeni Yüzyılda Yaşlanma İçin Gündem: Temel Kavramlar ve Yaklaşımlar. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu-Yanardağ, (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet* içinde (11-31). Ankara: Nika Yayınevi.
- Pala, A. (2008). Öğretmen adaylarının empati kurma düzeyleri üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23): 13-23.
- Palmore, E.B. (1999). *Ageism: Negative and Positive*. Retrieved March 11, 2018, from <https://books.google.com.tr/books>.
- Polat- Uluocak, G. ve İcağasıoğlu- Çoban, A. (2009). *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet: Sosyal Hizmet Sempozyumu'09*. Ankara: Haberal Eğitim Vakfı.
- Rogers, C. R. (1975). Empathic: An unappreciated way of being. *The Counseling Psychologist*, 5(2): 2-10.
- Salur, G. (2018). Yaşlılık ve Bilişsel Süreçler. A. Duben, (Ed.), *Yaşlanma ve Yaşlılık* içinde (ss. 9-29). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Samancı-Tekin, Ç. ve Kara, F. (2018). Dünyada ve Türkiye’de yaşlılık. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3 (1): 219-229.
- Saygılı, S. (2011). *Yaşlılık Psikolojisi*. İstanbul: Türdav Yayın Grubu.
- Scott, T., Minichiello, V., ve Browning, C. (1998). Secondary school students' knowledge of and attitudes towards older people: does an education intervention programme make a difference?. *Ageing & Society*, 18(2): 167-183.
- Serpen, A. S., ve Purutçuoğlu, E. (2017). Social work students attitudes toward elderly people: Samle of Ankara University. *The Eurasia Proceedings of Educational & Social Sciences*, 7: 175-182.
- Sleap B. (2011). *Discrimination in old age: multiple, cumulative and on the increase*. Şubat 8, 2019 tarihinde <http://www.helpage.org/silo/files/discriminationin-old-age-multiple-cumulative-and-on-the-increase.doc> adresinden alındı.
- Soyuer, F., Ünalın, D., Güleser, N., ve Elmalı, F. (2010). Sağlık meslek yüksekokulu öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları ve bu tutumların bazı demografik değişkenlerle ilişkisi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2).
- Stueber, K. R. (2008). Reasons, generalizations, empathy and narratives: The epistemic structure of action explanation. *History and Theory*, 47 (1): 31-43.
- Şahin, M. C. (2005). Türkiye de Gençliğin Toplumsal Kimliği ve Popüler Tüketim Kültürü. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2): 157-181.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14): 7-32.
- Taner-Derman, M. (2013). Çocukların empati beceri düzeylerinin ailesel etmenlere göre belirlenmesi. *International Journal of Social Science*, 6(1): 1365-1382.
- Tarhan, N. (2016). *Toplum Psikolojisi: Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye* (9. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- TDK. (2012). *Türk Dil Kurumu*. 11 06, 2018 tarihinde www.tdk.gov.tr adresinden alındı.

- Teke, A. K., Cengiz, E., ve Demir, C. (2010). Hekimlerin empatik özelliklerinin ölçümü ve bu ölçümlerin demografik değişkenlere göre değişimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3): 505-516.
- Tepeköylü, Ö., Soytürk, M. Ve Çamlıyer, H. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu (BESYO) öğrencilerinin iletişim becerisi algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(3): 115-124.
- Terakye, G., ve Güner, P. (1997). Kriz potansiyeli taşıyan bir dönem: Yaşlılık. *Türk Psikiyatri Dizini, Kriz Dergisi*, 5(2), 95-101.
- Tufan, İ. (2006). *Yaşlılıkta Bakıma Muhtaçlık ve Yeni Bir Bakım Kültürü*. Antalya: GeroYay.
- Tuncay, T., ve İl, S. (2009). Sosyal hizmet uygulamasında empatiyi yeniden düşünmek. *Journal of Society for Social Work*, 20(2): 39-56.
- Tuncer, F. (2018). *Birinci Basamak Sağlık Hizmeti Veren Kurumlarda Çalışan Sağlık Personelinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tutuk, A., Al, D., ve Doğan, S. (2002). Hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerisi ve empati düzeylerinin belirlenmesi. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(2), 36-41.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982).
- Ucun, Y., Mersin, S., ve Öksüz, E. (2015). Gençlerin yaşlı bireylere karşı tutumu. *Journal of International Social Research*, 8(37).
- Uyan- Semerci, P. (2018). Ayrımcılık bağlamında yoksulluk ve sosyal dışlanma. K. Çayır ve M. Ceyhan- Ayan, (Ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (3. Baskı) içinde (ss. 163-175). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Uysal, A. (2002). Dünyada yaygın bir sorun: yaşlı istismarı ve ihmali. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 5(5).

- Üçok, A. (2018). Yaşlılıkta aktivite kuramı ile yaşamdan kopma kuramının karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56): 451-456.
- Ünal, C. (1972). İnsanları anlama kabiliyeti. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(3-4), 71-93.
- Ünal-Karagüven, M. H. (2015). Empati ve sosyal zeka. *International Journal of Social Science*, 34: 187-197.
- Ünsar, S., Erol, Ö., Kurt, S., Türüng, F., Sekmen, I. D., Sak, C. ve Türksen, S. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 4(2): 61-67.
- Vefikuluçay -Yılmaz, D., ve Terzioğlu, F. (2011). Development and psychometric evaluation of ageism attitude scale among the university students. *Türk Geriatri Dergisi*, 14(3): 259 -268.
- Vefikuluçay, D. (2008). *Üniversitede Öğrenim Gören Öğrencilerin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- World Health Organization (1989). *Health of The Elderly*. Geneva: WHO.
- World Health Organization. (2015). *World report on ageing and health*. World Health Organization.
- World Health Organization. *Ageing and life-course*. Şubat 2, 2019 tarihinde <https://www.who.int/ageing/features/faq-ageism/en/> adresinden alındı.
- Yanardağ, M.Z., Şahin, D.S., ve Yanardağ, U. (2018). Examination of ageist attitudes in terms of some variables among social work students. *Turkish Journal of Applied Social Work*, 1 (1): 21-31.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112).
- Yıldız- Kökenek, Y. (2012). Normal yaşlılık ve yaşlanma psikolojisi. Baral-Kulaksızoğlu, I., Yücel, N. ve Akyüz, H.K. (Ed.) *Yaşlıya Psikolojik Destek Kitabı* içinde (ss. 11-27). İstanbul: İBB Basımevi.

- Yıldız, M. (2012). Bağlanma kuramı açısından yaşlılık dönemine genel bir bakış. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(1), 1-30.
- Yıldız, M. (2014). *lm Kaygısı ve Dindarlık* (2. Baskı). İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı.
- Yılmaz, E., ve zkan, S. (2010). Hemşirelik ğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3(2): 35-52.
- Yılmaz, M. (2018). Toplumsal değer farklılaşmasının bir iletişim engeli olarak ele alınması ve bir örnek olarak acı filminin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 11 (55): 888-896.
- Yurt, V. (1994). “Yaşlanma sürecinde Yaşanan Psikolojik Değişimler,” Sağlıklı Yaşlanma(i), Genel Kurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Komutanlığı Hemşirelik Yüksekokulu Komutanlığı, Hemşirelik Yüksekokulu Yayın No:7, s.31-38.

EKLER

Ek1. İzin Belgeleri

T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sayı : 30182376-044-E.309202
Konu : Anketler

29/05/2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 25/05/2018 tarihli ve 5690 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Sibel TEMİZ'in, "Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık ile Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez kapsamında hazırladığı anket çalışmasını 19.04.2018-16.06.2019 tarihleri arasında Üniversitemiz Edebiyat Fakültesi ile Mühendislik Fakültesi 3. sınıf öğrencilerine uygulama talebi Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof.Dr. Ünal KILIÇ
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Dağıtım:
Gereği:
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bilgi:
Edebiyat Fakültesi Dekanlığına
Mühendislik Fakültesi Dekanlığına

Adres: SivasSivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü Merkez/Sivas
Telefon:0 346 219 1010 - 1996 Belgegeçer:0 346 219 1110
e-Posta:ryaziis@cumhuriyet.edu.tr Elektronik Ağ:www.cumhuriyet.edu.tr

Bilgi için: Hatice Kübra TOSUN
Unvanı: Sürekli İşçi

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır

GİZLİ

GİZLİ

T.C.
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : 60263016-050.06.04-E.307877
Konu : Kararlar(17/05/2018 Tarihli Etik
Kurul Toplantı Kararları)

21/05/2018

Sayın Prof.Dr. Murat YILDIZ

İlgi: 04/05/2018 tarih ve 6552 sayılı dilekçeniz.

İlgi dilekçeniz ve ekleri Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulunca incelenmiştir. Kurulun 17/05/2018 tarih ve 6 no'lu toplantısında alınan 7 no'lu kararda; "Karar7: Üniversitemiz Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde görev yapmakta olan, Prof. Dr. Murat YILDIZ'ın 04/05/2018 tarih ve 6552 sayılı dilekçesi ekinde sunduğu "Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık ve Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli araştırmanın etik olarak uygunluğu Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulu Başkanlığı tarafından incelenmiş ve etik açıdan bir sakınca olmadığı yönünde, Rektör oluruna sunulmak üzere oybirliği ile, Karar verildi." denilmektedir. 17/05/2018 tarihli Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurul toplantısında alınan 7 no'lu karar, Rektörlük oluruna sunulmuş ve Rektör oluru alınmıştır.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-izmalıdır
Prof.Dr. Hilmi ATASEVEN
Rektör Yardımcısı

GİZLİ

Adres:Cumhuriyet Üniversitesi Hukuk Müşavirliği Sivas
Telefon:0 346 219 1010 Belgegeçer:0 346 219 1138
e-Posta:hukuk@cumhuriyet.edu.tr Elektronik Ağ:www.cumhuriyet.edu.tr

Bilgi için: Esengül KIRMAÇ
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır

Evrak Tarih ve Sayısı: 18/06/2018-9384

T.C.
SİVAS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 92255297-605.01-E.10975631
Konu : Araştırma İzni (Sibel TEMİZ)

05.06.2018

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi : a) Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 25/05/2018 tarihli ve 99711239-300-E.5690 sayılı yazısı.
b) Valilik Makamının 05/06/2018 tarihli ve 92255297-605.01-E.10880024 sayılı onayı.
c) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 sayılı 2017/25 no'lu genelgesi.

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Sibel TEMİZ'in, "Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık ile Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu yüksek lisans tezi çalışması kapsamında, onaylı bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen veri toplama araçlarının, gönüllülük esas olmak kaydıyla ilimiz merkezinde bulunan Sivas Lisesi ve Selçuk Anadolu Lisesi 11. sınıf öğrencilerine uygulanması valilik makamının ilgi (b) onayı ile uygun görülmüş olup onay örneği yazımız ekinde gönderilmiştir.

Söz konusu araştırma çalışmasının bitiminde, araştırma yapan kişi tarafından sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında müdürlüğümüze gönderilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz ve rica ederim.

Birol ELMACIOĞLU
Millî Eğitim Müdür V.

Ek: İlgi (b) Onay Örneği (1 Sayfa)

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır
05/06/2018
L. KELDAL
Şef

Dağıtım:

Gereği:

-Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müd.

Bilgi:

-Sivas Lisesi, Selçuk Anad. Lisesi Müd.

Muhsin Yazıcıoğlu Blv No:23 SİVAS
Elektronik Ağ, http://sivas.meb.gov.tr
e-posta: arge58@mcb.gov.tr , istatistik58@mcb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: L. KELDAL / Şef
Tel : (0 346) 2805800
Faks : (0 346) 2805948

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 4801-0902-3dae-a867-000e kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
SİVAS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 92255297-605.01-E.10880024
Konu: Araştırma İzni (Sibel TEMİZ)

04.06.2018

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 25/05/2018 tarihli ve 99711239-300-E.5690 sayılı yazısı.
b) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E. 12607291 sayılı 2017/25 no'lu genelgesi
c) Valilik Makamının 25/09/2017 tarihli ve 92255297-605.99-E.14865549 sayılı onayı.

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Sibel TEMİZ, "Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık ile Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu yüksek lisans tezi çalışması kapsamında, ilimiz merkezinde bulunan Sivas Lisesi ve Selçuk Anadolu Lisesi 11. sınıf öğrencilerine yönelik anket çalışması yapmak istemektedir.

İlgi (a) yazı ekindeki anket çalışması; valilik makamının ilgi (c) onayı ile oluşturulan araştırma değerlendirme komisyonu tarafından incelenmiş olup çalışmanın eğitim öğretimin aksatılmaması ve katılımcıların izni olmadan resim, video ve ses kayıtlarının alınmaması kaydıyla, ilimiz merkezinde bulunan Sivas Lisesi ve Selçuk Anadolu Lisesi 11. sınıf öğrencilerine uygulanmasında bir sakınca görülmemektedir.

Onaylarınıza arz ederim.

Ayhan BÜLBÜL
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
04.06.2018

Ebubekir Sıddık SAVAŞÇI
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır
04/06/2018
LUTFI KELDAL
Şef

Muhsin Yazıcıoğlu Bulvarı No.23 SIVAS
Elektronik Ağ: <http://sivas.meb.gov.tr>
Eposta: arge58@meb.gov.tr; istatistik58@meb.gov.tr

Bilgi için: L. KELDAL / Şef
Tel: 0 346 2805800
Faks: 0 346 2805948

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 5d1c-e64e-3733-a899-80ab kodu ile teyit edilebilir.

Ek 2.Lise Öğrencileri İçin Anket Örneği

YÖNERGE

Bu veri formunu eksiksiz, doğru ve içten bir şekilde yanıtlamanız araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği açısından önemlidir.

1. Okulunuz:		
2. Sınıfınız:	3. Yaşınız:	
4. Cinsiyetiniz: () Erkek () Kadın		
5. Hayatınızın büyük bir kısmı nasıl bir yerleşim bölgesinde geçti? () Köy-belde-kasaba () İlçe () İl () Büyükşehir(Metropol) () Yurtdışı		
6. Aile tipiniz aşağıdakilerden hangisiyle uyumludur? () Çekirdek aile (Anne, baba ve/veya kardeşlerin birlikte yaşadığı aile) () Geniş aile (Anne, baba, kardeşler, büyükanne, büyükbaba ve diğer birinci derece akrabaların birlikte yaşadığı aile) () Diğer(Lütfen açıklayınız).....		
7. Anne ve babanızın öğrenim durumunu belirtiniz. İlgili kutucuğa (x) işareti koyunuz.		
Öğrenim Durumu	Anne	Baba
Okur-yazar değil		
Okur-yazar		
İlkokul mezunu		
Ortaokul mezunu		
Lise mezunu		
Üniversite-yüksekokul mezunu		
8. Anneniz ne iş yapıyor?	() Ev hanımı () Memur () İşçi () Emekli () Serbest meslek () Diğer(Lütfen açıklayınız).....	
9. Babanız ne iş yapıyor?	() İşsiz () Memur () İşçi () Emekli () Serbest meslek () Diğer(Lütfen açıklayınız).....	
10. Şimdiye kadar 65 yaş ve üzeri yaşlı/yaşlılar ile birlikte aynı evde yaşadınız mı? (Cevabınız evet ise ne kadar süre birlikte yaşadığınızı yazınız.) () Evet, yaşlılarla birlikte yaşadım/yaşıyorum (11. soruya geçiniz). () Hayır hiç yaşamadım (12. soruya geçiniz).		
11. Hangi yaşlı/yaşlılar ile birlikte aynı evde yaşadınız? () Hem büyükanne hem büyükbaba () Sadece büyükanne () Sadece büyükbaba () Diğer(Lütfen açıklayınız).....		
12. Büyükanne ya da büyükbabanız hayatta ise yaşadıkları yere ilişkin aşağıda belirtilen uygun maddeyi işaretleyiniz. () Benim ailemle birlikte () Birinci derece yakınlarımla birlikte (amca, dayı, teyze, hala gibi) () Kendi evlerinde tek başına () Huzurevinde () Diğer (Lütfen açıklayınız).....		
13. İleride aile kurduktan sonra anne ve/veya babanın sizinle birlikte yaşamasını ister misiniz? () Evet (Lütfen nedenini açıklayınız)..... () Hayır (Lütfen nedenini açıklayınız).....		

YÖNERGE

Bu ölçekteki cümleler, sizin **yaşlılık konusunda yapılan bilimsel bir çalışma** için hazırlanmıştır. Sonuçlar yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu cümlelerden hiçbirisinin doğru ya da yanlış bir cevabı yoktur. Her cümle ile ilgili görüş, kişiden kişiye değişebilir. Bunun için vereceğiniz cevaplar sizin kendi görüşünüzü yansıtmalıdır. Her cümle ile ilgili görüşünüzü belirtirken, önce cümleyi dikkatlice okuyunuz, sonra cümlede belirtilen düşüncenin, sizin düşünce ve duygularınıza ne derecede uygun olduğuna karar veriniz.

Aşağıdaki cümleler size; hiç uygun değilse **"Kesinlikle Katılmıyorum"**
 uygun değilse **"Katılmıyorum"**
 karar veremiyorsanız **"Kararsızım"**
 uygunsa **"Katılıyorum"**
 tamamen uygunsa **"Tamamen Katılıyorum"**

Cümlelerin karşısındaki yerlere aşağıdaki örneğe uygun olarak çarpı (X) koyarak işaretleyiniz. Bir cümleyi okuduktan sonra aklınıza ilk geleni işaretleyiniz ve **lütfen bütün cümleleri işaretlemeyi unutmayınız**. Katkınız için teşekkür ederiz.

Tutum İfadeleri	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Birinin gerçek duygularını gizlediğini söyleyebilirim.					
2. Yaşlıların yaşantısı eviyle sınırlı olmalıdır.					
3. Yaşlılar gençlere göre daha sabırlıdır.					
4. Yaşlılar sürekli hasta olur.					
5. Birisi, benimle sohbet etmek isterse rahatlıkla sohbete başlarım					
6. Sıra beklenmesi gereken yerlerde yaşlılara öncelik verilmelidir.					
7. Yaşlıların dış görünüşleri iticidir.					
8. Diğer insanlarla ilgilenmekten gerçekten keyif alırım					
9. Gençler yaşlıların yaşam deneyimlerinden faydalanmalıdır.					
10. Yaşlılar birlikte yaşadığı aile bireyleri tarafından önemsenmelidir.					
11. Sosyal bir ortamda, ne yapacağımı bulmakta zorlanırım.					
12. Yaşlılar sevecendir.					
13. Ailede kararlar alınırken yaşlıların görüşü alınmalıdır.					
14. Bir grup içerisinde tuhaf ya da rahatsız hisseden birisini anında fark ederim.					
15. Yaşlıların temel sorumluluğu ev ve mutfak işleri, torun bakımı gibi konularda çocuklarına yardımcı olmaktır.					
16. İşe eleman alımında yaşlılar yerine gençler tercih edilmelidir.					
17. Diğer insanlar, onların duygularını ve ne düşündüklerini anlama konusunda iyi olduğumu söylerler.					
18. Yaşlıların ev, araba, eşya, kıyafet almaları gereksizdir.					
19. Yaşlılar gençlere göre daha hoşgörülüdür.					
20. Birinin ne yapacağını önceden kestirmekte iyiyimdir.					
21. Eşlerini kaybeden yaşlılar tekrar evlenmemelidir.					
22. Yaşlılar değişikliklere gençler gibi uyum sağlayamazlar.					
23. Haber programlarında acı çeken insanları görürsem üzülürüm.					
24. Çalışma yaşamında bireyler arasındaki terfilerde gençlere öncelik verilmelidir.					
25. Yaşlılar huzurevine yerleştirilmelidir.					
26. Çok anlayışlı biri olduğumu söyledikleri için arkadaşlarım genellikle bana sorunlarından bahseder.					
27. Yaşlıların tek başına dışarı çıkmamaları gerekir.					
28. Sosyal ortamları, kafa karıştırıcı bulmam.					
29. Hastanede yaşlılar yerine öncelikle gençlere bakım verilmelidir.					
30. Birinin benim ortamda bulunmaktan rahatsız olduğunu, karşımdaki söylemese dahi hissedebilirim.					
31. Ailede bütçe oluşturulurken yaşlıların da görüşü alınmalıdır.					
32. Çalışma yaşamında, yaşlılara gençlerden daha düşük ücret ödenmelidir.					
33. Başkasının nasıl hissettiğine hızlıca dikkatimi verebilirim.					
34. Yaşlılar poşetlerini ve paketlerini yardım almadan taşıyamazlar.					
35. Yaşlıların bakımı aile bireyleri tarafından ekonomik yük olarak görülmemelidir.					
36. Başka birisinin ne hakkında konuşmak istediğini kolaylıkla kavrarım.					

Ek 3. Üniversite Öğrencileri İçin Anket Örneği

YÖNERGE

Bu veri formunu eksiksiz, doğru ve içten bir şekilde yanıtlamanız araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği açısından önemlidir.

1. Fakülteniz:	2. Bölümünüz:	
3. Sınıfınız:	4. Yaşınız:	
5. Cinsiyetiniz: () Erkek () Kadın		
6. Hayatınızın büyük bir kısmı nasıl bir yerleşim bölgesinde geçti? () Köy-belde-kasaba () İlçe () İl () Büyükşehir(Metropol) () Yurtdışı		
7. Aile tipiniz aşağıdakilerden hangisiyle uyumludur? () Çekirdek aile (Anne, baba ve/veya kardeşlerin birlikte yaşadığı aile) () Geniş aile (Anne, baba, kardeşler, büyükanne, büyükbaba ve diğer birinci derece akrabaların birlikte yaşadığı aile) () Diğer(Lütfen açıklayınız).....		
8. Anne ve babanızın öğrenim durumunu belirtiniz. İlgili kutucuğa (x) işareti koyunuz.		
Öğrenim Durumu	Anne	Baba
Okur-yazar değil		
Okur-yazar		
İlkokul mezunu		
Ortaokul mezunu		
Lise mezunu		
Üniversite-yüksek okul mezunu		
9. Anneniz ne iş yapıyor?	() Ev hanımı () Memur () İşçi () Emekli () Serbest meslek () Diğer(Lütfen açıklayınız).....	
10. Babanız ne iş yapıyor?	() İşsiz () Memur () İşçi () Emekli () Serbest meslek () Diğer(Lütfen açıklayınız).....	
11. Şimdiye kadar 65 yaş ve üzeri yaşlı/yaşlılar ile birlikte aynı evde yaşadınız mı? (Cevabınız evet ise ne kadar süre birlikte yaşadığınızı yazınız.) () Evet, yaşlılarla birlikte yaşadım/yaşıyorum (12. soruya geçiniz). () Hayır hiç yaşamadım (13. soruya geçiniz).		
12. Hangi yaşlı/yaşlılar ile birlikte aynı evde yaşadınız? () Hem büyükanne hem büyükbaba () Sadece büyükanne () Sadece büyükbaba () Diğer(Lütfen açıklayınız).....		
13. Büyükanne ya da büyükbabanız hayatta ise yaşadıkları yere ilişkin aşağıda belirtilen uygun maddeyi işaretleyiniz. () Benim ailemle birlikte () Birinci derece yakınlarımla birlikte (amca, dayı, teyze, hala gibi) () Kendi evlerinde tek başına () Huzurevinde () Diğer (Lütfen açıklayınız).....		
14. İleride aile kurduktan sonra anne ve/veya babanın sizinle birlikte yaşamasını ister misiniz? () Evet (Lütfen nedenini açıklayınız)..... () Hayır (Lütfen nedenini açıklayınız).....		

YÖNERGE

Bu ölçekteki cümleler, sizin **yaşlılık konusunda yapılan bilimsel bir çalışma** için hazırlanmıştır. Sonuçlar yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu cümlelerden hiçbirisinin doğru ya da yanlış bir cevabı yoktur. Her cümle ile ilgili görüş, kişiden kişiye değişebilir. Bunun için vereceğiniz cevaplar sizin kendi görüşünüzü yansıtmalıdır. Her cümle ile ilgili görüşünüzü belirtirken, önce cümleyi dikkatlice okuyunuz, sonra cümlede belirtilen düşüncenin, sizin düşünce ve duygularınıza ne derecede uygun olduğuna karar veriniz.

Aşağıdaki cümleler size; hiç uygun değilse "Kesinlikle Katılmıyorum"
uygun değilse "Katılmıyorum"
karar veremiyor iseniz..... "Kararsızım"
uygunsa "Katılıyorum"
tamamen uygunsa "Tamamen Katılıyorum"

Cümlelerin karşısındaki yerlere aşağıdaki örneğe uygun olarak çarpı (X) koyarak işaretleyiniz. Bir cümleyi okuduktan sonra aklınıza ilk geleni işaretleyiniz ve **lütfen bütün cümleleri işaretlemeyi unutmayınız**. Katkınız için teşekkür ederiz.

Tutum İfadeleri	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Birinin gerçek duygularını gizlediğini söyleyebilirim.					
2. Yaşlıların yaşantısı eviyle sınırlı olmalıdır.					
3. Yaşlılar gençlere göre daha sabırlıdır.					
4. Yaşlılar sürekli hasta olur.					
5. Birisi, benimle sohbet etmek isterse rahatlıkla sohbe başlarım					
6. Sıra beklenmesi gereken yerlerde yaşlılara öncelik verilmelidir.					
7. Yaşlıların dış görünüşleri iticidir.					
8. Diğer insanlarla ilgilenmekten gerçekten keyif alırım					
9. Gençler yaşlıların yaşam deneyimlerinden faydalanmalıdır.					
10. Yaşlılar birlikte yaşadığı aile bireyleri tarafından önemsenmelidir.					
11. Sosyal bir ortamda, ne yapacağımı bulmakta zorlanırım.					
12. Yaşlılar sevecendir.					
13. Ailede kararlar alınırken yaşlıların görüşü alınmalıdır.					
14. Bir grup içerisinde tuhaf ya da rahatsız hisseden birisini anında fark ederim.					
15. Yaşlıların temel sorumluluğu ev ve mutfak işleri, torun bakımı gibi konularda çocuklarına yardımcı olmaktır.					
16. İşe eleman alımında yaşlılar yerine gençler tercih edilmelidir.					
17. Diğer insanlar, onların duygularını ve ne düşündüklerini anlama konusunda iyi olduğumu söylerler.					
18. Yaşlıların ev, araba, eşya, kıyafet almaları gereksizdir.					
19. Yaşlılar gençlere göre daha hoşgörülüdür.					
20. Birinin ne yapacağını önceden kestirmekte iyiyimdir.					
21. Eşlerini kaybeden yaşlılar tekrar evlenmemelidir.					
22. Yaşlılar değişikliklere gençler gibi uyum sağlayamazlar.					
23. Haber programlarında acı çeken insanları görürsem üzülürüm.					
24. Çalışma yaşamında bireyler arasındaki terfilerde gençlere öncelik verilmelidir.					
25. Yaşlılar huzurevine yerleştirilmelidir.					
26. Çok anlayışlı biri olduğumu söyledikleri için arkadaşlarım genellikle bana sorunlarından bahseder.					
27. Yaşlıların tek başına dışarı çıkmamaları gerekir.					
28. Sosyal ortamları, kafa karıştırıcı bulmam.					
29. Hastanede yaşlılar yerine öncelikle gençlere bakım verilmelidir.					
30. Birinin benim ortamda bulunmaktan rahatsız olduğunu, karşımdaki söylemese dahi hissedebilirim.					
31. Ailede bütçe oluşturulurken yaşlıların da görüşü alınmalıdır.					
32. Çalışma yaşamında, yaşlılara gençlerden daha düşük ücret ödenmelidir.					
33. Başkasının nasıl hissettiğine hızlıca dikkatimi verebilirim.					
34. Yaşlılar poşetlerini ve paketlerini yardım almadan taşıyamazlar.					
35. Yaşlıların bakımı aile bireyleri tarafından ekonomik yük olarak görülmemelidir.					
36. Başka birisinin ne hakkında konuşmak istediğini kolaylıkla kavrarım.					

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sibel TEMİZ

Uyruğu : T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 25.10.1994- Sivas

e-posta : sibeltemiz@cumhuriyet.edu.tr

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2016
Yüksek Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2019

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
14.03.2019 - ...	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİL BİLGİSİ

YÖKDİL-İngilizce (85,00) YDS- İngilizce (63,75)